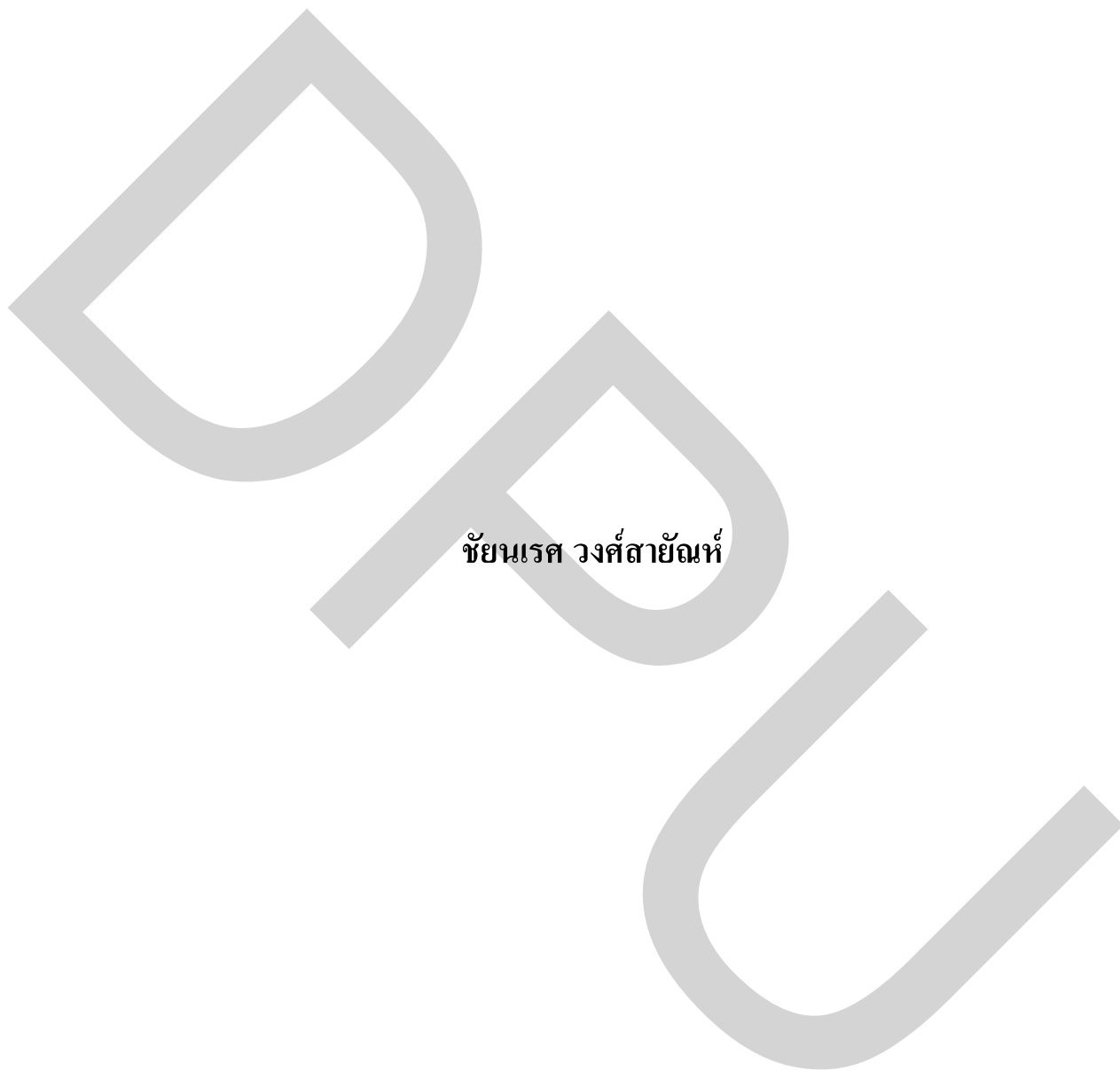

การนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรง
ในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

The jury system is used in serious criminal trial in Thailand

Chainaras Wongsayun

The Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2013

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถและอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากท่านศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ที่ให้ความเมตตาต้อนรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้สละเวลาอันมีค่า ยิ่งช่วยชี้แนะให้ความรู้ คำแนะนำตั้งแต่ผู้เขียนเริ่มทำวิทยานิพนธ์จวบจนสำเร็จสมบูรณ์ จึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความเมตตา กรุณาแก่ผู้เขียนตลอดมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย อาทิวะ และ ท่านรองศาสตราจารย์อัศจรรย์า ชูตินันท์ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งอาจารย์ทุกๆ ท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งทำการตรวจพิจารณา ให้ความรู้ คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณในความช่วยเหลือและกำลังใจจากคุณโกเมศ สุนงกช คุณวิริยะ ธรรมจักร คุณจุฬาลักษณ์ แก้วปลาด และพี่น้องเพื่อนนักศึกษากฎหมายอาญา รุ่น 53 ทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจอันสำคัญในการเขียนวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งคือคุณพ่อชัยณรงค์ วงศ์สายัณห์ คุณแม่บุญชู วงศ์สายัณห์ และนายปฐมพงษ์ วงศ์สายัณห์น้องชายของผู้เขียนที่ได้ให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้เขียนมาโดยตลอด

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้เขียนขอขอบคุณดีทั้งหมดให้กับ บิดา มารดา และครูบาอาจารย์ทุกท่าน ตลอดจนผู้แต่งหนังสือตำราทุกท่านที่ผู้เขียนใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่หากมีความผิดพลาดและมีข้อบกพร่องอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

ชัยนเรศ วงศ์สายัณห์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๙
กิตติกรรมประกาศ	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 สมมติฐานการศึกษา	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2. แนวความคิดพื้นฐานในการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบลูกขุน.....	6
2.1 หลักการของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญา.....	6
2.1.1 หลักนิติรัฐ	6
2.1.2 หลักประชาธิปไตย	9
2.1.3 หลักสิทธิเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม	11
2.1.4 หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน.....	15
2.2 แนวความคิดการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตย	17
2.2.1 การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในด้านนิติบัญญัติ.....	17
2.2.2 การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในด้านบริหาร	18
2.2.3 การมีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการ	18
2.3 หลักสากลที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดี.....	20
2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยด้านสิทธิมนุษยชน.....	20
2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.....	21
2.4 แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรง โดยระบบลูกขุน	25
2.4.1 ประวัติความเป็นมาของระบบลูกขุน.....	25

สารบัญ (ต่อ)

บทที่
หน้า

2.4.2	หลักทั่วไปของระบบลูกขุน.....	29
2.4.3	หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการนำระบบลูกขุนมาใช้	33
2.4.4	ข้อดีข้อเสียของการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน.....	36
3.	การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบลูกขุนในต่างประเทศ.....	38
3.1	ประเทศสหรัฐอเมริกา	39
3.1.1	แนวความคิดระบบลูกขุนของสหรัฐอเมริกา.....	40
3.1.2	หลักเกณฑ์การพิจารณาในระบบลูกขุน	41
3.1.3	ประเภทคดีที่นำระบบลูกขุนมาใช้.....	43
3.1.4	คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นลูกขุน.....	44
3.2	ประเทศฝรั่งเศส	45
3.2.1	แนวความคิดระบบลูกขุนของฝรั่งเศส	46
3.2.2	หลักเกณฑ์การพิจารณาในระบบลูกขุน	47
3.2.3	ประเภทคดีที่นำระบบลูกขุนมาใช้.....	49
3.2.4	คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นลูกขุน.....	49
3.3	ประเทศญี่ปุ่น.....	51
3.3.1	แนวความคิดระบบลูกขุนของญี่ปุ่น	52
3.3.2	หลักเกณฑ์การพิจารณาโดยระบบลูกขุน	53
3.3.3	ประเภทคดีที่นำระบบลูกขุนมาใช้.....	55
3.3.4	คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นลูกขุน.....	55
4.	การนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทย.....	60
4.1	การพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย.....	60
4.1.1	วิธีพิจารณาคดี.....	60
4.1.2	รูปแบบการดำเนินคดีอาญา	62
4.1.3	ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินคดีที่มีผู้เชี่ยวชาญอาชีพของประเทศไทย	69
4.2	ประวัติการเข้าร่วมพิจารณาคดีโดยลูกขุนของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น	77
4.2.1	ระบบลูกขุนในประเทศไทย	77
4.2.2	ระบบลูกขุนในประเทศญี่ปุ่น	82

สารบัญ (ต่อ)

บทที่
หน้า

4.2.3 ลูกขุนตามความเข้าใจ.....	85
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบกลไกระบบลูกขุนในระบบคอมมอนลอร์ของอเมริกา กับระบบลูกขุนในระบบซีวิลลอร์ของญี่ปุ่น	87
4.4 วิเคราะห์การนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรง	91
4.4.1 หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการนำระบบลูกขุนมาใช้	91
4.4.2 คดีอาญาร้ายแรงที่ควรพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน	94
4.4.3 ความเหมาะสมของการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุนในประเทศไทย	99
4.4.4 วิเคราะห์เกี่ยวกับการนำระบบลูกขุนนี้มาใช้ในประเทศไทย	102
4.4.5 ผลกระทบการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน	107
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	110
5.1 บทสรุป.....	110
5.2 ข้อเสนอแนะ	113
บรรณานุกรม	116
ประวัติผู้เขียน	122

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน	ชัยนเรศ วงศ์สายัณห์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทย การที่ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบัน มาตรา 81 บัญญัติว่า รัฐต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม จากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร เช่นเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของศาลยุติธรรมในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญาของศาลประชาชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมหรือตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย การมีส่วนเกี่ยวข้องของประชาชนในชั้นพิจารณาคดีอาญาของศาลมักจะเป็นได้เพียงการทำหน้าที่เป็นพยาน หรือตกเป็นจำเลย หากอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของศาลแล้วประชาชนแทบจะไม่ได้มีส่วนร่วมหรือตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย จะเห็นได้ว่าระบบการพิจารณาคดีอาญาของไทยค่อนข้างเป็นระบบปิด อำนาจทั้งหมดในการพิจารณาคัดสินคดีตกอยู่กับผู้พิพากษาหรือศาลแต่เพียงผู้เดียวในการพิจารณาคัดสินคดีบางครั้งทำให้เกิดความกังขาหรือสงสัยในบางเรื่อง ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม และไม่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่บัญญัติรับรองสิทธิการเข้าร่วมของประชาชนไว้ ซึ่งต่างกับศาลต่างประเทศซึ่งไม่ว่าจะเป็นประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ หรือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ก็ตามที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยรูปแบบของลูกขุน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลได้อย่างแท้จริง

อีกทั้ง ยังพบว่าประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศในทวีปเอเชียเหมือนกับประเทศไทย มีระบบกฎหมายในระบบ ซิวิลลอว์ เหมือนกับประเทศไทยได้นำระบบลูกขุนมาประยุกต์ใช้ในคดีอาญาร้ายแรงในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีลักษณะลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นแตกต่างจากลูกขุนในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ ตรงที่คณะลูกขุนญี่ปุ่นมีหน้าที่เสมือนกับผู้พิพากษาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการ ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในข้อเท็จจริง และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำเลย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีร่วมกับศาล แต่ระบบการพิจารณาคดีอาญาปัจจุบันของประเทศไทยยังไม่มีการนำระบบลูกขุนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแต่อย่างใด

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่า ควรจะนำระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นมาเป็นแบบอย่างในการประยุกต์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย โดยการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในคดีอาญา เป็นการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามาทำหน้าที่ร่วมเป็นองค์คณะในศาลร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในการพิจารณาคดีอาญา แต่ควรนำการพิจารณาในระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาร้ายแรงเท่านั้น เนื่องจากคดีเหล่านี้มีอัตราโทษรุนแรง และกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างมาก ซึ่งกระบวนการพิจารณาจะไม่ควรเกิดความผิดพลาด และไม่ควรรใช้คณะลูกขุนทุกคดีเพราะการพิจารณาคดีแบบคณะลูกขุนทำให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี การให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีที่มีความร้ายแรงเพื่อจะทำให้การพิจารณาคดีของศาลเกิดความรอบคอบและมีความน่าเชื่อถือ เพราะการพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและกำหนดโทษ จะมาจากการพิจารณารอบคอบร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพและคณะลูกขุน ซึ่งการทำหน้าที่ของคณะลูกขุนนี้เป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนที่ไม่ใช่นักกฎหมายและเป็นการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการพิจารณาคดี อันเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมโดยตรง อันมีผลให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

Thesis Title	The jury system is used in serious criminal trial in Thailand.
Author	Chainaras Wongsayun
Thesis Advisor	Prof Dr. Surasak Likhasitwattanakul
Department	Law
Academic Year	2012

ABSTRACT

This thesis aims to study the use of the jury system in serious criminal. The democratic government of Thailand, The Constitution of the Kingdom of Thailand BE 2550, Section 81 states that currently.” States must comply with the law correctly, quickly and thoroughly justified by the public and the professional organizations took part in the process.” Provisions of the Constitution provides that the State recognizes the importance of the public took part in the process. As well as opportunities for public participation in the legislative as well as executive power.

The study found that Thailand's criminal trial process, public participation in the process, not so much. In particular, the process of criminal justice in the court of public participation is virtually no monitoring of the process at all. Involvement of the public in the criminal court is often the only acting as a witness or accused. If at the stage of judicial proceedings and public participation is hardly the work of a fair procedure. It can be seen that the criminal system is a closed system in Thailand. All power in the trial judge or the Court under the sole. In determining jurisdiction, sometimes causing suspicion. or in some doubt. The loss of public confidence in the justice system. and not in accordance with the Constitution as the supreme law of the Constitution guarantees the right of the public to join them. As opposed to the foreign country in which the legal system is Civil Law or Common Law legal system that will allow people to participate in the process by the main stream of the jury. This is an opportunity for citizens to participate in the court process is truly.

We also find that Japan, a country in Asia like Thailand. The legal system in the Civil Law as applied to have the jury system in serious criminal cases in Japan. The jury of the jury system in Japan is different from the common law right to a jury Japan has served as a judge.

Whether weighing the evidence in fact and discretion in the punishment of the defendant. This is a great opportunity for people to participate in the trial with the court but now the country's criminal system is the jury system used in the criminal justice system that provides an opportunity for people to participate in the adjudication of criminal cases at all.

Therefore, the author's. Should the jury system in Japan is an example of the application of the judicial process in the country by allowing people took part in a criminal case. An opportunity for the public to act as a tribunal in court with a judge to consider a career in criminal justice. But should be considered in the jury system in serious criminal cases only. Because these crimes are severely punished and affect the rights and liberties of the people at large. This process is not considered an error do not use a jury trial because a jury trial resulted in a delay in the trial. The public participated in the tribunal hearings are serious to make the trial court's discretion, and is reliable. Because of the weight of the evidence and the penalty will be considered carefully between professional judges and jury. The function of the jury is to reflect the views of the people who are not lawyers and are open to the public for a different experience in the trial. Encouraging a democratic government. And to examine the process. Affect the public confidence in the justice system.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีแนวโน้มในการเปิดให้นำหลักการของประชาธิปไตยมาใช้ใช้การบริหารประเทศและกระบวนการยุติธรรม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น นับแต่เมื่อมีการประกาศใช้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้มีการรับรองสิทธิการมีส่วนร่วมบริหารประเทศของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ประกอบกับประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ว่า สหรัฐอเมริกา ยุโรป หรือ ญี่ปุ่น ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกับประชาธิปไตย ก็ได้มีการพัฒนากฎหมายเป็นอย่างมากเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบัน มาตรา 81 บัญญัติว่า รัฐต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม¹ จากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร แต่อย่างไรก็ตามการเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจอริปไตยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือ อำนาจตุลาการนั้น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของศาลยุติธรรมในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญาของศาลประชาชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมหรือตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย การมีส่วนเกี่ยวข้องของประชาชนในชั้นพิจารณาคดีอาญาของศาลมักจะเป็นได้เพียงการทำหน้าที่เป็นพยาน หรือตกเป็นจำเลย แม้การพิจารณาของศาลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการพิจารณาได้ในรูปแบบผู้พิพากษาสมทบ ในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ แต่ในคดีอาญาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือตรวจสอบน้อยมากเพราะการพิจารณาของประเทศไทยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษา

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 81.

คดีของศาล² เหมือนกับศาลต่างประเทศซึ่งไม่ว่าจะเป็นประเทศในระบบกฎหมายชีวิตลอร์ หรือระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ก็ตาม ดังจะเห็นได้จากประเทศที่มีความเจริญนั้นต่างก็ให้ความสำคัญอย่างมากในการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาโดยตรง นั่นก็คือ ระบบการพิจารณาแบบลูกขุน

ปัจจุบันการใช้ระบบลูกขุนนั้นมีการยอมรับกันทั้งในระบบกฎหมายชีวิตลอร์ และระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ อย่างเช่น ในเอเชียของเรา ประเทศญี่ปุ่นนำระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2552 โดยทั่วไประบบคณะลูกขุนในคดีอาญาเป็นรูปแบบการพิจารณาคดีซึ่งใช้ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ คอมมอนลอร์ เช่น อังกฤษ อเมริกา เป็นต้น การที่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งประเทศที่วางระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระบบ ชีวิตลอร์ นำระบบลูกขุนมาใช้เช่นนี้เหมือนจะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการพิจารณาคดีอาญาในศาล แต่ระบบคณะลูกขุนที่ประเทศญี่ปุ่นนำมาใช้นั้นมีความแตกต่างจากระบบลูกขุนในระบบคอมมอนลอร์ ตรงที่คณะลูกขุนญี่ปุ่นมีหน้าที่เสมือนกับผู้พิพากษาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในข้อเท็จจริง และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้อำนาจอธิปไตยในส่วนอำนาจตุลาการ

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้เริ่มมีการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีในรูปแบบผู้พิพากษาสมทบ แต่ก็เป็นการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งการมีผู้พิพากษาสมทบนั้นก็เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับศาลอันเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าใจระบบและเกิดความเชื่อมั่นศาลมากยิ่งขึ้น แต่ในการพิจารณาคดีอาญาประชาชนเข้ามาจับทนายน้อยไม่ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณา หรือเข้ามาเพื่อตรวจสอบอำนาจตุลาการน้อยมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเพราะกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะทางอาญาเป็นเรื่องที่ต้องมีความชัดเจน และความโปร่งใสในการลงโทษผู้กระทำความผิดและการลงโทษทางอาญานั้นต้องได้ความจริงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุนี้การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจกระบวนการยุติธรรมและเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมจึงมีการบัญญัติ

² ซาติ ชัยเดชสุริยะ. (2550, ตุลาคม). “ระบบลูกขุนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น.” *วารสารกฎหมาย*, 26, 2. หน้า 201-213.

หลักการสำคัญไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบัน มาตรา 81 บัญญัติว่า รัฐต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นไปตามหลักสากลในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรม

ในการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยนั้นไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาของศาล ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายล้วนแต่เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลทั้งสิ้น ต่างจากศาลในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ หรือระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของศาลได้โดยตรง ในรูปแบบการพิจารณาโดยระบบลูกขุน ในปัจจุบันประเทศไทยที่ระบบการพิจารณาของศาลคล้ายกับประเทศไทยยังมีการพิจารณาคดีโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาของศาลในรูปแบบคณะลูกขุน เฉพาะคดีอุกฉกรรจ์หรือความผิดร้ายแรง

จึงเห็นว่าในการพิจารณาคดีอาญาควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นองค์คณะในศาลร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา โดยเฉพาะคดีที่มีความผิดร้ายแรงที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตเท่านั้นเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนของประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากคดีเหล่านี้มีอัตราโทษรุนแรง และกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างมาก ซึ่งกระบวนการพิจารณาจะไม่ควรเกิดความผิดพลาด และไม่ควรรใช้คณะลูกขุนทุกคดีเพราะการพิจารณาคดีแบบคณะลูกขุนทำให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี การให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีที่มีความร้ายแรงเพื่อจะทำให้การพิจารณาคดีของศาลเกิดความรอบคอบและมีความน่าเชื่อถือ เพราะการพิจารณาซึ่งนำนักพยานหลักฐานและกำหนดโทษจะมาจากการพิจารณารอบคอบร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพและคณะลูกขุน ซึ่งการทำหน้าที่ของคณะลูกขุนนี้เป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนที่ไม่ใช่ นักกฎหมายและเป็นการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการพิจารณาคดี อันเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมโดยตรง อันมีผลให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจอธิปไตยโดย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และอำนาจของคณะลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

3. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดจากการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันที่ไม่มีโอกาสเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะกรณีคดีอาญาร้ายแรง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อระบบประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในชั้นนิติบัญญัติ บริหาร ต่างมีประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเข้าไปใช้อำนาจดังกล่าวแต่ในอำนาจตุลาการประชาชนค่อนข้างถูกปิดกั้นในอำนาจตุลาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของศาลแล้วประชาชนแทบจะไม่ได้มีส่วนร่วมหรือตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชนในชั้นพิจารณาอาญาของศาลมักจะทำได้เพียงการทำหน้าที่เป็นพยาน หรือตกเป็นจำเลย จะเห็นได้ว่าระบบการพิจารณาคดีอาญาของไทยค่อนข้างเป็นระบบปิดอำนาจทั้งหมดในการพิจารณาคดีตกอยู่กับผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีแต่ผู้เดียวประชาชนไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนของศาลเลย

ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นคณะลูกขุน เหมือนกับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน ของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วๆ ไปได้เข้าไปใช้อำนาจในส่วนของตุลาการ เป็นการเพิ่มบทบาทของประชาชนอย่างสำคัญ และจะทำให้การพิจารณาพิพากษาเกิดความรอบคอบและตรวจสอบได้มากขึ้น เพราะเพราะการพิจารณาซึ่งนำพยานหลักฐานและกำหนดโทษจะมาจากการพิจารณารอบคอบร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพและคณะลูกขุน ซึ่งการทำหน้าที่ของคณะลูกขุนนี้เป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนที่ไม่ใช่ชนกกฎหมาย อีกทั้งเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย จึงเห็นสมควรมีการศึกษาเพื่อจะได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาและวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นพิจารณาของศาล หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจตุลาการ ในรูปแบบคณะลูกขุน โดยขอบเขตการศึกษานี้เริ่มการศึกษารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาโดยคณะลูกขุน ของประเทศญี่ปุ่น ศึกษาความแตกต่างการพิจารณาคดีอาญาของคณะลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับการพิจารณาคดีอาญาในศาลไทย เพื่อศึกษาระบบที่เหมาะสมและนำระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทย ให้เกิดการพิจารณาคดีที่เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาและวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นพิจารณาของศาล หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจตุลาการ ในรูปแบบคณะลูกขุน โดยขอบเขตการศึกษานี้เริ่มการศึกษารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาโดยคณะลูกขุน ของประเทศญี่ปุ่น ศึกษาความแตกต่างการพิจารณาคดีอาญาของคณะลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรพิจารณาคดีอาญาในศาลไทย เพื่อศึกษาระบบที่เหมาะสมและนำระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทย ให้เกิดการพิจารณาคดีที่เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวความคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจอธิปไตยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญา
2. ทำให้ทราบบทบาทหน้าที่ หรืออำนาจคณะลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรงโดยนำระบบลูกขุนมาใช้บังคับ

บทที่ 2

แนวความคิดพื้นฐานในการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบลูกขุน

ปัจจุบันการนำระบบลูกขุนมาใช้ในทั้งประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายที่เป็นทั้งระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายที่เป็นคอมมอนลอว์ ทั้งนี้ระบบลูกขุนเป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลอย่างแท้จริง เพราะเป็นการให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพเข้ามาเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี โดยเฉพาะในคดีอาญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพิจารณานั้นเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยและสมกับการที่เรียกคนว่าเป็นประเทศที่เป็นนิติรัฐนั่นเอง การให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมนั้นจะเป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้มีการตื่นตัวในการปฏิรูประบบยุติธรรมที่ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีแนวโน้มในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆด้านเพื่อให้ประชาชนเป็นผู้มีส่วนในการแก้ไขปัญหาทางสังคมในด้านต่างๆ แม้แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 ยังบัญญัติรับรองสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นการตอบสนองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงต้องศึกษาหลักการและเหตุผลการมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1 หลักการของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญา

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อพัฒนาการเมืองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามหลักการธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญอันมีหลักและแนวคิดดังนี้

2.1.1 หลักนิติรัฐ

ปรัชญาว่าด้วยรัฐในส่วนของนิติรัฐ มิได้กำหนดองค์ประกอบของรัฐ หากแต่กำหนดบทบาทหรือหน้าที่ของรัฐที่มีต่อราษฎรนั่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในกฎหมายมหาชน เพราะจะถือว่ากฎหมายมหาชนนั้นมีไว้ว่าด้วยอำนาจของรัฐที่จะบังคับเอาแก่ราษฎรได้ฝ่ายเดียวหากว่าด้วยบทบาทหรือหน้าที่ของรัฐที่มีต่อราษฎร อันเป็นความสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่งด้วย และเพราะนักกฎหมายธรรมชาติก็ดี นักศึกษากฎหมายบ้านเมืองก็ดี คิดเห็นอย่างนี้เองจึงได้พัฒนากฎหมาย

มหาชนไปในแนวทางที่เป็นธรรมและให้ราษฎรใช้ประโยชน์จากกฎหมายมหาชนได้เช่นเดียวกับจากกฎหมายเอกชนอย่างเช่นนำไปใช้เป็นมูลฐานในการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นต้น

รากฐานของปรัชญาว่าด้วยนิติรัฐนั้น นับว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรีก เมื่ออริสโตเติลกล่าวถึงรัฐที่คิดว่าจะต้องมีผู้นำที่ดี และผู้นำที่ดีจะต้องเคารพกฎหมาย แม้ราษฎรจะได้อย่างไรก็ตาม ถ้าตกไปอยู่ในรัฐบาลเลว มีผู้นำเลว ไม่เคารพต่อกฎหมายของบ้านเมือง ราษฎรนั้นย่อมโชคร้ายเดือดร้อน

อนึ่ง ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายเรื่องของนิติรัฐไว้อย่างกระชับดังนี้ “รัฐตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ย่อมเป็นนิติรัฐ คือ เป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งรัฐเป็นผู้ตราขึ้นเองหรือยอมใช้บังคับ”

ความคิดในเรื่องนิติรัฐเป็นความคิดของประชาชนที่ศรัทธาในลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) และรัฐธรรมนูญของรัฐที่จะเป็นนิติรัฐได้นั้นจำเป็นต้องมีบทบัญญัติในประการสำคัญ กล่าวถึงหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของราษฎรด้วย เช่น เสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน ในการทำสัญญา และในการประกอบอาชีพ ในฐานะนี้ รัฐจึงมีสภาพเป็นคนรับใช้ของสังคมโดยถูกควบคุมอย่างเคร่งครัด จะเห็นได้ว่า การที่รัฐจะเคารพต่อเสรีภาพต่างๆ ของราษฎรได้นั้น ย่อมมีอยู่วิธีเดียว ก็คือ การที่รัฐยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมายโดยเคร่งครัดเท่านั้น และตราบทที่กฎหมายยังใช้อยู่ กฎหมายนั้นก็ผูกมัดรัฐอยู่เสมอ

ความคิดเรื่องนิติรัฐย่อมเกิดขึ้น โดยการที่ราษฎรต่อสู้กับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยราษฎรเริ่มเรียกร้องเสรีภาพขึ้นก่อน

ดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะเป็นนิติรัฐได้นั้น ต้องมีลักษณะดังนี้

1) ในประเทศนั้นกฎหมายจะต้องอยู่เหนือสิ่งใดทั้งหมด การกระทำต่างๆ ในทางปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำของตำรวจจะต้องเป็นไปตามกฎหมายและชอบด้วยกฎหมายหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของราษฎรอยู่ที่กฎหมาย ถ้าเจ้าพนักงานของรัฐเข้ามากล้ำกรายสิทธิเสรีภาพของรัฐโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจ เจ้าพนักงานก็ย่อมจะมีความผิดทางอาญา

2) ในประเทศที่เป็นนิติรัฐ ขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของรัฐย่อมกำหนดไว้แน่นอน เริ่มแต่การแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสามอำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยมีขอบเขตในการใช้อำนาจของรัฐ อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐที่ลดหลั่นลงมาก็เป็นอำนาจที่วัดได้ คือ เป็นอำนาจที่มีขอบเขตเช่นเดียวกัน และต้องมีการควบคุมให้มีการใช้อำนาจภายในขอบเขตเท่านั้น เช่น ในประเทศไทยบุคคลย่อมทราบได้จากกฎหมายว่า ตำรวจ มีอำนาจหน้าที่เพียงใด จะใช้อำนาจจากรัฐได้หรือไม่เพียงใด

3) ในประเทศที่เป็นนิติรัฐ ผู้พิพากษาจะต้องมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยจะต้องมีหลักประกันดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ และเพียงแต่รัฐใดจะจัดให้ผู้พิพากษาเป็นอิสระ สำหรับพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาเท่านั้น ก็มีศาลแพ่งและศาลอาญาประกอบด้วยผู้พิพากษาที่มีอิสระ สำหรับพิจารณาคดีแพ่งคดีอาญา ความสำคัญอยู่ที่จะต้องให้ศาลยุติธรรมควบคุมฝ่ายปกครอง กล่าวคือ ให้ศาลยุติธรรมวินิจฉัยการกระทำของเจ้าพนักงานได้ว่าพนักงานได้กระทำผิดในทางอาญา ต่อราษฎรหรือกระทำการละเมิดในทางแพ่งหรือไม่ โดยในนิติรัฐจึงเป็นรัฐยุติธรรม กล่าวคือ ศาลยุติธรรมควบคุมการกระทำของเจ้าพนักงานในทางอรรถคดี ปัญหาที่ว่า การที่รัฐบาลรัฐได้จัดตั้งศาลปกครองขึ้น โดยเฉพาะนั้น จะยังคงเป็นนิติรัฐอยู่อีกหรือไม่ มีคำตอบข้อนี้ก็คือแล้วแต่ผู้พิพากษาศาลปกครองจะเป็นอิสระหรือไม่ ถ้าเป็นอิสระรัฐนั้นก็จะเป็นนิติรัฐ ทั้งนี้เพราะความสำคัญอยู่ที่หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของราษฎร ซึ่งจะมีได้ต่อเมื่อผู้พิพากษาที่วินิจฉัยข้อพิพาทเป็นอิสระอย่างแท้จริง แต่การที่จัดตั้งศาล โดยเฉพาะขึ้น เช่น ศาลปกครองประกอบด้วยผู้พิพากษาที่รอบรู้ในวิชาปกครอง ย่อมจะอำนวยความสะดวก เพราะทำให้ศาลที่จัดตั้งขึ้นไว้ สามารถพิพากษาคดีได้ถูกต้องขึ้น และเมื่อผู้พิพากษาในศาลดังกล่าวเป็นอิสระ ก็เป็นหลักประกันอันพอเพียงสำหรับราษฎร

แนวความคิดเรื่องนิติรัฐนี้เองก่อให้เกิด หลักนิติธรรม (The Rule of law) ขึ้นในระบบกฎหมายต่างๆ อันมีที่มาจากแนวคิดของอริสโตเติลที่ว่า การปกครองที่ดีไม่ใช่การปกครองโดยปुरुชน หากแต่เป็นการปกครองโดยกฎหมาย เพราะการปกครองโดยปुरुชนย่อมเสี่ยงต่อการปกครองตามอำเภอใจขณะที่การปกครองโดยกฎหมายเอื้ออำนวยต่อการที่จะมีความเสมอภาค (Equality) และเสรีภาพ (Liberty) มากกว่า เพราะหากมีการปกครองโดยหลักนิติธรรมอยู่จริง ทุกคนก็จะมีเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย และมีเสรีภาพ คือ ปราศจากความหวาดกลัวว่าจะมีการใช้อำนาจตามอำเภอใจโดยผู้ปกครอง แนวความคิดนี้จึงเป็นที่มาของลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) ซึ่งในอีกแง่หนึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า Law and Order หรือ บ้านเมืองมีชื่อมีแป้นเอง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในอังกฤษ Albert Venn Dicey (1835-1922) นักกฎหมายรัฐธรรมนูญผู้เรื่องนามได้สรุปว่าหลักนิติธรรมนั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการดังนี้คือ

1) ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งหมายถึงบุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษนั้นต้องเป็นโทษตามกฎหมายอันแสดงให้เห็นว่าบุคคลจะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ โดยกฎหมายเท่านั้น เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจมิได้

2) บุคคลทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและศาลเดียวกันจะเป็นผู้พิจารณาพิพากษาซึ่งหมายถึงบุคคลทุกคนต้องถูกกฎหมายบังคับโดยเท่าเทียมกันไม่เลือกฐานะและตำแหน่งหน้าที่และเมื่อข้อพิพาทเกิดขึ้นในระหว่างเอกชน หรือ เอกชนกับรัฐทั้งตามกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา และ

กฎหมายอื่น เช่น กฎหมายปกครองศาลยุติธรรม เท่านั้นที่จะทำหน้าที่พิจารณาคดีเหล่านี้ได้และการพิจารณาพิพากษานี้ถ้าเป็นไปได้โดยอิสระปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายของฝ่ายใดฝ่ายใดทั้งสิ้น

3) หลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นผลมาจากกฎหมายธรรมดา ของประเทศ กล่าวคือ ศาลนั่นเองเป็นผู้พิพากษาคดีเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของเอกชนทำให้เกิดการยอมรับสิทธิเสรีภาพขึ้น

ในทางการปกครอง การปกครองโดยหลักนิติธรรมก็คือ หลักการที่ว่า บรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งต้องกระทำการภายใต้กฎหมาย และรัฐธรรมนูญการปกครอง ใช้อำนาจภายในขอบเขตซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ให้ ดังนั้น การปกครองโดยหลักนิติธรรมในนัยที่จะให้เกิดความเป็นธรรมนั้นจะต้องมีการออกกฎหมายที่เป็นธรรมด้วย

สรุปได้ว่า หลักนิติธรรม ก็คือ “การปกครองประเทศโดยกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลเสมอกันในกฎหมาย บุคคลจะต้องรับโทษเพื่อการกระทำผิดอันใด ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และจะต้องได้รับการพิจารณาคดีจากศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอิสระในการชี้ขาดตัดสินคดีไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนด้วยกันเองก็ดี หรือระหว่างเอกชนกับรัฐก็ดี” อาจถือได้ว่าหลักนิติธรรมนั้น เป็นหลักสำคัญของนิติรัฐ ตลอดจนเป็นรากแก้วของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยแท้

2.1.2 หลักประชาธิปไตย

คำว่า Democracy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ Demos แปลว่า พลเมือง/ประชาชน และ Kratos แปลว่า การปกครอง/รัฐบาล/อำนาจปกครอง จากรากศัพท์ดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตย มีความหมายอยู่ในตัวแล้วว่า ประชาชนเป็นใหญ่ กล่าวคือ เป็นการปกครองที่อำนาจสูงสุดของรัฐบาลเป็นของประชาชน หรือเป็นการปกครองโดยประชาชน หรือหมายถึงการปกครองที่อำนาจสูงสุดอยู่ที่ประชาชน

ในประเทศไทย คำว่า ประชาธิปไตย นี้ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร) คือผู้ที่บัญญัติศัพท์คำนี้ขึ้นมาจนในที่สุดก็เป็นที่แพร่หลายทั่วไป

คำว่าประชาธิปไตยนี้ ยังอาจจำแนกความหมายได้เป็น 3 แนวทางด้วยกัน คือ

1) ในความหมายที่เป็น อุดมการณ์ ทางการเมือง คำว่า ประชาธิปไตยในความหมายแรกนี้ก็จะหมายถึง อุดมการณ์ทางการเมือง คือ ลักษณะที่ถือว่าอำนาจสูงสุดของรัฐเป็นของประชาชน

2) ในความหมายที่เป็น รูปแบบ การปกครอง หรือ ระบอบ การปกครองรูปแบบหนึ่ง คำว่าประชาธิปไตย จะเป็นลักษณะการกำหนดระบอบ หรือ กรอบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีวิธีการที่แสดงให้เห็นว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจธิปไตย หรือ อำนาจสูงสุดของรัฐ

3) ในความหมายที่เป็น วิถีชีวิต ของประชาชนในประเทศ หรือในรัฐนั้นๆ คำว่า ประชาธิปไตย จะเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตของประชาชน ซึ่งมีความเข้าใจ และเคยชินกับการดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าว ตลอดจนถึงการมี สำนักพลเมือง อย่างเช่น การเป็นผู้มีเหตุผลการยอมรับ ศักดิ์ศรีของบุคคล การตัดสินใจกระทำกรใดๆ โดยอาศัยเสียงส่วนใหญ่ การไม่นิยมความรุนแรงในการแก้ปัญหา การยอมรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตย คือ คำที่มีความหมายที่กว้างขวาง และแตกต่างกันไปตามความคิดของนักปรัชญาแต่ละคน สุดแล้วแต่จะให้คุณค่าในทางใดมากกว่ากัน John Stuart Mill (1806-1873) สนับสนุนคุณค่าแห่งเสรีภาพ มองเตสกีเออ สนับสนุนหลักการแบ่งแยกอำนาจ จอห์น ล็อก และรูสโซ สนับสนุนการที่ประชาชนมีอำนาจควบคุมรัฐบาล แต่ในที่สุดแล้วก็จะมาลงเอยในหลักการเดียวกันที่ว่า ประชาชนเป็นใหญ่สูงสุดในประเทศ ไม่ใช่ บุคคลคนใด หรือ คณะบุคคลกลุ่มใดลักษณะเช่นนี้เองที่ทำให้ประชาธิปไตยแตกต่างจากเผด็จการ ณ เวลานี้ ผู้คนใช้ศัพท์ประชาธิปไตยกันอย่างแพร่หลาย และมักใช้กันแม้ในรูปแบบการปกครองที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยตามที่โลกตะวันตกเรียกกันมาเป็นเวลานานแล้วว่า เสรีประชาธิปไตย (Liberal Democracy) ระบอบเสรีประชาธิปไตยที่ใช้กันในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฯลฯ จะเน้นในหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ประการอย่างที่ดีดี ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา คือ Abraham Lincoln (1809-1865) ได้เคยกล่าวเอาไว้ว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่จะต้องทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายแห่งการเป็นรัฐบาล ของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน อุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยที่แท้จริง มักจะยึดถือในประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นสำคัญอันเป็นรูปแบบหนึ่งที่พยายามแสวงหาวิถีทางที่จะคงอำนาจให้อยู่ในมือประชาชนให้มากที่สุดโดยมีหลักการว่า ประชาชนไม่เพียงแต่มีสิทธิเลือกตั้งตัวแทนเท่านั้น แต่ยังมีอำนาจตัดสินใจปัญหา และกำหนดนโยบายทางการเมืองโดยตรง โดยการนำหลักการต่างๆ มาใช้ เพื่อให้ประชาชนเป็นองค์อธิปัตย์ อย่างแท้จริง โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ อาทิ การทำประชามติ (Popular referendum) การริเริ่มกฎหมาย (Popular initiative) และการถอดถอน (recall) เป็นต้น หลักการสำคัญ หรือหลักเกณฑ์มูลฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยสรุปแล้วอาจเห็นได้ว่า จะมีหลักการสำคัญๆ อยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

(1) หลักอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน (Popular sovereignty) หรือ อำนาจสูงสุดใน การปกครองอยู่ที่ประชาชน นั่นเอง ดังนั้น ในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงมีสิทธิตั้งรัฐบาลและล้มรัฐบาลได้

(2) หลักสิทธิและเสรีภาพต่างๆ (Government of law, not of men) ประชาชนได้รับหลักประกันว่า รัฐบาลจะไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพ หรือ กระทำการใดๆ อันเป็นการรบกวนถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(3) หลักความสูงสุดของกฎหมาย ซึ่งเน้นความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน โดยให้ความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน (Equal protection under law) โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ (Discrimination)

(4) หลักการเสียงข้างมาก (Majority rule) แม้ว่าประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองที่ในอุดมคติเสียงข้างมากแต่ก็จะต้องรับฟังเสียงข้างน้อยด้วย โดยให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายข้างน้อย

จากที่ได้กล่าวถึงหลักดังกล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมาในหลักการของประชาธิปไตย

2.1.3 หลักสิทธิเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรม

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระแสที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้นในท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งข่าวสาร ประชาชนเริ่มตระหนักถึงบทบาทความเป็นเจ้าของอำนาจอันชอบธรรมที่มอบหมายให้รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจแทน เริ่มเน้นหนักในสิทธิที่จะได้รับรู้ความเป็นไปในการกิจต่างๆของรัฐ (Right to Know) ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ (Accountability) ต้องการให้เกิดความโปร่งใส (Transparency) ในการบริหารงานหรือกิจกรรมที่รัฐกระทำ ในยุคปัจจุบันจึงมีการเรียกร้องให้มีการนำเสนอทางเลือกใหม่จากองค์กรต่างๆ เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย การติดตามผล ดังนั้น เราจึงมักได้ยินเกี่ยวกับการไต่สวนสาธารณะ (Public Hearing) การแปรรูป การบริหาร หรือการเข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำของภาครัฐมากขึ้น เช่น ให้เอกชนรับทำงานของรัฐ ในลักษณะ Sub Contract หรือ Contract Out ตลอดจนบทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งเป็นองค์กรที่สังคมประชาธิปไตยต้องการให้เกิดขึ้น สถานการณ์ต่างๆดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการบริหารภาครัฐ หรือการจัดการกิจกรรมบริการสาธารณะของรัฐเป็นอย่างมากในการที่จะต้องหันมาทบทวนการดำเนินการและยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่ง โดยมากแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นก็มักจะมีการกำหนดไว้เป็นหลักการสำคัญๆในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะประเทศเสรีประชาธิปไตย

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเป็นหลักอันสำคัญอย่างมากเนื่องจากรัฐธรรมนูญนั้นเป็นกฎหมายสูงสุดซึ่งจะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิในขั้นพื้นฐานของประชาชนกำหนดไว้โดยมักจะเป็นหลักการกว้างๆ ที่กล่าวให้สิทธิเหล่านั้นไว้สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จากการศึกษาที่พบว่า รัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นครั้งแรกนั้นคือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปีพุทธศักราช 2540 ที่เกิดจากการร่างของสภาร่างรัฐธรรมนูญโดยมีการร่วมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการบัญญัติ ซึ่งจะได้กล่าวหลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้

สิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น¹

สิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาต หรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น²

2) การมีส่วนร่วมในการให้ความเห็น

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น³

สิทธิในการเข้าร่วมกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน⁴

3) การมีส่วนร่วมในการริเริ่ม

สิทธิในการเสนอกฎหมายของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน⁵

สิทธิในการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น⁶

4) การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ

สิทธิในการออกเสียงแสดงประชามติ⁷

สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁸

สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา⁹

5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 58.

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 59.

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 39.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 59.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 170.

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 287.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 214.

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 104 และ 105.

⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 123 และ 124.

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน¹⁰

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อม¹¹

6) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ

สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร¹²

สิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือ องค์การอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบ¹³

สิทธิในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น¹⁴

สิทธิในการเสนอให้วุฒิสภามอบถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน¹⁵

จากที่ได้กล่าววิเคราะห์เบื้องต้นนั้นจึงเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนตาม รัฐธรรมนูญนั้นเป็นประเด็นแรกที่ประชาชนจะมีสิทธิเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ อัน ก่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกฎหมายอื่นๆ นั้นต่อไป อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับที่ได้กล่าวหลักการเหล่านี้ ได้ถูกประกาศยกเลิกไปโดยคำสั่งของคณะปฏิรูปการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คมช.) ไปแล้วซึ่งในปัจจุบันนี้ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 อันถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับ ปัจจุบันที่มีผลใช้บังคับอยู่และหลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นก็ยังมีบทบาทสำคัญ อย่างมากในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาแล้วพบว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ ให้ความสำคัญอย่างมากในการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตราไว้ ณ วันที่ 2 สิงหาคม พุทธศักราช 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐส่วนที่ 10

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 46.

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 56.

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 61.

¹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 62.

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 286.

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 304.

แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนดังต่อไปนี้

- (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น
- (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่
- (5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

และในมาตรา 81 ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้

- (1) คู่มือให้มีการปฏิบัติและการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและให้องค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
- (2) คຸ່ມครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการล่วงละเมิด ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและโดยบุคคลอื่น และต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน
- (3) จัดให้มีกฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์กรเพื่อการปฏิรูปกฎหมายที่ดำเนินการเป็นอิสระ เพื่อปรับปรุงและพัฒนากฎหมายของประเทศ รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นที่ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายนั้นประกอบด้วย
- (4) จัดให้มีกฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์กรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินการเป็นอิสระ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

(5) สนับสนุนการดำเนินการขององค์กรภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

เจตนารมณ์ เพื่อกำหนดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากฎหมายและการยุติธรรม¹⁶

รัฐบาลต้องดำเนินการดังนี้

- 1) ให้บังคับใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ
- 2) คຸ້ມครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้พ้นจากการกระทำละเมิด และให้หมายความร่วมมือถึง การถูกระทำรุนแรงไม่ว่าทางใดๆ
- 3) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และเข้าถึงได้สะดวก
- 4) จัดให้มีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทางกฎหมายทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครองแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว
- 5) จัดให้มีองค์กรอิสระในการพัฒนาและปฏิรูปกฎหมาย และตรวจสอบกฎหมายต่างๆ ว่าขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยให้นักกฎหมายหรือบุคคลจากภาคส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

โดยหลักการดังกล่าวคงเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่เพิ่มหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในชั้นบังคับให้กฎหมาย การพัฒนากฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม โดยต้องจัดให้มีองค์กรอิสระในการพัฒนากฎหมายและปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม

สำหรับกระบวนการของการเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนั้นมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการเข้าไปเพื่อมีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการซึ่งเป็นครั้งแรกเช่นเดียวกันที่ให้ประชาชนสามารถมีสิทธิเข้าชื่อเพื่อจะให้มีการถอดถอนผู้พิพากษาหรือตุลาการในระดับสูงได้

จากหลักการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนั้นก็ให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นอย่างมาก

2.1.4 หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

หลักนิติรัฐมีความเกี่ยวพันกันอย่างยิ่งกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล (Freiheitsrecht) และสิทธิในความเสมอภาค (Gleichheitsrecht) สิทธิทั้งสองประการ ดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ

¹⁶ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 27/2550, วันที่ 18 มิถุนายน พุทธศักราช 2550.

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในรัฐเสรีประชาธิปไตย ทั้งหลายยอมรับหลักความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้น ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้น ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลในการพัฒนาบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การแทรกแซง ในสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยอำนาจรัฐจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยได้ให้ความเห็นชอบแล้วเท่านั้น จึงจะสามารถกระทำได้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงได้มีการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้ เพื่อความมุ่งหมายจะให้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกันและกันก็เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองนอกเหนือจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ แล้วได้มีการบัญญัติหลักการต่าง ๆ อีกหลายประการเพื่อเป็นการให้หลักประกันแก่สิทธิและ เสรีภาพของปัจเจกบุคคลมิให้ถูกละเมิดจากรัฐ เช่น การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง (Allgemeinheit and Einzelfallverbot) การกำหนดให้ระบอบบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ (Zitiergebot) หลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพมิได้ (Wesengehaltgarantie) และหลักประกันที่สำคัญคือหลักประกันการใช้สิทธิในทางศาล (Rechtsschutzgarantie) ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคล เพราะการคุ้มครองหรือหลักประกันทั้งหลายจะปราศจากความหมาย หากไม่ให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลในการโต้แย้งการกระทำของรัฐ เพื่อให้องค์กรศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเป็นกลางเข้ามาควบคุมตรวจสอบการกระทำของรัฐที่ถูกโต้แย้งว่าละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล¹⁷

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับหลักการต่างๆ นั้นซึ่งหลักสำคัญนั้นต่างก็เป็นหลักที่จะต้องมีการเข้ามาของประชาชนกันทั้งสิ้น ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นก็ทำให้หลักการที่กล่าวมานั้นมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเพราะประชาชนนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญในการช่วยผลักดันให้หลักการต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกิดความเข้มแข็งอันมีผลสืบเนื่องมาจากการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั่นเองสำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นก็มีกำหนดไว้ในหลัก

¹⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ. (ม.ป.ป.). การควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (เอกสารประกอบการสอน ประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 5 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัสตานา)). หน้า 1-3.

มาตรฐานสากลเช่นเดียวกันซึ่งเป็นหัวข้อต่อไปที่จะได้กล่าวโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม

2.2 แนวความคิดการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอัยปไต

อำนาจอัยปไตนั้นเป็นอำนาจสูงสุดของประเทศซึ่งแบ่งออกเป็น 3 อำนาจคือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ตามระบอบประชาธิปไตยอำนาจอัยปไตเป็นของปวงชนหรือประชาชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามอำนาจนี้ใช้ว่าประชาชนจะเป็นผู้ใช้ อำนาจนี้กันหมดทุกคนแต่เป็นกรณีที่ประชาชนนั้นใช้อำนาจเหล่านี้ผ่านทางตัวแทนคือ อำนาจนิติบัญญัติประชาชนใช้อำนาจผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารประชาชนใช้อำนาจผ่านทางรัฐบาล โดยผ่านการเลือกตั้ง และอำนาจตุลาการโดยผ่านทางองค์กรศาลซึ่งการใช้อำนาจทั้ง 3 นี้ ประชาชนสามารถใช้สิทธิผ่านโดยการเข้าไปเพื่อมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจได้ตามสิทธิที่ได้กำหนดไว้ตามกฎหมาย ดังจะได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ ต่อไป

2.2.1 การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในด้านนิติบัญญัติ

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านนิติบัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าในการออกกฎหมายและเป็นฝ่ายที่มีที่มาจากประชาชน โดยตรงในการเลือกบุคคลเหล่านี้มาทำหน้าที่แทนประชาชนเพื่อมีการผลักดันกฎหมายที่มีความสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความเจริญแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป นอกจากนั้นยังเข้ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบฝ่ายบริหารให้การบริหารประเทศเป็นไปด้วยความถูกต้องและโปร่งใสเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในประเทศต่อไป¹⁸

ในส่วนของประเทศไทยนั้นมีโครงสร้างขององค์กรนิติบัญญัติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 94 บัญญัติให้รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรนั้นต่างก็มีที่มาจาก การเลือกตั้งทั้งสิ้น ส่วนวุฒิสภานั้น แม้ในปัจจุบันวุฒิสภาจะไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเหมือนกับรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ก็ตามแต่ประชาชนก็ถือว่ามีส่วนร่วมอยู่ด้วยเช่นกันเพราะจะต้องมีการเสนอผู้ที่มีคุณวุฒิที่ประชาชนในกลุ่มสาขาอาชีพนั้นเห็นว่าเป็นผู้เหมาะสมที่จะได้รับการเลือกที่จะทำหน้าที่วุฒิสภาจากกลุ่มประชาชนในสาขาอาชีพนั่นเอง

นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญยังให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในด้านนิติบัญญัตินี้ได้อย่างแท้จริงโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในด้านนิติบัญญัติซึ่งได้ปรากฏหลักการ

¹⁸ ปรีญา เทวานฤมิตรกุล. (2541, สิงหาคม). “การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กับความเป็นประชาธิปไตยทางตรง.” *วารสารกฎหมายปกครอง*. หน้า 51-77.

นี้ในมาตรา 187 ให้สิทธิแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ตัวแทนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยให้ผู้แทนขององค์กรเอกชนที่เกี่ยวกับเด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีผลกระทบต่อกลุ่มคนดังกล่าว

2.2.2 การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในด้านบริหาร

การมีส่วนร่วมของประชาชนของฝ่ายบริหารนั้นเป็นกรณีที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยวิธีการตรวจสอบการใช้อำนาจบริหารของรัฐบาลเช่นการกระทำที่ไม่ชอบหรือเป็นการทุจริตของฝ่ายบริหารประชาชนก็มีอำนาจในการเข้าชื่อเพื่อขอให้มีการถอดถอนได้ซึ่งทั้งนี้มีการกำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งหากรัฐบาลหรือฝ่ายบริหารนั้นกระทำการอันเป็นการไม่ถูกต้องหรือเป็นการกระทำอันเป็นการทุจริตก็อาจถูกประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงชื่อถอดถอนบุคคลเหล่านั้นได้

สำหรับประเทศไทยแล้วแม้ในระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหาร รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 นั้นให้ความสำคัญและให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นอย่างมาก ซึ่งทั้งนี้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 276 ว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดเห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป ให้มีสิทธิลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ การเข้าชื่อและการลงคะแนนเสียงให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติเหล่านี้เป็นต้น

2.2.3 การมีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากทั้งนี้เพราะกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะทางอาญาเป็นเรื่องที่จะต้องมีความชัดเจนและความโปร่งใสในการลงโทษผู้กระทำความผิดและการลงโทษทางอาญานั้นก็ต้องเป็นการได้ความจริงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุนี้การให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีผลทำให้ประชาชนทั่วไปมีความเข้าใจถึงกระบวนการยุติธรรมและมีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของตนว่ามีความเป็นธรรมอย่างแท้จริง สำหรับประเทศไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมจึงมีการบัญญัติหลักการสำคัญไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันโดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2550 ส่วนที่ 5 มาตรา 81 ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้¹⁹

1) ดูแลให้มีการปฏิบัติและการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและในองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

2) คຸ້ມครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการล่วงละเมิด ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและโดยบุคคลอื่น และต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

3) จัดให้มีกฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์กรเพื่อการปฏิรูปกฎหมายที่ดำเนินการเป็นอิสระ เพื่อปรับปรุงและพัฒนากฎหมายของประเทศ รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายนั้นประกอบด้วย

4) จัดให้มีกฎหมายเพื่อจัดตั้งองค์กรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินการเป็นอิสระ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

5) สนับสนุนการดำเนินการขององค์กรภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญมีเจตนารมณ์กำหนดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากฎหมายและการยุติธรรมโดยที่รัฐบาลต้องดำเนินการดังนี้²⁰

- 1) ให้บังคับใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ
- 2) คຸ້ມครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้พ้นจากการกระทำละเมิด และให้หมายความร่วมมือ การถูกกระทำรุนแรงไม่ว่าทางใดๆ
- 3) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และเข้าถึงได้สะดวก
- 4) จัดให้มีการช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทางกฎหมายทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครองแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

¹⁹ จิรนิติ หะวานนท์. (2534, พฤศจิกายน). “ตุลาการและสิทธิหน้าที่ของประชาชน.” *รัฐสภาสาร*, ปีที่ 39, ฉบับที่ 11. หน้า 10-11.

²⁰ รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 27/2550, วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2550.

5) จัดให้มีองค์กรอิสระในการพัฒนาและปฏิรูปกฎหมาย และตรวจสอบกฎหมายต่างๆ ว่าขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยให้นักกฎหมายหรือบุคคลจากภาคส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

ซึ่งหลักการดังกล่าวยังคงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ได้เพิ่มหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในชั้นบังคับให้กฎหมาย การพัฒนา กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม โดยต้องจัดให้มีองค์กรอิสระในการพัฒนากฎหมายและปฏิรูป กระบวนการยุติธรรมต่อไป

ตามหลักสากลในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญานั้น มีรูปแบบ ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้หลากหลายแนวทาง โดยใน ที่นี้จะได้กล่าวถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นต่างๆ เริ่มจากการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในชั้นก่อนการพิจารณาและชั้นพิจารณาคดีเป็นลำดับ ดังนี้

2.3 หลักสากลที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดี

สำหรับมาตรฐานสากลที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ได้แก่ ปกฤษฎาสาคร ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งมี เนื้อหาเกี่ยวข้องกับในการกำหนดให้รัฐภาคีต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือมีส่วน ร่วมในกิจกรรมสำคัญโดยรัฐนั้นต้องให้การรับรองสิทธิเหล่านั้นไว้ ซึ่งจะได้อีกกล่าวเป็นลำดับต่อไป

2.3.1 ปกฤษฎาสาครว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นกฎหมายที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิ มนุษยชน ซึ่งได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 การก่อตั้งองค์การสหประชาชาติทำ ให้มีการพัฒนาและยอมรับตราสารเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง กฎหมายระหว่างประเทศที่ สำคัญเกี่ยวกับหลักการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน คือ ปกฤษฎาสาครว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights 1945) มีหลักการสำคัญที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า มนุษย์ทุก คนมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายแม้บุคคลนั้นจะถูกกล่าวหาว่า เป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาก็ตาม การจับกุม กักขัง รวมทั้งการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาจะต้อง คำนึงถึงหลักเกณฑ์ข้างต้นซึ่งต้องอาศัยอำนาจโดยบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติไว้ และต้อง ปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าว โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อีก ทั้งได้มีหลักปกครองสิทธิของผู้ที่ ถูกกล่าวหาได้ว่าทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและ เปิดเผยจากศาลที่อิสระและเที่ยงธรรม ในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตน และการกระทำผิด อาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา ซึ่งถือว่าเป็นการวางหลักให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับความเป็นธรรมในการ

การพิจารณาคดีจากศาล หรือผู้พิพากษาที่มีความเป็นอิสระและไม่ลำเอียง อีกทั้งบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด ดังปรากฏในบทบัญญัติใน ข้อที่ 7 และ 11 ว่า

ข้อ 7 ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และจากการยุยงให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

จากบทบัญญัติที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่กำหนดให้รัฐภาคีผู้มีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวจะนั้นการกำหนดให้ทุกคนจะต้องได้รับการพิจารณาที่มีความโปร่งใสในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นจึงควรให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีเป็นสำคัญ

2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Covenant on Civil and Political Rights)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) กติการะหว่างประเทศนี้มีเนื้อหาสาระเป็นการรับรองหลักการว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์มุ่งเน้นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมและเคารพสิทธิมนุษยชนของประชาชน กติการะหว่างประเทศดังกล่าวได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลจะถูกจับกุมหรือกักขังหรือลิดรอนเสรีภาพโดยมิชอบไม่ได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามกฎหมาย หากบุคคลใดถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งเหตุผลในขณะถูกจับกุมและต้องทราบข้อหาโดยทันที หลังจากนั้นจะต้องถูกตั้งถูกนำตัวไปศาลหรือเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายโดยทันที และจะได้รับการพิจารณาคดีหรือปล่อยตัวในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งมีข้อความที่เป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นหลายประการ ซึ่งสอดคล้องกันกับปฏิญญาสากลดังกล่าว แต่มีรายละเอียดมากขึ้น ได้แก่ ในข้อ 7, 9, 10, 14, 15 ซึ่งสรุปความได้ว่า

บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพและความปลอดภัย จะต้องไม่มีบุคคลใดถูกจับกุมหรือคุมขังโดยอำเภอใจ จะต้องไม่มีบุคคลใดถูกตัดรอนเสรีภาพเว้นแต่โดยเหตุผลและตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยผู้ถูกจับกุมหรือคุมขังในคดีอาญาจะต้องถูกนำตัวไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่

พิจารณาวินิจฉัยตามกฎหมาย กับมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาภายในเวลาอันควรหรือได้รับการปล่อยแล้ว การคุมขังบุคคลไว้ในระหว่างพิจารณาไม่ใช่เรื่องที่จะมาถือเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปที่จะต้องกระทำ หากแต่แนวทางที่ควรจะทำคือ การปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาไป แต่ให้มีหลักประกันหรือความมั่นใจว่าผู้นั้นมารายงานตัวตามนัดในกระบวนการพิจารณาหรือในเวลาฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง ผู้ที่ถูกจับกุมหรือคุมขังมีสิทธิได้รับการพิจารณาจากศาลโดยไม่ชักช้าเพื่อให้ศาลวินิจฉัยถึงความชอบด้วยกฎหมายของการคุมขังนั้น รวมทั้งออกคำสั่งปล่อยตัวผู้นั้นในกรณีที่พบว่าการคุมขังดังกล่าวมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้ที่ถูกจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้นพึงมีสิทธิได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายจากการนั้นด้วย

บุคคลทุกคนพึงได้รับความเป็นธรรมและความเสมอภาคจากการพิจารณาคดีที่ผู้ถูกดำเนินคดีอาญาพึงมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยเป็นธรรมและเปิดเผย โดยองค์การที่เป็นกลางและเป็นอิสระ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีตามกฎหมาย สาธารณชนและสื่อมวลชนอาจถูกจำกัดมิให้เข้าไปฟังการพิจารณาคดีทั้งคดีหรือบางส่วนของคดีนั้นได้ ก็โดยเหตุผลทางศีลธรรมความสงบเรียบร้อยของสังคม ความมั่นคงของชาติ ในสังคมประชาธิปไตยหรือด้วยความจำเป็นเพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มความหรือด้วยความจำเป็นอย่างยิ่ง ในพฤติการณ์พิเศษที่ศาลเห็นสมควรว่าการเปิดเผยข้อความในคดีนั้นอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรม อย่างไรก็ตามคำพิพากษาของศาลต้องเปิดเผยได้เสมอเว้นแต่กรณีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของเยาวชน

บุคคลทุกคนที่ถูกดำเนินคดีอาญาพึงมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริงตามกฎหมาย ผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาพึงได้รับการคุ้มครองอย่างดีที่สุดให้มีสิทธิไม่ต่ำกว่ามาตรฐานดังต่อไปนี้

- 1) จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหาที่มีต่อผู้นั้นด้วยภาษาที่ผู้นั้นสามารถเข้าใจได้
- 2) จะต้องได้รับการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้า
- 3) จะต้องได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าผู้นั้น และมีสิทธิที่จะต่อสู้กับคดีอย่างเต็มที่ด้วยตนเองหรือด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความ ในกรณีที่ผู้นั้นไม่มีทนายความก็พึงได้รับการจัดทนายความให้ตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยที่ผู้นั้นไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหากว่าไม่มีเงินพอที่จะเสียได้
- 4) จะต้องมีสิทธิตรวจสอบหรือซักค้านพยานบุคคลที่ให้การเป็นปฏิปักษ์กับมีสิทธินำสืบพยานหลักฐานแก้ข้อกล่าวหาผู้นั้นด้วย
- 5) จะต้องได้รับการจัดให้มีล่ามโดยที่ผู้นั้นไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีที่ผู้นั้นไม่สามารถเข้าใจหรือไม่สามารถพูดในภาษาที่ใช้ในศาลของประเทศนั้นได้

6) จะต้องไม่ถูกบังคับให้ต้องให้การในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองและจะต้องไม่ถูกบังคับให้ต้องรับสารภาพ

ในคดีที่เยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด วิธีพิจารณาความจะต้องเป็นหลักเกณฑ์ที่คำนึงถึงอายุและการส่งเสริมแนวทางบำบัดฟื้นฟูเยาวชนนั้น ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำผิดทางอาญาทุกคนจะต้องมีสิทธิอุทธรณ์หรือได้รับการทบทวนโดยศาลชั้นที่สูงกว่าตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ในกรณีที่บุคคลใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้โทษและต่อมาได้มีการกลับคำพิพากษาที่ให้ลงโทษบุคคลนั้นหรือได้รับการอภัยโทษอันเนื่องมาจากได้ปรากฏข้อเท็จจริงใหม่ว่าบุคคลผู้นั้นถูกปรับปราศโดยขัดต่อความยุติธรรม ให้บุคคลผู้นั้นมีสิทธิได้รับการชดเชยเยียวยาสำหรับความเสียหายที่ได้รับจากการต้องโทษไปแล้วนั้น เว้นแต่กรณีการที่ข้อเท็จจริงใหม่เพิ่งจะปรากฏดังกล่าวนั้นเป็นเพราะผู้นั้นเองมีส่วนบกพร่องที่ไม่เปิดเผยให้ศาลทราบข้อเท็จจริงนั้นแต่แรก

บุคคลจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีหรือพิพากษาลงโทษซ้ำอีกสำหรับความผิดเดียวกันที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วก็ตามและวิธีพิจารณาความของประเทศนั้นไม่ว่าเป็นคำพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม

บุคคลจะมีความผิดทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำการหรือละเว้นกระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในขณะที่กระทำการหรือละเว้นกระทำการนั้นว่าเป็นความผิด และโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นจะหนักไปกว่าตามที่กฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะที่กระทำความผิดกำหนดไว้แล้วมิได้

พึงจำแนกผู้ต้องหาออกจากผู้ต้องโทษและพึงจำแนกผู้ต้องหาและผู้ต้องโทษที่เป็นเยาวชนออกจากผู้ใหญ่ ระบบราชทัณฑ์พึงปฏิบัติต่อนักโทษด้วยความมุ่งหมายในทางแก้ไขฟื้นฟูทางสังคมให้แก่นักโทษ

บุคคลใดจะถูกทำทรมานหรือถูกปฏิบัติหรือถูกลงโทษที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมิได้

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับมาตรฐานกฎหมายสากลเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีผู้อธิบายหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศทั้งสองไว้ว่ามีหลักประการสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ดังกล่าวไว้ 3 ประการดังนี้ คือ²¹

(1) การคุ้มครองในลักษณะของสิทธิเรียกร้องต่อรัฐให้ละเว้นการใช้อำนาจโดยมิชอบ

²¹ วิษซ์ จีระแพทย์. (2550). *สิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศกับรัฐธรรมนูญ* (เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อยว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพ เนื่องในการประชุมนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 6 ประจำปี 2549 “ทิศทางของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่” ในวันที่ 28-29 มีนาคม 2550 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี). หน้า 53-55.

(2) การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในทางการเมืองและในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

(3) การคุ้มครองสิทธิของประชาชน ในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

(1) การคุ้มครองในลักษณะของสิทธิเรียกร้องต่อรัฐให้ละเว้นการใช้อำนาจโดยมิชอบ

การคุ้มครองสิทธิประชาชนจากการใช้อำนาจของรัฐนี้ เกิดจากแนวความคิดเรื่อง “กฎหมายธรรมชาติ” และ “สัญญาประชาคม” เพื่อต่อต้านการใช้อำนาจของรัฐที่กระทบต่อประชาชน ในลักษณะที่เป็นการใช้อำนาจเกินขอบเขตของผู้มีอำนาจปกครองรัฐ และต่อมาได้ขยายความคุ้มครองออกไปให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายร่วมกันกับรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางการเมืองที่เรียกว่า “สิทธิของประชาชนในทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับรัฐ และสิทธิของประชาชนในทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

(2) การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในทางการเมืองและในการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับรัฐ

สิทธิของประชาชนในทางการเมือง และสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับรัฐนี้ ได้รับการรับรองไว้ตามกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลใช้บังคับตั้งแต่ ค.ศ.1976 และประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกเมื่อปี พ.ศ. 1996 กติกาสากลนี้มีสาระสำคัญเช่นเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชนแต่เนื้อหาของกติกาสากลฯจำกัด เฉพาะสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเท่านั้น จึงมีเนื้อหาที่กำหนดรองรับในรายละเอียดมากกว่าปฏิญญาฯ 3 ส่วน

ก. การกำหนดรายละเอียดถึงสิทธิมนุษยชนที่บุคคลจะได้รับ เช่น สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกกักขัง จองจำ เพียงเพราะไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามสัญญา สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยกฎหมายที่มีผลย้อนหลัง

ข. การให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษแก่บุคคลบางประเภท เช่น สิทธิของเด็ก และสิทธิของชนกลุ่มน้อยในวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา และภาษาของตนเอง เป็นต้น

ค. การกำหนดให้มีกลไกในการบังคับให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกติกาสากลฯ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำข้อเสนอแนะและรายงานการปฏิบัติตามพันธกรณีของประเทศสมาชิก เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามกติกาสากลฯของประเทศสมาชิกให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) การคุ้มครองของประชาชนในทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สิทธิที่ได้รับการรับรองไว้ตามกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนี้ โดยสาระสำคัญแล้วเป็นการกำหนดหลักการในรายละเอียดเพิ่มเติมจาก

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ สิทธิในการจัดตั้งและร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน เป็นต้น แต่กติกาสากลนี้เนื่องจากสหประชาชาติประสงค์ที่จะให้การดำเนินการเป็นไปในลักษณะของการส่งเสริมให้เกิดการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ตามกติกาสากลฯ ในฐานะสิทธิที่รัฐเข้ามาเสริมสร้างเพิ่มเติมให้แก่ประชาชนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี หรือเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่มิใช่การคุ้มครองในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลจะได้รับ การดำเนินการจึงกำหนดให้เป็นในลักษณะของการพัฒนาการเพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวขึ้น โดยประเทศสมาชิก ดังนั้นกลไกในการบังคับเพื่อให้มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิตามกติกาสากลฯ ฉบับนี้ จึงมิใช่เคร่งครัดเหมือนกรณีของกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กล่าวคือ ประเทศสมาชิกมีเพียงหน้าที่ในการจัดทำรายงานเสนอเป็นระยะๆ ต่อคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมของสหประชาชาติ โดยมีได้มีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินการของประเทศสมาชิกแต่อย่างใด

2.4 แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรงโดยระบบลูกขุน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญามีหลายรูปแบบ แต่การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่นิยมกันทั้งในระบบกฎหมาย Common law และ Civil law คือ การดำเนินคดีโดยระบบลูกขุน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนธรรมดาเข้าทำหน้าที่เสมือนผู้พิพากษา ในการร่วมกันพิจารณาพิพากษาให้เกิดความรอบครอบ ทั้งยังเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา อีกทั้งเป็นการสร้างความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นเมื่อการพิจารณาโดยระบบลูกขุนเป็นการพัฒนาไปอีกขั้นทางด้านกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมพิจารณากับผู้พิพากษาอาชีพ จึงต้องศึกษาลักษณะของลูกขุน ดังต่อไปนี้

2.4.1 ประวัติความเป็นมาของระบบลูกขุน

การพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุนนี้ เริ่มต้นจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common law โดยมีวิวัฒนาการเริ่มต้นเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษซึ่งใช้ระบบนี้มีองค์กรสำหรับพิจารณาข้อเท็จจริงโดยเฉพาะ แยกไปจากองค์กรสำหรับตัดสินปรับบทกฎหมาย ที่เรียกกันว่าระบบลูกขุน (Jury System) ซึ่งระบบนี้มีมูลเหตุเกิดจากการที่ประชาชนไม่ไว้วางใจการตัดสินคดีของกษัตริย์และพวกขุนนาง จึงเรียกร้องให้มีคณะลูกขุนที่เป็นตัวแทนของประชาชนมาเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดข้อเท็จจริง ส่วนข้อกฎหมายนั้นให้เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา นอกจากนี้ในระบบดังกล่าวยังใช้ระบบการรับฟังพยานหลักฐานที่เรียกว่า “ระบบกล่าวหา” (Accusatorial หรือ Adversary System) ระบบนี้คู่ความมีหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้ออ้างข้อเถียงของกลุ่มความแต่ละฝ่าย ซึ่งศาลจะวางตัวเป็นกลางปล่อยให้ทำหน้าที่ของกลุ่มความในการที่จะนำสืบพยานหลักฐานเพื่อป้องกันผลประโยชน์

ของฝ่ายตน การพิจารณาโดยใช้ลูกขุนนี้ เข้าไปมีอิทธิพลอย่างมากโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้รับวัฒนธรรมทางกฎหมายจาก Common Law ของประเทศอังกฤษที่ยอมรับให้มีคณะลูกขุนในการพิจารณาข้อเท็จจริงเพื่อตัดสินข้อพิพาท หากเราจะกล่าวว่าลูกขุนคือใคร มีลักษณะการพิจารณาอย่างไรนั้น ผู้ศึกษาขออธิบายเพื่อให้พอที่จะสามารถเข้าใจได้ดังนี้

ลูกขุนนั้น คือ คณะบุคคลซึ่งคัดเลือกมาจากสามัญชนปกติ โดยอาจจะเป็นชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งประกอบอาชีพที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้โดยความเชื่อว่า บุคคลธรรมดาสามัญมีความสามารถในการวินิจฉัยแยกแยะข้อเท็จจริงและให้คำตอบได้ว่าข้อเท็จจริงควรเป็นอย่างไร โดยลูกขุนมีหน้าที่ คือ การวินิจฉัยข้อเท็จจริงโดยมีผู้พิพากษาหรือศาลทำหน้าที่อธิบายข้อกฎหมายให้ลูกขุนได้รับทราบ ในการพิจารณาคดี ลูกขุนจะนั่งฟังการสืบพยานหลักฐานตั้งแต่ต้นจนจบ โดยผู้พิพากษาเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นผู้นำพยานหลักฐานเข้ามาสืบ และจะเป็นผู้วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายในการเสนอหรือรับฟังพยานหลักฐานนั้น

การพิจารณาคดีโดยลูกขุนนี้ จะมีผู้พิพากษา 1 คนเป็นองค์คณะเรียกว่า Trial Judge ซึ่งมีหน้าที่สำคัญ คือ ควบคุมการพิจารณาคดีอันได้แก่ การสืบพยานของทั้ง 2 ฝ่ายให้เป็นไปตามกฎหมาย ในระหว่างสืบพยานลูกขุนต้องนั่งฟังคำเบิกความโดยสงบจะไม่มีมีการจดบันทึกและไม่มีคำถามพยานโดยตรงไม่ว่ากรณีใดๆ เว้นแต่จะถามโดยผ่านผู้พิพากษา ซึ่งในการนั่งฟังคำเบิกความของพยาน ลูกขุนต้องวางตัวหรือประพฤติตนให้อยู่ในความเหมาะสม และก่อนที่ลูกขุนจะออกนั่งพิจารณาคดีนั้น ผู้พิพากษาจะอธิบายหลักกฎหมายในเรื่องหน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์ โดยเฉพาะเรื่องภาระการพิสูจน์ (Proof beyond a reasonable doubt) ซึ่งผู้พิพากษาต้องเน้นย้ำเสมอว่าข้อสงสัยที่จะปล่อยจำเลยได้นั้น ต้องเป็นข้อสงสัยที่มีเหตุผล แต่ถ้าหากว่าลูกขุนไม่เข้าใจข้อกฎหมายที่ผู้พิพากษาอธิบาย ก็มีสิทธิซักถามได้ เมื่อไม่มีคำถามใดๆ แล้ว ผู้พิพากษาจะบอกให้ลูกขุนเข้าไปในห้องประชุมของลูกขุน และเมื่อพิจารณาเสร็จแล้วให้มาแจ้งผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทราบ ในการพิจารณาของลูกขุนนั้น จะเป็นการพิจารณาโดยประชุมลับในห้องที่กำหนดไว้ เริ่มต้นจะมีการเลือกประธานลูกขุน แล้วหลังจากนั้นก็จะถกเถียงกันในหมู่ลูกขุน โดยไม่มีผู้ใดมายุ่งเกี่ยว นอกจากในหมู่ลูกขุนด้วยกัน สิ่งที่ลูกขุนพูดกันนั้นเป็นเอกสิทธิ์ จะไปบังคับกันในภายหลังให้เปิดเผยสิ่งที่พูดหรืออภิปรายไม่ได้ จำเลยที่ถูกลงโทษก็ไม่มีสิทธิซักถามลูกขุนว่า แม้แต่ผู้พิพากษาก็เข้าไปก้าวล่วงไม่ได้

เมื่อลูกขุนพิจารณาเสร็จแล้ว ก็จะแจ้งให้ผู้พิพากษาทราบ ผู้พิพากษาจะนั่งพิจารณาและเรียกให้จำเลยฟังคำวินิจฉัยของลูกขุน โดยผู้พิพากษาถามประธานลูกขุนว่าพิจารณาได้ข้อยุติแล้วหรือไม่ เมื่อได้ข้อยุติแล้ว ประธานลูกขุนจะเป็นผู้บอกว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ตามข้อกล่าวหาที่

ถูกฟ้อง ถ้าจำเลยมีความผิด ผู้พิพากษาที่อาจพิพากษากำหนดโทษในคำพิพากษาเลย หรือจะเลื่อนการพิพากษาลงโทษไปก่อนก็ได้ ถ้าจำเลยไม่มีความผิดศาลก็จะส่งปล่อยตัวพ้นข้อหาไป

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ลูกขุนเป็นผู้วินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนผู้พิพากษาเป็นผู้วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย กล่าวคือ ผู้พิพากษามีหน้าที่อธิบายถึงหลักกฎหมายให้คณะลูกขุนฟัง หลังจากนั้นคณะลูกขุนจึงได้พิจารณาวินิจฉัยคดี รวมทั้งการปรับข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติจากพยานหลักฐานให้เข้ากับหลักกฎหมายที่ผู้พิพากษาอธิบายมาด้วย คำวินิจฉัยของลูกขุนถือว่าเป็นที่สุด คู่ความ ไม่มีสิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาได้ เพราะถือว่าเป็นการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง คู่ความอาจอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายได้ ระบบลูกขุน มักจะใช้ได้ดีกับประเทศที่ประชาชนได้รับการพัฒนาทางการศึกษาและการเมืองการปกครองที่สูงพอสมควร เพราะการที่ประชาชนเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ของตนเองและของผู้อื่นและแยกออกระหว่างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับประโยชน์ของสาธารณะจะทำให้ระบบลูกขุนนั้นเกิดประสิทธิภาพอย่างมากในการให้ลูกขุนได้เป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงในคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา ด้วยเหตุนี้การศึกษาของประชาชนในประเทศจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบบลูกขุน

แต่ความเป็นมาของระบบลูกขุนของญี่ปุ่นมีที่มาจากวันที่ ประเทศญี่ปุ่นมีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเมื่อประมาณเดือนกรกฎาคม 2542 โดยมีแผนที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น สามารถเข้าใจได้โดยง่าย ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการสร้างความแข็งแกร่งขององค์กรวิชาชีพกฎหมาย ทั้งนี้ในการดำเนินการตามแผนดังกล่าวมีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม (The Justice System Reform Council) ขึ้น คณะกรรมการดังกล่าวได้เสนอแนวในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมใน 3 แนวทางหลัก แนวทางแรก คือ การทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปตามความคาดหวังของประชาชน ประชาชนสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้โดยง่าย รวมถึงมีความน่าเชื่อถือ แนวทางที่สองคือ การสร้างความแข็งแกร่งขององค์กรวิชาชีพกฎหมายทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ และแนวทางสุดท้าย คือ การสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน โดยเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำระบบคล้ายกับลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์เข้ามาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาโดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการพิจารณาคดี อันเป็นการสนับสนุนแนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมตามแนวทางที่กล่าวข้างต้น

การให้ประชาชนเข้าร่วมการพิจารณาคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่นเป็นหลักการที่มีมาตั้งแต่ปี 2466 แต่ถูกระงับไปในปี 2486 ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง จนกระทั่งมีการออกกฎหมายว่าด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการพิจารณาคดีอาญาหรือระบบ Saiban-in ซึ่งกฎหมาย

ดังกล่าวมีที่มาจากกรพบว่อัตราการลงโทษจำเลยในคดีอาญามีสูงมากอันเนื่องมาจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวนซึ่งทำสำนวนมาโดยไม่อยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล การสังคดีของพนักงานอัยการและการพิจารณาของศาลที่ไม่ได้ให้ความใส่ใจกับข้อต่อสู้ของจำเลยแต่จะให้น้ำหนักกับพยานหลักฐานของ โจทก์เป็นสำคัญและผู้พิพากษาส่วนใหญ่มักจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง มีผลการเรียนดีทำให้ขาดการมองโลกและความเข้าใจในความเป็นจริงของสังคมและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ แนวคิดของกฎหมายดังกล่าวต้องการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญา อันเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามาใช้ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการพิจารณาคดีทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นที่น่าเชื่อถือ มีความรวดเร็วและเกิดสัมพันธภาพอันดี กฎหมายฉบับนี้มีแง่มุมให้พิจารณาหลายประการ ประกอบกับระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายไทย ซึ่งมีแนวคิดเบื้องต้นที่สำคัญคือ

เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญและเป็นกิจจะลักษณะมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของศาลยุติธรรม ตามระบบของประเทศญี่ปุ่นที่เป็นอยู่นั้นเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยที่ประชาชนอาจมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญาของศาลแล้วประชาชนแทบไม่ได้มีส่วนร่วมหรือตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชนในขั้นพิจารณาคดีอาญาของศาลมักจะเป็นได้เพียงการทำหน้าที่เป็นพยานหรือตกเป็นจำเลย ดังนั้นการวางระบบใหม่ให้ประชาชนได้เข้ามาเป็นคณะลูกขุนจึงเป็นการเพิ่มบทบาทของประชาชนอย่างสำคัญยิ่ง และมีได้เป็นเพียงคณะลูกขุนที่ทำหน้าที่ตัดสินปัญหาว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่อย่างไรในระบบ Common Law หากแต่เข้าร่วมเป็นองค์คณะศาลซึ่งมีสิทธิร่วมพิจารณากำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยด้วยในทำนองเดียวกับผู้พิพากษาสมทบ แต่ก็แตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบตรงที่คัดเลือกมาทำหน้าที่เป็นรายคดี ซึ่งเมื่อเสร็จคดีนั้นแล้วก็พ้นหน้าที่ไป จึงจัดเป็นการผสมระหว่างการเป็นผู้พิพากษาสมทบแบบที่ใช้กันอยู่หลายๆ ประเทศ (ไม่ว่าจะเป็นประเทศในระบบ Common Law หรือ Civil Law) กับการเป็นคณะลูกขุนตามแบบของระบบ Common Law อีกทั้งยังกำหนดด้วยว่าองค์คณะของศาลในคดีที่ต้องมีคณะลูกขุนจะประกอบด้วยคณะลูกขุน 6 คน และผู้พิพากษาอาชีพประจำศาลนั้นอีก 3 คน รวมเป็นองค์คณะ 9 คน (ในกรณี องค์คณะของศาลในคดีที่ต้องให้คณะลูกขุน อาจประกอบด้วยคณะลูกขุน 4 คน และผู้พิพากษาอาชีพประจำศาลนั้นอีก 1 คน รวมเป็นองค์คณะ 5 คน) ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้น จึงมีการเรียกระบบคณะลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นว่าระบบคณะลูกขุนแบบผสม (Mixed-jury system)

การนำระบบนี้มาใช้อยู่บนสมมุติฐานว่าการที่ประชาชนได้รับการคัดเลือกให้เข้ามาทำหน้าที่ร่วมเป็นองค์คณะในศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีอาญา โดยเฉพาะที่เป็นคดีความผิดร้ายแรงนั้น จะทำให้การพิจารณาพิพากษาของศาลมีความรอบคอบและตรวจสอบได้มากขึ้น เพราะการพิจารณาซึ่งนำนักพยานหลักฐานและการกำหนดโทษจะมาจากการหารืออย่างรอบคอบด้านร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพกับคณะลูกขุน ซึ่งการทำหน้าที่ของคณะลูกขุนนี้ จะเป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนที่ไม่ใช่เนกฏหมาย อีกทั้งยังมีส่วนเกื้อหนุนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบได้จากประชาชนและความคาดหวังว่าการร่วมด้วยช่วยกันดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาให้เป็น “ระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นมิตรมากขึ้น และความเชื่อถือได้มากขึ้น” (friendlier faster and more reliable justice system)

เห็นได้ว่าประวัติความเป็นมาของการนำระบบลูกขุนมาใช้ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันคือเป็นการถ่วงดุลอำนาจขององค์กรศาล การเข้าไปตรวจสอบการทำหน้าที่ของศาล เพราะเมื่ออำนาจตกอยู่ที่ใดเพียงผู้เดียวก็จะมีการใช้อำนาจจนเกินขอบเขต จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.4.2 หลักทั่วไปของระบบลูกขุน

การพิจารณาคดีในระบบลูกขุนเป็นการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา ซึ่งใช้ในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ โดยให้มีลูกขุน (Jury) เป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงโดยซึ่งนำนักพยานหลักฐานในคดีว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ ส่วนผู้พิพากษา (Judge) จะทำหน้าที่วางหลักกฎหมายและชี้ขาดปัญหาข้อกฎหมาย รวมทั้งกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด

ในการพิจารณาคดีระบบกล่าวหาที่ใช้ในอเมริกา ผู้พิพากษาจะเปิดโอกาสให้ผู้ความต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่ คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างมีหน้าที่หรือภาระการพิสูจน์ คือ ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อแสดงให้ลูกขุนเชื่อตามที่ตนกล่าวอ้าง เมื่อคู่ความแถลงเปิดคดีแล้วก็จะนำสืบพยานหลักฐานไปตามหน้าที่นำสืบหรือตามที่ฝ่ายตนมีภาระการพิสูจน์ คือ ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อแสดงให้ลูกขุนเชื่อตามที่ตนกล่าวอ้าง ศาลทำหน้าที่ควบคุมไม่ให้คู่ความฝ่ายหนึ่งเอาเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง หากพยานหลักฐานใดไม่ชอบด้วยกฎหมายศาลก็จะไม่อนุญาตให้นำพยานหลักฐานดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเพื่อป้องกันมิให้ลูกขุนที่มีหน้าที่ต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีได้รับรู้ ข้อเท็จจริงที่เกิดจากพยานหลักฐานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันจะทำให้ลูกขุนวินิจฉัยข้อเท็จจริงผิดพลาดไป ลำดับในการพิจารณาคดี เมื่อได้มีการเลือกคณะลูกขุนได้ตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดแล้ว ลูกขุนจะเข้านั่งประจำที่ซึ่งจัดไว้ จากนั้นการพิจารณาคดีจะเริ่มโดยผู้พิพากษา 1 คน ทำหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดี เพื่อให้การสืบพยานของทั้งสองฝ่ายเป็นไปตามกฎหมาย

และมีหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายในเรื่องการอนุญาตให้รับฟังพยานหลักฐานประเภทใดหรือไม่ได้รับอนุญาต จึงถือกันว่าผู้พิพากษาเป็นผู้มีคำสั่งหรือคำวินิจฉัยในปัญหาข้อกฎหมาย ส่วนลูกขุนเป็นผู้มีคำสั่งหรือวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง ในระหว่างการพิจารณาคดีต้องไม่มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่มีผลให้ลูกขุนเกิดอคติขึ้นมาได้ การพิจารณาจะเริ่มจากการแถลงการณ์เปิดคดีโดยคู่ความ การนำสืบพยานของฝ่ายโจทก์ การนำสืบพยานของฝ่ายจำเลย การแถลงการณ์ปิดคดีของคู่ความ

หน้าที่ของลูกขุนระหว่างสืบพยาน คือ ฟังคำเบิกความของพยาน แต่ลูกขุนไม่มีหน้าที่บันทึกหรือจดย่อ หากมีปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานหรือซักถามพยานผิดหลักเกณฑ์เมื่อมีปัญหาขึ้นมาโดยคู่ความคัดค้าน ศาลก็จะมีคำสั่งในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานนั้นๆ โดยต้องส่งคำสั่งให้ลูกขุนได้ยินด้วย กรณีเป็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการเสนอพยานหลักฐานต้องห้ามการคัดค้านก็จะต้องไม่ให้ลูกขุนได้ยินเพื่อป้องกันไม่ให้พยานหลักฐานที่ไม่ชอบเข้าสู่การรับรู้ของลูกขุน การคัดค้านในบางเรื่องก็ควรทำกลับหลังลูกขุน

เมื่อมีการนำเสนอพยานเอกสารหรือวัตถุพยาน ศาลจะสั่งให้ส่งให้ลูกขุนดู วัตถุพยานบางประเภทศาลอาจไม่อนุญาตให้อ้างอิงเป็นพยานเพราะอาจเกิดอคติต่อลูกขุนได้ง่าย ซึ่งในจุดนี้แตกต่างจากศาลไทยอย่างเห็นได้ชัดเพราะการพิจารณาคดีในศาลไทยนั้นข้อเท็จจริงทุกอย่างจะถูกนำเสนอต่อศาล แต่หากเป็นระบบลูกขุนแล้วศาลจะทำหน้าที่พิจารณาไต่ตรงต่อในชั้นแรกก่อนว่ามีข้อเท็จจริงใดที่ลูกขุนไม่ควรรับรู้เพราะอาจก่อให้เกิดอคติกับลูกขุนในการพิจารณาวินิจฉัยได้ ในขั้นตอนนี้เรียกว่า Admission of Evidence

สำหรับในกรณีที่มีการรับสารภาพเกิดขึ้นนอกศาล หากเป็นระบบลูกขุนแล้วศาลจะเป็นผู้ตรวจสอบจากการโต้เถียงกันของคู่ความก่อนที่จะวินิจฉัยว่าควรรับฟังคำรับสารภาพดังกล่าวหรือไม่ โดยลูกขุนจะไม่ได้รับรู้ถึงคำรับสารภาพดังกล่าวแต่อย่างใด แต่หากเป็นศาลไทยแล้วศาลไทยจะรับฟังคำรับสารภาพนั้นก่อนแล้วค่อยพิจารณาในภายหลังว่าจะรับฟังคำรับสารภาพนั้นหรือไม่อย่างไรในภายหลัง เป็นที่ยอมรับกันว่า ศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบและมีอำนาจซักถามพยานบุคคลระหว่างที่พยานนั้นเบิกความ ตลอดถึงการเรียกพยานบุคคลมาสืบ แต่มีหลักอยู่ว่าคำถามศาลไม่ควรก่อให้เกิดอคติแก่กับลูกขุน ซึ่งอาจทำให้ดุลยพินิจของลูกขุนเปลี่ยนไปได้ ดังนั้นถ้าเมื่อใดคำถามของศาลมีผลต่อการชักนำให้นักพยานหลักฐานของลูกขุนอาจทำให้การพิจารณาคดีนั้นไม่ชอบขึ้นมาได้

หลังจากสืบพยานเสร็จก็จะมีการแถลงปิดคดี เมื่อคู่ความแถลงปิดคดีแล้ว จะมาถึงขั้นตอนสำคัญคือ การสั่งข้อกฎหมายแก่ลูกขุน (instruction to the jury) โดยผู้พิพากษาจะอธิบาย (instruction) หลักกฎหมายและองค์ประกอบความผิด รวมทั้งหลักกฎหมายในเรื่องหน้าที่นำสืบ

และภาระการพิสูจน์ให้ลูกขุนฟัง โดยต้องเน้นเสมอว่าข้อสงสัยที่จะปล่อยจำเลยนั้นต้องเป็นข้อสงสัยที่มีเหตุผล หากลูกขุนไม่เข้าใจข้อกฎหมายก็มีสิทธิซักถาม เมื่อไม่มีคำถามใด ๆ แล้ว ลูกขุนจะเข้าไปในห้องประชุมลูกขุน การพิจารณาของลูกขุนเป็นการประชุมลับ เริ่มต้นจะเลือกประธานลูกขุน แล้วมีการพูดจากัน สิ่งที่ลูกขุนพูดเป็นเอกสิทธิ์ แม้แต่ผู้พิพากษาก็ก้าวล่วงไม่ได้ ในศาลรัฐบาลกลางจะลงโทษจำเลยได้เมื่อลูกขุนมีมติเป็นเอกฉันท์และเมื่อพิจารณาเสร็จแล้วให้แจ้งให้ผู้พิพากษาทราบ ผู้พิพากษาจะนั่งพิจารณาแล้วถามลูกขุนว่าพิจารณาว่าอย่างไรหากประธานลูกขุนตอบว่าจำเลยมีความผิดศาลก็จะพิพากษากำหนดโทษ คำวินิจฉัยของลูกขุนเป็นการวินิจฉัยในคดีไม่ต้องแสดงเหตุผล และคำวินิจฉัยของลูกขุนถือเป็นที่สุด คู่ความไม่มีสิทธิอุทธรณ์เพราะถือว่าเป็นการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง เนื่องจากการพิจารณาข้อเท็จจริงในศาลชั้นต้นที่ใช้ระบบลูกขุนช่วยกันค้นหาความจริงเป็นการช่วยกันกรองทำให้การวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นไปด้วยความรอบคอบแล้ว ศาลสูงสหรัฐจึงไม่ก้าวล่วงดุลยพินิจของลูกขุน แต่คู่ความอาจอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมาย

จะเห็นได้ว่า ลูกขุนต้องปรับข้อเท็จจริงที่ฟังยุดจากพยานหลักฐานเข้ากับหลักกฎหมายที่ผู้พิพากษาอธิบาย (instruction) ลูกขุนจึงไม่ใช่แค่เพียงตัดสินปัญหาข้อเท็จจริง แล้วให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ปรับข้อกฎหมายแต่ประการใด แต่ลูกขุนเป็นผู้วินิจฉัยความผิดตามกฎหมายที่ถูกฟ้องนั้น

กฎหมายคอมมอนลอว์ได้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการที่จะพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับพยานหลักฐานชิ้นหนึ่งชิ้นใด โดยชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ที่จะได้รับกับข้อเสียที่เกิดขึ้น เนื่องจากพยานหลักฐานบางประเภทอาจทำให้ลูกขุนซึ่งเป็นสามัญชนเกิดความสับสนหรืออคติได้ง่าย ในระบบคอมมอนลอว์ เชื่อว่าการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่ดีที่สุดคือ หลักสามัญสำนึกของบุคคลธรรมดาทั่วไป กฎหมายคอมมอนลอว์เชื่อว่าบุคคลธรรมดาที่มีสติปัญญาปกติย่อมวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงต่างๆ ได้เหมือนกัน จึงมีระบบการพิจารณาคดีโดยลูกขุน ระบบคณะลูกขุนที่ประเทศญี่ปุ่นนำมาใช้นั้นมีความแตกต่างจากระบบคณะลูกขุนในระบบ Common Law อยู่มากคล้ายกับเป็นระบบผสมผสานซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมที่เป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ จึงมีความน่าสนใจมาก

บททั่วไปว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนในประเทศญี่ปุ่น

ก่อนเริ่มพิจารณาคดีอาญา กฎหมายญี่ปุ่นกำหนดให้มีขั้นตอนที่เรียกว่า Pre-trial arrangement ในขั้นตอนนี้เองทำให้ศาลเข้ามาบริหารคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจะมีการตรวจสอบประเด็นแห่งคดี การตรวจพยานหลักฐานและการกำหนดระยะเวลาสืบพยาน คู่ความทั้งสองฝ่ายจะยื่นคำร้องเพื่อขอ นำพยานเข้าสืบในประเด็นใดบ้างและระยะเวลาที่ใช้สืบพยาน หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าวันนัดสืบพยานของคู่ความมีความเหมาะสมแล้วศาลจะกำหนดวันนัดสืบพยาน

โดยการพิจารณาคดีต่อเนื่องต่อไป และก่อนที่จะถึงวันนัดพิจารณานี้เองจะมีการแต่งตั้ง Saiban-in ขึ้น

เมื่อถึงกำหนดนัดพิจารณานัดแรก ผู้พิพากษาและ Saiban-in จะออกนั่งพิจารณาซึ่งแผนผังการนั่งพิจารณาออกแสดงได้ดังนี้

1. ผู้พิพากษา
2. Saiban-in
3. เสมียนศาล (Court Clerk)
4. เลขานุการศาล (Court Secretary)
5. พนักงานอัยการ
6. ทนายความหรือที่ปรึกษาจำเลย
7. จำเลย

ขั้นตอนการเริ่มพิจารณา (Opening proceeding) ในเบื้องต้นผู้พิพากษาจะสอบถามจำเลยเกี่ยวกับชื่อ ที่อยู่ ภูมิลำเนา อาชีพและวันเกิด จากนั้นจะให้พนักงานอัยการอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง ทั้งข้อเท็จจริงที่กล่าวหาและบทกฎหมายที่ลงโทษจำเลยแล้วผู้พิพากษาแจ้งการเริ่มการพิจารณาให้จำเลยทราบรวมถึงแจ้งสิทธิตามกฎหมาย อันได้แก่ สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใดๆ สิทธิที่จะไม่ตอบคำถามในบางคำถามหรือไม่ให้การใดๆ รวมถึงแจ้งด้วยว่าถ้อยคำใดๆ ที่ให้ไว้ในศาลอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะสอบถามข้อเท็จจริงจากจำเลยและความเห็นของทนายจำเลยเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามที่พนักงานอัยการฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่และข้อเท็จจริงในส่วนของจำเลยเป็นอย่างไร

ต่อมาจะเข้าสู่กระบวนการสืบพยาน (Examination of Evidence) โดยก่อนสืบพยานจะให้โอกาสพนักงานอัยการและจำเลยแถลงการณ์เปิดคดีโดยพนักงานอัยการจะแสดงข้อเท็จจริงที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยอันประกอบไปด้วยพฤติการณ์ของจำเลยที่นำไปสู่การกระทำความผิดรายละเอียดในการกระทำความผิดและพฤติการณ์แวดล้อม ส่วนจำเลยจะแสดงข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงการณ์เปิดคดีแล้ว จะนำไปสู่ขั้นตอนการสืบพยาน โดยการถามพยานนั้น ผู้พิพากษาอาจถามก่อนแล้วให้คู่ความทั้งสองฝ่ายถามหรือผู้พิพากษาอาจให้คู่ความทั้งสองฝ่ายถามก่อนแล้วผู้พิพากษาหรือ Saiban-in ถามปิดท้าย เมื่อทั้งสองฝ่ายนำพยานเข้าสืบแล้ว ก่อนคดีเสร็จการพิจารณา พนักงานอัยการจะรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติ นิสัยและความประพฤติของจำเลยเพื่อให้เห็นถึงภูมิหลังของจำเลยอันนำไปใช้ในการกำหนดความหนักเบาของโทษ

หลังจากคู่ความทั้งสองฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบเสร็จแล้ว จะเข้าสู่กระบวนการแถลงการณ์ปิดคดี (Closing Arguments) ซึ่งพนักงานอัยการจะแสดงให้เห็นถึงการกระทำของจำเลยว่าเป็นความผิดอย่างไร และความเห็นเกี่ยวกับโทษที่จะลง จากนั้นจำเลยก็แสดงให้เห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา และเมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงการณ์ปิดคดีแล้ว ผู้พิพากษาจะนัดฟังคำพิพากษาต่อไป

ในการทำคำพิพากษานั้นหากเป็นคดีที่มีการร่วมพิจารณาระหว่างผู้พิพากษาและ Saiban-in จะต้องมีการร่วมประชุมปรึกษาคดีและลงความเห็นว่าเป็นจริงหรือไม่ หากมีความเห็นว่าจำเลยกระทำผิดจริงก็พิจารณาโทษที่จะลงแก่จำเลย โดยนำประวัติของจำเลยมาพิจารณาประกอบในการกำหนดความหนักเบาของโทษรวมถึงการเปรียบเทียบความหนักเบาของโทษกับคดีที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน แล้วจึงทำคำพิพากษาต่อไป

2.4.3 หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการนำระบบลูกขุนมาใช้

ลูกขุน คือ บุคคลทั่วไป ชาวบ้านธรรมดาที่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้รู้กฎหมาย แต่เป็นวิญญูชนที่มีความคิดเป็นปกติแบบคนทั่วไปจะได้รับการคัดเลือกเพื่อเข้ามาเป็นคณะลูกขุนพิจารณาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยในส่วนข้อเท็จจริงของแต่ละคดี เช่น ในคดีละเมิดเรื่องหนึ่ง มีการฟ้องคดีว่า จำเลยกระทำละเมิดต่อโจทก์ ลูกขุนจะเป็นผู้พิจารณาในประเด็นข้อเท็จจริงที่ว่า การกระทำของจำเลยเป็นการละเมิดหรือไม่ โดยอาศัยจารีตประเพณีและวิจารณญาณของวิญญูชนที่เรียกว่า common sense มาวินิจฉัย หากคณะลูกขุนเห็นว่า เป็นความผิดก็จะทำการเสนอต่อศาลวินิจฉัยว่าเป็นความผิดให้ศาลเป็นผู้ตัดสินความผิดและโทษอีกชั้นหนึ่ง

ในเรื่องของการคัดเลือกลูกขุนนี้ ในแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน แต่ที่เหมือนกันแน่ๆ คือ ลูกขุนเป็นบุคคลทั่วไป ไม่ใช่ชนกฏหมาย บางประเทศ กำหนดให้การเป็นลูกขุนเป็นหน้าที่ของประชาชน เช่น

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ระบบคณะลูกขุนในประเทศญี่ปุ่น

ตามกฎหมายว่าด้วยการใช้ระบบคณะลูกขุนในวิธีพิจารณาความของศาลคดีอาญา ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ระบบคณะลูกขุน โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

ประเภทของคดีอาญาที่จะมีการใช้ระบบคณะลูกขุน ได้แก่ คดีความผิดร้ายแรง ซึ่งมีอัตราโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกตามเกณฑ์ที่กำหนด หรือคดีตามที่ระบุไว้ใน The Court Act section 26 (2) (2) และผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายจากการกระทำความผิดนั้น เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ปล้นทรัพย์จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บ ทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ขับรถโดยประมาทและในขณะเมาสุราเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย

วางเพลิงเผาหีสถาน ลักพาตัวบุคคลเพื่อเรียกค่าไถ่ ละทิ้งเด็กที่อยู่ในปกครองจนเป็นเหตุให้เด็กนั้นถึงแก่ความตาย เป็นต้น

คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามสำหรับบุคคลที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นลูกขุน มีข้อกำหนดใน 5 ประการ กล่าวคือ

ประการที่ 1 เกี่ยวกับคุณสมบัตินั้น อาจกล่าวได้ว่ามุ่งหมายที่ประชาชนธรรมดา โดยไม่ได้ตั้งคุณสมบัติไว้สูงนัก ตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ก็คือ จะต้องเป็นพลเมืองญี่ปุ่นที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป และเป็นผู้มีสิทธิตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประการที่ 2 เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามนั้น ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้แก่จะต้องไม่เป็นผู้ที่เรียนไม่จบการศึกษาภาคบังคับ จะต้องไม่เป็นผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษถึงขั้นจำคุกมาก่อน จะต้องไม่เป็นผู้ซึ่งอยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีอาญาในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างถูกจับกุมหรือคุมขัง และจะต้องไม่เป็นผู้ที่พิการทางกายหรือทางจิตถึงขั้นที่จะเป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ลูกขุน

ประการที่ 3 เกี่ยวกับข้อจำกัดทางวิชาชีพนั้น ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้แก่จะต้องไม่เป็นผู้ที่มีอาชีพเป็นข้าราชการ สมาชิกสภา รัฐมนตรี เจ้าหน้าที่บริหารของรัฐบาล ผู้มีวิชาชีพทางกฎหมาย (เช่น ผู้พิพากษา อัยการ หรือทนายความ) อาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัย ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือทหาร

ประการที่ 4 เกี่ยวกับข้อจำกัดอันเนื่องมาจากมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนั้น ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้แก่ จะต้องไม่เป็นผู้ที่เป็นจำเลยหรือผู้เสียหายหรือพยานในคดีนั้น สมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันกับจำเลยหรือผู้เสียหาย ผู้แทนหรือที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญหรือเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนั้น

ประการที่ 5 เกี่ยวกับข้อจำกัดอื่นๆ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดได้แก่ จะต้องไม่เป็นผู้บุคคลที่ศาลเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะมีอคติอันจะส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นไม่เป็นธรรม

ข้ออ้างในการขอถอนตัวโดยประสงคฺจะไม่เป็นลูกขุน โดยหลักการแล้ว ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องยอมรับการแต่งตั้งให้เป็นลูกขุน เพราะถือเป็นหน้าที่สำคัญของพลเมืองตามวัตถุประสงค์ของการจัดให้มีระบบคณะลูกขุนในคดีอาญา อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีเหตุจำเป็นอาจยกเหตุขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการขอถอนตัวโดยประสงคฺจะไม่เป็นลูกขุนได้ แต่ทั้งนี้ศาลจะทำหน้าที่พิจารณาด้วยว่าข้ออ้างดังกล่าวฟังขึ้นหรือไม่ และสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตต่อไป ข้ออ้างดังกล่าวที่เป็นไปได้ตามกฎหมาย ได้แก่ เป็นผู้ที่อยู่ในวัยชราแล้ว (คือตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป) ทำให้ไม่สะดวกแก่การทำหน้าที่ลูกขุน เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นและอยู่ในระหว่างสมัยประชุม เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา เป็นผู้ที่เคยทำหน้าที่ลูกขุนหรือเคยเป็นพนักงานสอบสวนคดีอาญา

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา เป็นผู้ที่เคยได้รับหมายเรียกของศาลให้ไปรับการคัดเลือกเป็นลูกขุนในปีที่ผ่านมา หรือเป็นผู้ที่มีหลักฐานว่ามีปัญหาความจำเป็นอันจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นลูกขุนได้ เช่น อยู่ระหว่างป่วยหนักหรือได้รับอันตรายสาหัส มีความจำเป็นต้องดูแลคนในครอบครัวซึ่งช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มีความจำเป็นอย่างยี่งที่ต้องดูแลคนในครอบครัวซึ่งช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มีความจำเป็นอย่างยี่งที่ต้องดูแลธุรกิจส่วนตัวซึ่งหากต้องเป็นลูกขุนจะไม่มีผู้ใดดูแลธุรกิจนั้นแทน หรืออยู่ระหว่างมีภาระหน้าที่จัดงานศพของคนในครอบครัว เป็นต้น

วิธีการคัดเลือกคณะลูกขุน มีหลักการเบื้องต้นว่า จะต้องมีการจัดทำบัญชีรายชื่อ “ผู้มีโอกาสจะถูกเรียกให้มารับการคัดเลือกเป็นคณะลูกขุน” โดยยึดถือตามบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นหลัก และการคัดเลือกคณะลูกขุนจะดำเนินการเป็นรายคดีๆ ไป ซึ่งการเรียกจะเป็นไปตามลำดับในบัญชีรายชื่อนั้นและจะต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกในศาลนั้นๆ ซึ่งมีขั้นตอนรวม 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

ขั้นตอนที่ 1 ในทุกๆ ปี จะต้องมีการจัดเตรียมบัญชีรายชื่อ “ผู้มีโอกาสจะถูกเรียกให้มารับการคัดเลือกเป็นคณะลูกขุน” ของปีถัดไปเตรียมไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะจัดเตรียมจากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวโดยศาลแต่ละท้องถื่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีรายชื่อ “ผู้มีโอกาสจะถูกเรียกให้มารับการคัดเลือกเป็นคณะลูกขุน” ของศาลนั้นๆ เอง

ขั้นตอนที่ 2 ในคดีอาญาที่เข้าหลักเกณฑ์ว่าจะต้องมีคณะลูกขุนเข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยนั้น ก็จะต้องเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกคณะลูกขุน โดยคดีนั้นๆ ศาลจะออกหมายเรียกบุคคลที่ปรากฏรายชื่อในบัญชีรายชื่อดังกล่าวจำนวนหนึ่งเรียกตามลำดับให้ไปยังศาลนั้นตามวันและเวลาที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อบุคคลผู้ได้รับหมายเรียกได้ไปยังศาลตามกำหนดแล้วก็จะมีการซักถามและตรวจสอบข้อมูลของบุคคลนั้นว่าเข้าข่ายต้องห้ามตามกฎหมายมิให้เป็นลูกขุนหรือไม่ หรือในกรณีที่บุคคลนั้นประสงค์จะขอถอนตัวจากกระบวนการคัดเลือกโดยอ้างเหตุความจำเป็นนั้น ก็จะมีการตรวจสอบว่าข้ออ้างนั้นฟังขึ้นหรือไม่ ซึ่งศาลก็จะทำหน้าที่คัดบุคคลที่เข้าข่ายต้องห้ามหรือประสงค์ขอถอนตัวโดยมีข้ออ้างอันฟังขึ้นนั้นออกจากกระบวนการคัดเลือก จากนั้นทางอัยการโจทก์และทนายจำเลยก็จะมีสิทธิตั้งข้อรังเกียจสำหรับบุคคลที่เหลืออยู่นั้นเพื่อการคัดออกนั้นอีกจนกระทั่งเหลือจำนวนบุคคลเท่าจำนวนคณะลูกขุนตามที่กฎหมายกำหนดให้สำหรับคดีนั้นๆ (6 คน หรือ 4 คน แล้วแต่กรณี) ทั้งนี้ ในการตั้งข้อรังเกียจโดยคู่ความดังกล่าวในระบบของประเทศญี่ปุ่นนี้ คู่ความสามารถสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือความเชี่ยวชาญของผู้จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นลูกขุนนั้นก่อนได้ เพื่อให้ได้บุคคลที่เหมาะสมกับคดีนั้น (ซึ่งแตกต่างจากในระบบ Common Law ซึ่งมีข้อห้ามถามข้อมูลที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นลูกขุนนั้นในประเด็นดังกล่าว)

ขั้นตอนที่ 4 บุคคลที่ถูกคัดเลือกออกดังกล่าวเป็นอันพันภาระหน้าที่ไปสำหรับในคราวนั้น ส่วนบุคคลที่ไม่ถูกคัดออกและอยู่ในจำนวนพอดีที่จะเป็นคณะลูกขุนในคดีนั้น ก็จำได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะลูกขุนเพื่อเข้าร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในการเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีนั้น

2.4.4 ข้อดีข้อเสียของการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน

ก. ข้อดี

1. เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไป สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีได้อย่างแท้จริง แม้ว่าประชาชนผู้นั้นจะไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย หรือความชำนาญเฉพาะด้านก็ตาม

2. ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความเข้าใจในกระบวนการพิจารณาของศาล และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือแก่ศาลเป็นอย่างดี ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีต่อศาลมากยิ่งขึ้น

3. การที่ประชาชนทั่วไปที่ไม่มีความรู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย หรือ วิชาการเฉพาะด้านนั้นหากแต่มีประสบการณ์ในการทำงานเพียงในสายอาชีพหรือวิชาชีพของตนเอง ได้มีโอกาสเปิดมุมมองเกี่ยวกับข้อเท็จจริงอื่นๆที่แตกต่างไปจากสาขาอาชีพตน

4. เนื่องมาจากหลักการที่ว่า การกระทำที่ผิดทางแพ่งหรือทางอาญาเป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อกระเทือนถึงความรู้สึกรวมถึงประชาชนในสังคมหรือในท้องถิ่นนั้นๆ การให้บุคคลในสังคมหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในผลของการกระทำผิดเกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นๆ มาเป็นผู้พิจารณาการกระทำนั้นเอง ย่อมถือว่าเป็นการให้บุคคลเหล่านั้นระมัดระวังผลประโยชน์ของสมาชิกที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

5. ลูกขุนอาจจะระมัดระวังผลประโยชน์ของคดีได้ดีกว่าผู้พิพากษา เพราะผู้พิพากษาส่วนมากเป็นข้าราชการและอาจไม่ใช่คนในท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้ไม่เข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นได้ดีกว่าลูกขุนเพราะลูกขุนเป็นผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นเอง

6. เป็นการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของผู้พิพากษาในการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดี และถูกต้องกับหลักเกณฑ์ของระบอบประชาธิปไตย คือ ทำให้ราษฎรมีส่วนมีเสียงในการปกครองแผ่นดิน โดยการใช้อำนาจธิปไตย กล่าวคือ มีการใช้อำนาจนิติบัญญัติด้วยการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ทางบริหารด้วยการร่วมบริหารราชการแผ่นดินในคณะรัฐบาล และทางตุลาการด้วยการเป็นลูกขุน

ข. ข้อเสีย

1. บุคคลที่เข้ามาเป็นลูกขุนในระบบนี้ยังขาดความชำนาญ

2. การให้ลูกขุน ที่มีคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถ แตกต่างกันไป มาร่วมในการพิจารณาร่วมกับศาลอาชีพ อาจทำให้ประชาชนนั้นไม่ไว้วางใจในความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ตลอดจนประสิทธิภาพในการวินิจฉัยหรือการรับฟังข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐาน

3. การที่ประชาชนทั่วไป ที่ไม่มีประสบการณ์มาร่วมในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือร่วมในการชี้แนะพยานหลักฐาน อาจจะตัดสินใจด้วยความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ยิ่งกว่าเหตุผลแห่งตรรกวิทยา เพราะการรับฟังพยานหลักฐานนั้นจะต้องใช้ประสบการณ์ในการที่จะมีทักษะความเข้าใจเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานนั้นได้

4. คณะลูกขุนมีหลายคนในการพิจารณา ดังนั้นในบางคดีการชี้ขาดตัดสินคดีของลูกขุนอาจมีเสียงแตกแยกเป็นหลายฝ่ายได้ และอาจเกิดปัญหายากต่อการชี้ขาดคดีทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างล่าช้า

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าระบบลูกขุนนั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาข้อดีเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว ย่อมจะนำมาซึ่งการค้นหาความจริงแท้ในคดีอาญา ตลอดจนความเชื่อมั่นในกระบวนการพิจารณาของศาลสำหรับประชาชน การนำระบบลูกขุนแบบญี่ปุ่นมาใช้ในประเทศไทยนั้นจะมีความเหมาะสมกว่าระบบลูกขุนอื่นๆ ดังที่ได้ศึกษามา และเพื่อให้ข้อเสียนั้นลดน้อยลง ผู้ศึกษาจึงได้มีข้อเสนอแนะในบทต่อไป

บทที่ 3

การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบลูกขุนในต่างประเทศ

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญาของประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในศาลตามกฎหมายต่างประเทศ โดยการมีส่วนร่วมในคดีอาญาของแต่ละประเทศนั้นก็จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป ตามระบบกฎหมายที่ใช้ของแต่ละประเทศ ซึ่งการกำหนดรูปแบบหรือวิธีการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในคดีอาญานั้นก็กำหนดตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ประชาชนอย่างสูงสุด สำหรับรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในคดีอาญาโดยเฉพาะในชั้นการพิจารณาของศาลในต่างประเทศซึ่งนับได้ว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจตุลาการอย่างแท้จริงก็คือ การพิจารณาในระบบของลูกขุนซึ่งในที่นี่จะได้กล่าวถึงระบบการพิจารณาคดีโดยลูกขุนอันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาอีกรูปแบบหนึ่ง

ระบบลูกขุน (Jury) นั้นถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอีกรูปแบบหนึ่ง การใช้ระบบลูกขุน ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการชั้นศาลทางตรงด้วยการร่วมพิจารณาวินิจฉัยคดีกับผู้พิพากษาอาชีพ การพิจารณาคดีโดยลูกขุนมีที่มาจากแนวคิดของระบบกฎหมาย Common Law หรือกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณีเป็นหลักที่ว่าบุคคลควรถูกวินิจฉัยว่ากระทำผิด หรือไม่โดยคนในชุมชนของตน (Trial by peers) ซึ่งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ Common Law มักจะมีการพิจารณาโดยใช้ระบบลูกขุนเช่น ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นต้นแบบของการปกครองแบบประชาธิปไตย มีประวัติการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนมายาวนาน โดยเฉพาะในด้านการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลทางกฎหมายมาจากประเทศอังกฤษ การตัดสินใจคดีความของประเทศอังกฤษไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาจะใช้ระบบลูกขุนเป็นตัวถ่วงดุลกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากประชาชนไม่ไว้วางใจการตัดสินใจของกษัตริย์และพวกขุนนาง จึงเรียกร้องให้มีคณะลูกขุนที่เป็นตัวแทนจากประชาชนมาเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดในส่วนของปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนในปัญหาข้อกฎหมายนั้นให้เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา ซึ่งต่างจากระบบกฎหมายของประเทศในภาคพื้นยุโรปหรือเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นระบบผู้พิพากษาอาชีพอย่างเต็มรูปแบบ

ประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ ทั้งยุโรป อเมริกา และเอเชีย ได้นำระบบลูกขุนมาใช้ในขั้นตอนการพิจารณาของศาล โดยเฉพาะตัดสินปัญหาข้อเท็จจริง โดยถือหลักว่า ระบบลูกขุนเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยมองว่าควรที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนใช้อำนาจโดยผ่านตัวแทนประชาชน ซึ่งลูกขุนนี้จะเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงในคดีมากกว่าผู้พิพากษา เนื่องจากเป็นตัวแทนประชาชนที่คัดเลือกมาจากพื้นที่เกิดเหตุโดยตรง จึงสามารถกระทำได้ด้วย ความรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจในสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่าระบบลูกขุนมีรูปแบบหลักการในการปฏิบัติซึ่งมีความเหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ได้อย่างดีกับประเทศไทยคือระบบลูกขุนทั้ง 3 ประเทศที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นจะได้กล่าวเป็นลำดับดังนี้

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศหนึ่งที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ซึ่งเป็นระบบลักษณะเดียวกันกับประเทศอังกฤษอันถือว่าเป็นต้นแบบของระบบกฎหมายนี้ นอกจากนั้นแล้ว การพิจารณาของประเทศอเมริกานั้นมีการใช้วิธีพิจารณาแบบระบบการกล่าวหาโดยเป็นระบบในการให้สิทธิของกลุ่มความในการนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในคดีอาญาอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม สำหรับการพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีอาญานั้นประเทศสหรัฐอเมริกามีระบบการพิจารณาโดยคณะลูกขุน ซึ่งนับว่าเป็นระบบที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของศาลที่เป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการ แม้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาว່จะได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายอังกฤษอย่างมากแต่ระบบการพิจารณาของประเทศสหรัฐในการพิจารณาโดยลูกขุนก็มีลักษณะเฉพาะเช่นกัน ดังจะมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐ ว่าความผิดอาญาร้ายแรงที่เรียกว่า Felony จะต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาของคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) เพื่อตรวจสอบพยานหลักฐานและพิจารณาว่าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะให้จำเลยเข้าสู่การพิจารณาในชั้นต่อผู้คดีหรือไม่

รัฐมีหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญาโดยจะต้องเสนอพยานหลักฐานให้ลูกขุนเห็นว่าจำเลยกระทำความผิด โดยจำเลยไม่มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองมาตรฐานในการพิสูจน์คดีอาญาจะสูงกว่าในคดีแพ่ง โดยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยปราศจากความสงสัย หากฟังได้ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดจำเลยก็จะได้รับการปล่อยตัวไป ซึ่งต่อมาจะฟ้องจำเลยดังกล่าวในข้อหาเดียวกันไม่ได้ รัฐธรรมนูญได้ห้ามไม่ให้มีการฟ้องบุคคลซ้ำในความผิดเดียวกัน (Double Jeopardy)

มีหลายเหตุผลที่ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกามีความไว้วางใจต่อการใช้ระบบลูกขุนในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุผลที่ว่า การที่จะตัดสินลงโทษบุคคลจะต้องได้รับเสียงเป็นเอกฉันท์จากคณะลูกขุนเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ระบบลูกขุนมีความน่าเชื่อถือยิ่งกว่าผู้พิพากษานายเดียวมาก หากลูกขุนแม้แต่เพียงคนเดียวหรือหลายคน จากจำนวนทั้งสิ้น 12 คน ไม่เชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งเรียกว่า Hung Jury จำเลยผู้นั้นจะถูกปล่อยจากการดำเนินคดีทันที นอกจากนี้ยังเชื่อว่าไม่มีระบบใดๆ ที่ดีพอจะตรวจสอบอคติความเอนเอียงของผู้พิพากษาได้ ต่างจากระบบการตรวจสอบความเอนเอียงของคณะลูกขุน ซึ่งหากพบว่ามีอคติหรือความเอนเอียงใดๆ เกิดขึ้นจะเป็นสาเหตุให้ลูกขุนคนนั้นขาดคุณสมบัติจากการเป็นคณะลูกขุนได้อย่างง่ายดาย และที่สำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้อำนาจตุลาการทำหน้าที่เป็นลูกขุนถือเป็นสัญลักษณ์และลักษณะสำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นประเทศประชาธิปไตยเป็นอย่างดีด้วย

3.1.1 แนวความคิดระบบลูกขุนของสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศหนึ่งที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ซึ่งเป็นระบบลักษณะเดียวกันกับประเทศอังกฤษอันถือว่าเป็นต้นแบบของระบบกฎหมายนี้ นอกจากนั้นแล้ว การพิจารณาของประเทศอเมริกานั้นมีการใช้วิธีพิจารณาแบบระบบการกล่าวหาโดยเป็นระบบในการให้สิทธิของกลุ่มความในการนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในคดีอาญาอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม สำหรับการพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีอาญานั้นประเทศสหรัฐอเมริกามีระบบการพิจารณาโดยคณะลูกขุน ซึ่งนับว่าเป็นระบบที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของศาลที่เป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการ แม้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาก็จะได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายอังกฤษอย่างมากแต่ระบบการพิจารณาของประเทศสหรัฐในการพิจารณาโดยลูกขุนก็มีลักษณะเฉพาะเช่นกัน ดังจะมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐ ว่าความผิดอาญาร้ายแรงที่เรียกว่า Felony จะต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาของคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) เพื่อตรวจสอบพยานหลักฐานและพิจารณาว่าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะให้จำเลยเข้าสู่การพิจารณาในชั้นต่อสู้อคดีหรือไม่

รัฐมีหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญาโดยจะต้องเสนอพยานหลักฐานให้ลูกขุนเห็นว่าจำเลยกระทำความผิด โดยจำเลยไม่มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองมาตรฐานในการพิสูจน์คดีอาญาจะสูงกว่าในคดีแพ่ง โดยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยปราศจากความสงสัย หากฟังได้ว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดจำเลยก็จะได้รับการปล่อยตัวไป ซึ่งต่อมาจะฟ้องจำเลยดังกล่าวในข้อหาเดียวกันไม่ได้ รัฐธรรมนูญได้ห้ามไม่ให้มีการฟ้องบุคคลซ้ำในความผิดเดียวกัน (Double Jeopardy)

มีหลายเหตุผลที่ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาไว้วางใจต่อการใช้ระบบลูกขุนในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุผลที่ว่ากรณีที่ตัดสินลงโทษบุคคลจะต้องได้รับเสียงเป็นเอกฉันท์จากคณะลูกขุนเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ระบบลูกขุนมีความน่าเชื่อถือยิ่งกว่าผู้พิพากษานายเดียวมาก หากลูกขุนแม้แต่เพียงคนเดียวหรือหลายคน จากจำนวนทั้งสิ้น 12 คน ไม่เชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งเรียกว่า Hung Jury จำเลยผู้นั้นจะถูกปล่อยจากการดำเนินคดีทันที นอกจากนี้ยังเชื่อว่าไม่มีระบบใดๆ ที่ดีพอจะตรวจสอบอคติความเอนเอียงของผู้พิพากษาได้ ต่างจากระบบการตรวจสอบความเอนเอียงของคณะลูกขุน ซึ่งหากพบว่ามีอคติหรือความเอนเอียงใดๆ เกิดขึ้นจะเป็นสาเหตุให้ลูกขุนคนนั้นขาดคุณสมบัติจากการเป็นคณะลูกขุนได้อย่างง่ายดาย และที่สำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้อำนาจตุลาการทำหน้าที่เป็นลูกขุนถือเป็นสัญลักษณ์และลักษณะสำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นประเทศประชาธิปไตยเป็นอย่างดีด้วย

3.1.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาในระบบลูกขุน

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของลูกขุนเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความซึ่งระบบยุติธรรมของศาลแห่งรัฐบาลกลางและศาลมลรัฐแต่ละรัฐก็จะมีกฎหมายวิธีพิจารณาความแตกต่างกันออกไป กฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลแห่งรัฐบาลกลางประกอบด้วย กฎหมายลักษณะพยาน กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความล้มละลาย และกฎหมายวิธีพิจารณาความอุทธรณ์ กฎหมายดังกล่าวเรียกว่า กฎ (Rule) ที่ประกาศให้มีผลใช้บังคับโดยศาลฎีกา (Supreme Court) กฎมีฐานะเป็นกฎหมาย เว้นแต่รัฐสภามีมติยกเลิกหรือแก้ไข

ในการดำเนินคดีอาญา โจทก์ต้องเป็นพนักงานอัยการเท่านั้น ในการเริ่มต้นคดีโจทก์ต้องนำคดีเสนอคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) เพื่อพิจารณาและลงมติว่าโจทก์มีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักพอที่จะดำเนินคดีกับจำเลยหรือไม่ ส่วนตัวจำเลยที่ถูกจับตัวมาเจ้าหน้าที่ศาลหรือเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ จะเป็นผู้สัมภาษณ์จำเลย ตรวจสอบประวัตินำเสนอศาลเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งเรื่องปล่อยตัวชั่วคราว

การพิจารณาของลูกขุนนั้นเป็นการพิจารณาโดยการประชุมลับในห้องที่กำหนดไว้ โดยเริ่มต้นจะทำการเลือกประธานลูกขุน แล้วหลังจากนั้นก็ทำการอภิปรายกันในระหว่างในคณะลูกขุน โดยไม่มีผู้อื่นเข้ามายุ่งเกี่ยวแม้กระทั่งผู้พิพากษาในคดีนั้นก็ไม่สามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวได้ สิ่งที่คณะลูกขุนอภิปรายกันนั้นเป็นเอกสิทธิ์ จะไปบังคับให้เปิดเผยสิ่งที่อภิปรายกันไม่ได้ แม้แต่ตัวจำเลยที่ถูกลงโทษก็ไม่สามารถที่จะซักถามคณะลูกขุนว่าลูกขุนคนใดเสนอความเห็นที่เป็นผลร้าย

ต่อเขา แต่ก็มีข้อยกเว้นในกรณีที่มีการกล่าวอ้างว่าการพิจารณาคดีโดยลูกขุนเป็นไปได้โดยมิชอบ คือ มีการให้สินบนหรือมีการข่มขู่ลูกขุน เป็นต้น¹

การประชุมกันของคณะลูกขุน จะทำการประชุมกันจนกว่าจะได้มติอันเป็นที่พอใจของคณะลูกขุนทั้งหมด ซึ่งบางคดีอาจใช้เวลาไม่นานแต่ในบางคดีอาจใช้เวลาเป็นวันๆเลยก็มี โดยในการประชุมของคณะลูกขุนนั้น ในตอนแรกอาจมีความเห็นที่แตกต่างกันได้ แต่ลูกขุนก็มีสิทธิที่จะพุดจาโน้มน้าวให้ลูกขุนคนอื่นให้เห็นด้วยกับความเห็นของตนได้

ในเรื่องของมติของคณะลูกขุน ในศาลของรัฐบาลกลางมติที่จะลงโทษจำเลยได้นั้นต้องเป็นมติที่เป็นเอกฉันท์ กล่าวคือ ลูกขุนทุกคนต้องมีความเห็นไปในทางเดียวกัน หากมีลูกขุนคนใดคนหนึ่งเห็นว่าจำเลยไม่ผิด คดีนั้นก็จะต้องลงโทษจำเลยไม่ได้ ถึงแม้ลูกขุนอีก 11 คนจะเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดก็ตาม แต่ในศาลมลรัฐนั้น มติที่จะลงโทษจำเลยได้อาจมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันไปโดยอาจไม่จำเป็นต้องเป็นมติเอกฉันท์ก็ได้

และเมื่อลูกขุนพิจารณาข้อเท็จจริงเสร็จแล้วก็จะแจ้งให้ผู้พิพากษาทราบ ผู้พิพากษาจะออกนั่งพิจารณาและเรียกให้จำเลยยื่นฟังคำวินิจฉัยของคณะลูกขุน ผู้พิพากษาจะถามประธานคณะลูกขุนว่าพิจารณาได้ข้อยุติเป็นอย่างไร และประธานคณะลูกขุนจะตอบว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่กล่าวหาในฟ้องหรือไม่ (Guilty or Not Guilty) ถ้าหากคณะลูกขุนวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่ฟ้องจริง ผู้พิพากษาก็อาจพิพากษากำหนดโทษในคำพิพากษาได้เลย หรือจะเลื่อนการพิพากษาลงโทษไปก่อนก็ได้โดยอาจฟังรายงานของพนักงานคุมประพฤติก่อน² ถ้าหากคณะลูกขุนวินิจฉัยว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามที่ฟ้องศาลก็จะสั่งปล่อยตัวไป

คำวินิจฉัยของลูกขุนนี้เป็นการวินิจฉัยในผลของคดีและไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผล คำวินิจฉัยของคณะลูกขุนถือว่าเป็นที่สิ้นสุด คู่ความไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์เพราะถือว่าเป็นการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง แต่คู่ความสามารถที่จะอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายได้

สำหรับระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของลูกขุนอาจแตกต่างกันในแต่ละศาล บางศาลอาจกำหนดให้ลูกขุนปฏิบัติหน้าที่เพียง 1 วันหรือจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาคดี บางศาลอาจกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของลูกขุนไว้เป็นเวลาแน่นอนจนถึง 1 เดือน หรืออาจนานกว่านั้นหากการพิจารณาคดียังไม่เสร็จสิ้นก็ได้

¹ พรเพชร วิชิตชลชัย. เล่มเดิม. หน้า 109.

² ตาม Federal Rules of Criminal Procedure ข้อ 326 ก่อนที่ผู้พิพากษาจะกำหนดโทษ จะต้องให้โอกาสจำเลยและหรือทนายจำเลยแถลงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขอให้ศาลใช้ดุลพินิจเมตตาปราณีโดยลงโทษสถานเบาแก่จำเลย แต่ถ้าศาลสั่งให้มีการสืบเสาะประวัติ ก็ไม่จำเป็นต้องให้โอกาสจำเลยแถลงในเรื่องนี้.

3.1.3 ประเภทคดีที่นำระบบลูกขุนมาใช้

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลทางด้านกฎหมายมาจากประเทศอังกฤษเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมาก่อน ระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะการพิจารณาคดีโดยใช้ลูกขุนจึงได้ใช้แพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกาจนถึงในปัจจุบัน

และที่เห็นได้ชัดว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน คือ ได้มีการระบุในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ว่า “เป็นสิทธิของประชาชนอเมริกันที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุน”

ลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยคณะบุคคลจำนวน 12 คน ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดี ลูกขุนในประเทศสหรัฐอเมริกามี 2 ประเภท คือ

1) คณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) คือลูกขุนที่ทำหน้าที่พิจารณาไต่สวนคดีอาญาเป็นเบื้องต้นว่าสมควรจะตั้งฟ้องจำเลยหรือไม่ ในกรณีนี้คณะลูกขุนใหญ่จะพิจารณาโดยไม่จำเป็นต้องจำเลยถูกจับกุมตัวได้หรือยัง

คณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) ในระบบศาลรัฐบาลกลาง คณะลูกขุนใหญ่มีจำนวน 16 ถึง 23 คน มีหน้าที่พิจารณาตรวจสอบพยานหลักฐานต่างๆ ที่พนักงานอัยการของรัฐบาลกลางเสนอว่ามีเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและควรถูกดำเนินคดีในศาลหรือไม่ ถ้าคณะลูกขุนใหญ่เห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหา ก็จะมีความเห็นสั่งฟ้องอย่างเป็นทางการแก่ผู้ต้องหานั้น (Indictment)

2) คณะลูกขุนน้อย (Petty Jury) คือลูกขุนที่มีหน้าที่พิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดในปัญหาข้อเท็จจริง และเมื่อกล่าวถึงคำว่า “ลูกขุน” โดยไม่ระบุว่าเป็นลูกขุนใหญ่หรือลูกขุนน้อย มักจะเป็นที่เข้าใจว่าเป็นลูกขุนน้อยอันเป็นระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน

ปัจจุบันลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกามีทั้งสิ้น 12 คน และลูกขุนมีหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ ส่วนปัญหาว่าควรลงโทษจำเลยอย่างไรเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา การจะวินิจฉัยลงโทษจำเลยว่ามีความผิดได้ต่อเมื่อลูกขุนทั้ง 12 คนมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ถ้ามีลูกขุนคนใดไม่เห็นด้วยก็ต้องถือว่าจำเลยไม่มีความผิด แต่ในส่วนของมลรัฐนั้น จำนวนลูกขุนในคดีอาญามีจำนวนแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของมลรัฐนั้นๆ แต่จำนวนลูกขุนต่ำสุดที่ถือว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาคือจำนวน 6 คน และไม่จำเป็นต้องชี้ขาดด้วยมติเอกฉันท์ นอกจากนี้ในรัฐต่างๆ ได้มีการเพิ่มกฎเกณฑ์เกี่ยวกับระบบลูกขุนตามความเหมาะสมของแต่ละรัฐ เช่น ในรัฐแคลิฟอร์เนีย กำหนดไว้ว่า จำเลยอาจจะสละสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนในคดีประเภทใดๆ ก็ได้ และจำเลยไม่มีสิทธิขอรับการ

พิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนในคดีความผิดลหุโทษ ในรัฐเท็กซัส กำหนดไว้ว่า จำเลยอาจจะสละสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนในคดีประเภทใดๆ ก็ได้ เว้นแต่ในคดีอาญาที่มีโทษประหารชีวิตและ พนักงานอัยการได้ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยเต็มตามอัตราโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้ ส่วนการวินิจฉัยลงโทษจำเลยนั้นจะมีความแตกต่างกันไปเรื่องการลงมติที่จะลงความเห็นว่าจะจำเลยกระทำความผิด ซึ่งอาจมีทั้ง 11-11, 10-2 และ 9-3 ก็ได้ ซึ่งศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาได้มีคำวินิจฉัยว่า กฎหมายของมลรัฐนั้นๆ ใช้ได้ ไม่จำเป็นที่มติดของลูกขุนต้องเป็นเอกฉันท์ดังเช่นศาลรัฐบาลกลาง อย่างไรก็ตาม ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยว่า ในกรณีที่มีคณะลูกขุนเพียง 6 คน มติของคณะลูกขุนต้องเป็นเอกฉันท์ เป็นต้น

3.1.4 คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นลูกขุน

ในช่วงปี ค.ศ. 1800 ผู้ที่จะทำหน้าที่ลูกขุนในสหรัฐอเมริกาจะต้องเป็นชายผู้มีทรัพย์สินไว้ในครอบครองเพราะมีความเชื่อว่าบุคคลเหล่านี้เท่านั้นจะปกป้องสังคมได้ นอกจากนี้จะต้องมีความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา และเที่ยงธรรม มีความรอบรู้ ฉลาดและสามารถเขียนอ่านภาษาอังกฤษได้ทั้งยังต้องไม่พิการทางสายตา ทางหูได้ยินหรือแปรปรวนทางจิตกับจะต้องมีอายุระหว่าง 21 ปี และ 60 ปี หากลูกขุนคนใดขาดคุณสมบัติดังกล่าวย่อมถูกคัดค้านได้และหากลูกขุนมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็อาจถูกคัดค้านได้เช่นเดียวกัน³

ต่อมาได้มีการปรับปรุงในเรื่องเกี่ยวกับคุณสมบัติของลูกขุนเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันคุณสมบัติของผู้ที่สามารถทำหน้าที่ลูกขุนของสหรัฐอเมริกาตามที่กำหนดใน The Jury Act มีดังนี้

- 1) ต้องเป็นพลเมืองสหรัฐอเมริกา มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำนาจศาลไม่น้อยกว่า 1 ปี ไม่ว่าจะ เป็นชายหรือหญิง ผิวขาวหรือผิวดำ ย่อมจะถูกเกณฑ์มาเป็นลูกขุนได้
- 2) ต้องอ่าน เขียน พูด และเข้าใจภาษาอังกฤษ
- 3) ต้องมีลักษณะทางกายภาพและทางจิตใจที่พร้อมจะทำหน้าที่ลูกขุน
- 4) ต้องไม่ถูกฟ้องคดีอาญาร้ายแรงหรือมีประวัติถูกลงโทษจำคุกเกิน 1 ปีและยังไม่ได้รับคืนสิทธิทางแพ่ง

5) ราษฎรผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งแล้ว

โดยทางราชการจะส่งหนังสือเกณฑ์ตามบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งของแต่ละรัฐมาทำการคัดเลือก โดยศาลจะเป็นผู้ทำการคัดเลือกก่อนว่าผู้ที่ถูกคัดเลือกมีความรู้พอที่จะตอบคำถามของศาลได้หรือไม่ หากผ่านการคัดเลือกในขั้นตอนนี้ไปแล้ว ต่อมาก็จะทำการขึ้นบัญชีเอาไว้และเมื่อเกิดคดี ขึ้นและเป็นคดีที่ต้องใช้ลูกขุนในการพิจารณาคดี ศาลก็จะมีหนังสือเรียกบุคคลที่ได้รับการ

³ ประทีป ทองสิมา. (2523). *ระบบลูกขุนสำหรับประเทศไทย*. หน้า 97.

คัดเลือกไว้แล้วตามลำดับรายชื่อที่ขึ้นบัญชีไว้ให้มาศาลในวันที่พิจารณาคดี เพื่อที่จะมาทำการคัดเลือกเป็นลูกขุนในคดีนั้นต่อไป

จึงเห็นได้ว่าการทำหน้าที่ลูกขุนถือเป็นหน้าที่ของราษฎรสหรัฐอเมริกาทุกคน หากผู้ใดขัดขืนอาจถูกลงโทษได้

ข้อยกเว้นของบุคคลที่ไม่ต้องเป็นลูกขุนไว้ ดังนี้⁴

1) เป็นข้าราชการพลเรือนของสหรัฐ มลรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทำงานเต็มเวลา

2) เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานดับเพลิง

3) เป็นทหารของสหรัฐ

นอกจากนี้ยังอนุญาตให้ผู้ที่มีคุณสมบัติที่อาจได้รับเลือกเป็นลูกขุนสามารถขอยกเว้นไม่ปฏิบัติหน้าที่ลูกขุนได้ภายใต้เงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้⁵

1) ต้องมีอายุเกิน 70 ปี และยื่นคำร้องขอยกเว้น

2) ต้องมีใบรับรองแพทย์ระบุว่าไม่สามารถทำหน้าที่ลูกขุนได้

3) ต้องเคยเป็นลูกขุนของศาลสหรัฐมาแล้วภายใน 2 ปี ที่ผ่านมา

4) ต้องมีภาระเลี้ยงดูเด็กอายุ 1 ขวบ ซึ่งหากไปปฏิบัติหน้าที่ลูกขุนอาจทำให้เด็กนั้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือไม่ปลอดภัย

5) ต้องเป็นเจ้าของกิจการซึ่งไม่มีลูกจ้าง ซึ่งหากไม่เป็นลูกขุนอาจทำให้กิจการเสียหาย

6) ต้องเป็นอาสาสมัครดับเพลิง หรือบรรเทาสาธารณภัย

3.2 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศในภาคพื้นยุโรป และนับว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าในการนำระบบกฎหมายโรมันมาใช้เป็นประเทศแรกๆ จากการสร้างประมวลกฎหมายแพ่งขึ้นมา การที่ประเทศฝรั่งเศสมีการใช้ประมวลกฎหมายหรือ Code ย่อมเป็นหลักการสำคัญสำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรในการพิจารณา ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบการสืบพยานแบบการไต่สวน กล่าวคือศาลในประเทศฝรั่งเศสมีอำนาจในการเข้ามาเพื่อค้นหาความจริงหรือทำการไต่สวนคดีได้ด้วยตนเองที่เรียกว่า ผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งแม้แต่คดีอาญา กระบวนการนี้ก็มีความสำคัญอย่างมากเช่นกัน ดังมีบัญญัติใน กฎหมายวิธีพิจารณาความฝรั่งเศสที่

⁴ The Jury Act, 28 U.S.C, section (b) (6).

⁵ The Jury Act, 28 U.S.C, section 1863 (b) (5) (B).

กำหนดให้ศาล ซึ่งมีอำนาจพิจารณาทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง กระทำการไต่สวนผู้กระทำความผิด ที่เรียก ระบบศาลรูปแบบนี้ในประเทศภาคพื้นทวีปว่า “ศาลไต่สวน” (Inquisitoire) และยังมีบัญญัติอีกว่าในขณะที่ ดำเนินคดีอาญา คู่ความสามารถร้องขอให้ดำเนินคดีแพ่ง โดยยื่นคำร้องผ่านอัยการในคดีเดียวกัน

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าประเทศฝรั่งเศสจะใช้ระบบกฎหมายซิวิลลอว์ซึ่งมีความแตกต่างจาก ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่ประเทศฝรั่งเศสนี้ก็มีการ พิจารณาในแบบลูกขุนนี้เช่นกัน โดยกำหนดไว้ในกฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายอาญาที่สำคัญๆ ที่ จะต้องมีลูกขุนเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีด้วย ดังจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไปดังนี้

3.2.1 แนวความคิดระบบลูกขุนของฝรั่งเศส

ความจริงประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ชื่อได้ว่าเป็นแม่แบบแห่งประมวลกฎหมาย (civil law) ซึ่งประเทศฝรั่งเศสหลังจากที่มีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Monarchie absolue) มาสู่ระบอบสาธารณรัฐ (La République) เมื่อปี ค.ศ. 1789 คณะปฏิวัติซึ่งต้องการลดอำนาจของผู้พิพากษาฝรั่งเศสในขณะนั้นได้นำเอาระบบลูกขุนของ อังกฤษมาใช้ในระบบการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี โดยจัดตั้งศาลลูกขุน (La Cour d'assises) ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาสำหรับความผิดร้ายแรงที่เรียกว่า “ความผิดอุกฤษฏ์โทษ” (Crimes) และ “ความผิดฆนัตโทษ” (Délits) บางฐานความผิดซึ่งมีอัตราโทษ ร้ายแรง

ศาลลูกขุนมีองค์ประกอบพิเศษแตกต่างจากศาลอาญาอื่นๆ คือไม่ว่าจะเป็นศาลตำรวจ (Le Tribunal de Police) หรือศาลฆนัตโทษ (Le Tribunal correctionnel) กล่าวคือ ศาลอาญาอื่นๆนั้น จะมีเฉพาะแต่ผู้พิพากษาอาชีพ (Les juges professionnels) ประกอบเป็นองค์คณะเท่านั้น แต่องค์คณะของ ศาลลูกขุนไม่ได้มีแต่เฉพาะผู้พิพากษาอาชีพเท่านั้น แต่ยังมีคณะลูกขุน (Le jury) ซึ่งได้รับการคัดเลือก มาจากประชาชนเพื่อนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ โดยที่บุคคลเหล่านี้มิใช่ ผู้พิพากษาอาชีพ (Un élément non professionnel) แต่อย่างไรก็ดีด้วยเหตุที่ระบบการดำเนินคดีอาญาของ ฝรั่งเศสได้รับอิทธิพลจากระบบลูกขุนในประเทศอังกฤษมากกว่า 200 ปีแล้ว จึงมีวิวัฒนาการ เปลี่ยนแปลงแก้ไขรูปแบบของระบบลูกขุนเพื่อประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับระบบกฎหมายของประเทศ ฝรั่งเศส ดังนั้นจึงสมควรที่จะศึกษาระบบลูกขุนของฝรั่งเศสเพื่อที่ว่า พัฒนาการของศาลลูกขุนฝรั่งเศสมี ความเป็นมาอย่างไร มีลักษณะที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกับคณะลูกขุนในระบบจารีตประเพณีประการ

โต และมีปัญหาอุปสรรคประการใดบ้าง รวมทั้งวิธีการปรับปรุงแก้ไขและประยุกต์ใช้จนเกิดรูปแบบที่เหมาะสมกับระบบการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสในปัจจุบัน⁶

3.2.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาในระบบลูกขุน

ศาลลูกขุน (La Cour d' assises) เป็นศาลอาญาที่อยู่ในศาลจังหวัดที่ประกอบด้วยผู้พิพากษา 3 คนและคณะลูกขุนซึ่งทำการคัดเลือกมาจากประชาชนในท้องที่ที่ความผิดเกิดอีกจำนวน 9 คน รวมกันมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีความผิดโทษจรรยา⁷ หรือความผิดมหันตโทษ (les crimes)⁸ โดยปกติศาลลูกขุนนี้ไม่ได้ทำการเปิดการพิจารณาตลอดทั้งปีแต่จะเปิดการพิจารณาคดีเพียง 4 สมัย คือทุกๆ 3 เดือนจะทำการเปิดการพิจารณาคดี⁹ แต่หากเป็นในเมืองใหญ่ๆ เช่น ปารีส ก็อาจมีการเปิดการพิจารณาคดีที่มากกว่านี้ได้

ลูกขุน (Jury) คือ ประชาชนที่ได้รับเชิญให้มาเข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพเพื่อตัดสินคดี (Magistrat du siège)

ลูกขุนของประเทศฝรั่งเศสนั้นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษ โดยได้รับมาตั้งแต่การปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส โดยในครั้งแรกที่มีการนำระบบลูกขุนมาใช้คือปี ค.ศ. 1791 และได้มีการพัฒนารูปแบบและรายละเอียดในเรื่องต่างๆ เช่น ในปี ค.ศ. 1941 ได้มีจำนวนลูกขุนจำนวน 12 คน แต่หลังจากปี ค.ศ. 1941 เป็นต้นมาจำนวนลูกขุนที่เป็นองค์คณะในการพิจารณาได้ลดลงเหลือ 6 คน และในปี ค.ศ. 1945 ได้มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนลูกขุนอีกครั้งเป็น 7 คน และในที่สุดเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1958 ได้มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนลูกขุนอีกครั้งเป็น 9 คนจนถึงปัจจุบัน

เดิมลูกขุนมีอยู่ 2 ประเภท คือ ลูกขุนฟ้องร้องและลูกขุนพิจารณาคดี โดยลูกขุนฟ้องร้องมีหน้าที่เป็นผู้เสนอว่าควรฟ้องผู้กระทำความผิดหรือไม่ ส่วนลูกขุนพิจารณาคดีมีหน้าที่พิจารณาว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นผูกระทำความผิดหรือไม่

แต่ต่อมาเห็นว่าลูกขุนฟ้องร้องนั้นปฏิบัติงานไม่ได้ผลเท่าที่ควรจึงได้มีการยกเลิกลูกขุนฟ้องร้อง คงเหลือแต่เพียงลูกขุนพิจารณาคดีเท่านั้น

⁶ อุทัย อาทิวา. (2552, พฤษภาคม). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ตัวอย่างของระบบลูกขุนฝรั่งเศส*. รวมบทความ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. หน้า 220-221

⁷ สมคิด ฌ นคร. (2507, พฤษภาคม). “การพิจารณาคดีอาญาในศาลฝรั่งเศส.” *คูลพาท*, 11, 5. หน้า 6.

⁸ ความผิดมหันตโทษ คือ ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำ 10 ปีจนถึงจำคุกตลอดชีวิต เช่น ความผิดฐานฆาตกรรม ความผิดฐานข่มขืน เป็นต้น.

⁹ French Code of Criminal Procedure 2003, Article 236 (อ้างถึงใน สมชัย เมธากวิน โสภณ. (2548) หน้า 56.)

ในการพิจารณาคดี ศาลอุทธรณ์ โดยปกติไม่ได้มีการเปิดการพิจารณาทุกวันเหมือนอย่างศาลปกติทั่วไป กล่าวคือศาลอุทธรณ์จะทำการเปิดพิจารณาคดีทุกๆ 3 เดือน

เมื่อเริ่มทำการพิจารณาคดีจะทำการสอบปากคำ โดยผู้พิพากษาจะทำหน้าที่กล่าวนำ สอบถามและเมื่อผู้ถูกฟ้องสอบปากคำเสร็จ จำศาลก็จะอ่านคำฟ้องและคำให้การให้ผู้ถูกฟ้องฟัง เมื่อผู้ถูกฟ้องฟังแล้ว ต่อจากนั้นก็เข้าสู่ขั้นตอนการสืบพยาน การสืบพยานจะดำเนินการไปโดยศาลจะทำหน้าที่สอบถาม ส่วนคณะผู้ถูกฟ้องก็จะทำหน้าที่นั่งฟังและพิจารณาว่าจำเลยผิดหรือไม่

เมื่อขั้นตอนการสืบพยานเสร็จสิ้นลงแล้ว ต่อไปก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการตัดสิน คณะผู้ถูกฟ้องเมื่อฟังการสืบพยานทั้งหมดแล้วก็ทำการร่วมกันวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ฟ้องหรือไม่ซึ่งในขั้นตอนนี้คณะผู้ถูกฟ้องจะทำการประชุมกันในห้องประชุมต่างหาก ในการประชุมนั้น คณะผู้ถูกฟ้องจะทำการอภิปรายกันว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ฟ้องหรือไม่ เมื่อทำการอภิปรายกันเสร็จสิ้นลงได้มติแล้ว การวินิจฉัยของคณะผู้ถูกฟ้องในประเทศฝรั่งเศสนี้ไม่ได้มีหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะในปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้นแต่เมื่อคณะผู้ถูกฟ้องได้มีมติว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ฟ้องแล้ว คณะผู้ถูกฟ้องยังมีหน้าที่กำหนดโทษแก่จำเลยด้วย และคำวินิจฉัยของคณะผู้ถูกฟ้องถือว่าเป็นที่สุด เพราะถือว่าคดีของศาลอุทธรณ์นั้นถือข้อเท็จจริงเป็นอันยุติไม่สามารถอุทธรณ์ได้

แต่เนื่องจากการวิพากษ์วิจารณ์กันมากกว่า ระบบการพิจารณาของผู้ถูกฟ้องไม่มีการอุทธรณ์ แต่ในระบบการพิจารณาคดีรูปแบบอื่นแม้จะมีความผิดน้อยกว่า แต่กลับสามารถอุทธรณ์ได้ จนเมื่อมีการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งใหญ่ของประเทศฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 2000 รัฐบาลบัญญัติฉบับที่ 2000-516 ลงวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจนก่อให้เกิดความเป็นไปได้ในการที่ผู้ถูกฟ้องจะอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ (La Cour d'assises) เดิมเมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษาคดีแล้ว คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลได้เพียงศาลเดียวคือศาลฎีกา ซึ่งศาลฎีกาของฝรั่งเศสมีอำนาจพิจารณาเฉพาะแต่ปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ดังนั้นจึงกลายเป็นว่าคดีที่ผ่านการพิจารณาของผู้พิพากษาได้สวน (Le juge d'instruction) และศาลได้สวน (La Chambre de l'instruction) ซึ่งมีคำสั่งว่าคดีมีมูลและส่งไปให้ศาลอุทธรณ์ซึ่งเป็นศาลในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีนั้น มีกลไกในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีเพียงแค่สองศาล คือ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา และมีศาลที่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงเพียงแค่ศาลเดียว คือ ศาลอุทธรณ์ เพราะศาลฎีกาฝรั่งเศสมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวคิดที่จะจัดตั้งศาลที่จะรับพิจารณาคำร้องอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ แนวคิดที่เสนอให้จัดตั้งศาลอุทธรณ์เพื่อพิจารณาคำร้องอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ถูกคัดค้านมาโดยตลอด เนื่องจากตามธรรมเนียมประเพณีของระบบวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสสำหรับความผิดร้ายแรงนั้นไม่ประสงค์จะให้มีการอุทธรณ์กัน จนในที่สุดฝ่ายนิติบัญญัติของประเทศ

ฝรั่งเศสจึงเห็นว่าสมควรจัดตั้งศาลลูกขุนชั้นอุทธรณ์เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีร้ายแรงเป็นไป ด้วยความละเอียดรอบคอบ และสอดคล้องกับหลักสากลที่ให้โอกาสคู่ความในการต่อสู้คดีถึงสามศา

3.2.3 ประเภทคดีที่นำระบบลูกขุนมาใช้

ศาลลูกขุน มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคดีที่เป็นความผิดชั้นมหันตโทษ (Les Crimes) ที่มีโทษ จำคุกอย่างต่ำ 10 ปี จนถึงโทษจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาสำหรับความผิด ร้ายแรงที่เรียกว่า “ความผิดอุกฤษฏ์โทษ” (Crimes) และ “ความผิดมัชฌิมโทษ” (Délit) การพิจารณา พิพากษาคดีในศาลนี้เป็นเพียงศาลเดียวในประเทศฝรั่งเศสที่ใช้ระบบลูกขุน¹⁰ ซึ่งประเทศฝรั่งเศสยึด หลักที่ว่า “ไม่มีอำนาจใดที่จะมาเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของประชาชนได้ เว้นแต่การกระทำหรือการ ตัดสินนั้นได้กระทำลงโดยมิชอบด้วยกฎหมายและด้วยเหตุที่ศาลลูกขุน เป็นศาลที่ประกอบด้วยผู้ พิพากษาอาชีพและคณะลูกขุนซึ่งเป็นตัวแทนของอำนาจประชาชนในประเทศ (Juridiction Populaire) และ ศาลลูกขุนนี้ถือเป็นศาลชั้นแรกโดยไม่จำเป็นต้องผ่านศาลอื่นมาก่อนและเมื่อเป็นคดีที่ ประกอบด้วยตัวแทนของประชาชนในประเทศ จึงถือว่าเป็นศาลชั้นสุดท้าย (En premier et dernier resort)

3.2.4 คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นลูกขุน

โดยหลักการแล้ว กฎหมายต้องการเปิดโอกาสให้สำหรับคนทั่วไปที่จะมีโอกาสได้รับเลือก ให้เป็นลูกขุน ดังนั้นจึงไม่มีเงื่อนไขกำหนดไว้มากมาย เงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นเพียงแค่งเงื่อนไข พื้นฐานที่โดยปกติคนฝรั่งเศสทั่วไปก็มีคุณสมบัติครบถ้วนอยู่แล้วแทบทุกคน เงื่อนไขที่กำหนดไว้ สามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ คุณสมบัติที่ต้องมี (Les conditions positives) ที่สามารถวัด ทัศนคติของลูกขุนได้ กับลักษณะที่ต้องห้าม (Les conditions négatives) เพื่อใช้ในการกั้นบุคคลที่มีความบกพร่องบางประการออกไปจากระบบการเลือกลูกขุน ซึ่งมีดังต่อไปนี้¹¹

- 1) เป็นประชาชนที่มีสัญชาติฝรั่งเศส
- 2) มีอายุตั้งแต่ 23 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
- 3) เป็นผู้ที่มีสิทธิทางการเมืองคือมีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 4) อ่านและเขียนภาษาฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี โดยไม่ได้จำกัดระดับการศึกษาไว้
- 5) ไม่เคยเป็นผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษอาญามหันตโทษหรือโทษจำคุกตั้งแต่ 1 เดือน

ขึ้นไปในความผิด Crime หรือ Délit

¹⁰ French Code of Criminal Procedure 2003, Article 240. (อ้างถึงใน สมชัย เมธากวิน โสภณ. (2548). หน้า 56).

¹¹ ประทีป ทองสิมา. (2523). *ระบบลูกขุนสำหรับประเทศไทย*. หน้า 117.

- 6) ไม่เคยเป็นผู้ที่ต้องคำพิพากษาจำคุกตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไปหรือปรับตั้งแต่ 500 ฟรังก์ (76.2 ยูโร) ขึ้นไปและยังไม่พ้น 5 ปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด
 - 7) ไม่เป็นผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีอาญาในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก
 - 8) ไม่เป็นผู้ที่อยู่ในระหว่างถูกจับกุมหรือถูกคุมขัง
 - 9) ไม่เป็นผู้ที่พิการทางกาย ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนวิกลจริต
 - 10) ไม่เป็นผู้ที่เคยถูกไล่ออกจากราชการ
 - 11) ไม่ประกอบอาชีพที่กำหนดไว้เช่น สมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่ประกอบวิชาชีพทางด้านกฎหมาย
 - 12) ต้องไม่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น ไม่เป็นจำเลย ผู้เสียหายหรือพยานในคดี รวมทั้งสมาชิกในครอบครัว ญาติหรือผู้ที่ใกล้ชิดกับบุคคลดังกล่าวด้วย
 - 13) ผู้ที่ศาลเห็นว่าผู้นั้นจะมีอคติในการพิจารณาคดี
 - 14) ผู้ที่อายุ 70 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปหรือผู้ที่เคยเป็นลูกขุนมาแล้วอาจขอสถานะสิทธิ์ได้
- 3.2.4.1 วิธีการคัดเลือกคณะลูกขุน

การคัดเลือกคณะลูกขุนนั้นเป็นการเลือกประชาชนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเข้ามาเป็นคณะลูกขุนโดยผ่านทางบัญชีรายชื่อลูกขุนประจำปีซึ่งบัญชีรายชื่อลูกขุนนี้จะมีการทำขึ้นทุกๆ ปีโดยศาลที่รับผิดชอบในเขตท้องที่ใดก็จะทำบัญชีลูกขุนในเขตของตน โดยนายกเทศมนตรี แห่งท้องที่นั้นจะจับสลากรายชื่อของประชาชนขึ้นมาจำนวนหนึ่ง และจะตัดรายชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีอายุน้อยกว่า 23 ปีออกไป แจกผลให้ผู้ที่มีรายชื่อทราบ และให้ผู้ที่มีรายชื่อระบอบาชีพของเขา เสร็จแล้วนายกเทศมนตรีจึงส่งบัญชีรายชื่อพร้อมด้วยข้อสังเกต (ถ้าหากมี) ให้ที่ทำการของศาลลูกขุนที่ตำบลนั้นตั้งอยู่ในเขตอำนาจ เมื่อได้รับบัญชีรายชื่อแล้ว จะมีการตั้งคณะกรรมการคณะหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ประธานสภาทนายความในเขตพื้นที่ และสมาชิกสภาเทศบาล เพื่อพิจารณารายชื่อที่ปรากฏอยู่ในบัญชีว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับการได้รับแต่งตั้งให้เป็นลูกขุนหรือไม่ แต่ถ้าบุคคลใดเคยได้รับเลือกให้ปฏิบัติหน้าที่ลูกขุนมาแล้วเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าห้าปีจะขาดคุณสมบัติ ไม่มีสิทธิได้รับเลือกเป็นลูกขุน

เมื่อมีการทำบัญชีรายชื่อลูกขุนเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะนำบัญชีรายชื่อลูกขุนของศาลในทุกๆ ศาลของเขตศาลเดียวกันมารวบรวมไว้เป็นบัญชีรายชื่อลูกขุนประจำปีของศาล

ก่อนที่จะมีการเปิดกระบวนการพิจารณาของศาลในครั้งแรก หัวหน้าศาลอุทธรณ์ จะทำการจับสลากเพื่อคัดเลือกคณะลูกขุน โดยเปิดเผยจากบัญชีรายชื่อลูกขุนของศาล เพื่อให้ได้รายชื่อของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นลูกขุนจำนวน 40 คน และลูกขุนสำรอง อีกจำนวน 12 คนเพื่อกรณีที่คณะลูกขุนตัวจริงไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หลังจากนั้นก็ให้ฝ่ายปกครองแจ้งไปยังผู้ที่ถูกคัดเลือกเป็นคณะลูกขุน

ทราบและแจ้งไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จำเลยทุกคนที่จะต้องปรากฏตัวในสมัยการพิจารณาของศาล ลูกขุนต่อไป รวมทั้งคู่ความและพนักงานอัยการ การที่ต้องแจ้งบัญชีรายชื่อของลูกขุนสมัยการพิจารณา นี้ให้คู่ความในคดีทราบ ก็เพื่อให้พนักงานอัยการและจำเลยมีเวลาเตรียมตัวในการคัดค้านลูกขุน

ในตอนเริ่มของการพิจารณาคดีครั้งแรกของแต่ละคดี ประธานศาลลูกขุนจะทำการจับฉลาก รายชื่อจากบัญชีลูกขุนสมัยการพิจารณาเพื่อให้ได้ชื่อของลูกขุนจำนวน 9 คน รวมทั้งรายชื่อของลูกขุน สำรองเพื่อไว้ด้วย¹² พนักงานอัยการและจำเลยอาจใช้สิทธิคัดค้านลูกขุนที่ได้รับเลือกได้ โดยพนักงาน อัยการสามารถคัดค้านได้ไม่เกินสี่คน ส่วนจำเลยสามารถคัดค้านได้ไม่เกินห้าคน การคัดค้านลูกขุนนี้ เป็นสิทธิเด็ดขาดและมีผลโดยอัตโนมัติ เพราะผู้คัดค้านไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผล แห่งการคัดค้าน และไม่ต้องขออนุญาตต่อศาลในการคัดค้านแต่ประการใด

เมื่อได้คณะลูกขุนแล้วศาลก็จะทำการเริ่มพิจารณาคดี โดยในการพิจารณาคดีจะใช้ผู้ พิพากษาอาชีพจำนวน 3 นาย พร้อมกับคณะลูกขุนอีกจำนวน 9 คนร่วมกันเป็นองค์คณะในการ พิจารณาคดี

3.3 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น นับว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี แม้กระทั่งด้านกฎหมายประเทศญี่ปุ่นก็มีความเจริญไม่แพ้ประเทศที่ พัฒนาแล้ว ประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลทางด้านกฎหมายมาจากประเทศที่มีความก้าวหน้าอย่างมาก อย่างประเทศเยอรมนี กฎหมายญี่ปุ่นหลายฉบับมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศเยอรมนี ด้วยประเทศ เยอรมนีเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ประเทศญี่ปุ่นก็ยอมใช้ ระบบกฎหมายดังกล่าวเช่นกัน ในการพิจารณาคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นองค์กรที่ทำหน้าที่สำคัญ ในการดำเนินคดีอาญานั้นก็คือองค์กรอัยการที่มีอำนาจในการสอบสวนและการฟ้องคดี และ ประการสำคัญก็คือประเทศญี่ปุ่นมีการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาอย่างมาก เริ่มตั้งแต่ขั้นก่อนการพิจารณาไปจนถึงในชั้นการพิจารณาก็ตาม การให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ที่กล่าวมาข้อมเป็นหลักประกันสำคัญในการยึดถือ ปฏิบัติตามหลักนิติรัฐ ทั้งนี้เพราะประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในอำนาจทั้งสามประการอย่าง สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านนิติบัญญัติ ด้านบริหารตลอดจนแม้กระทั่งด้านตุลาการประเทศญี่ปุ่นก็ให้ ความสำคัญเช่นกันซึ่งเป็นการพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น สำหรับการให้ประชาชนเข้า

¹² French Code of Criminal Procedure 2003, Article 296.

มาเพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างไรบ้างนั้น จะได้กล่าวอธิบายเป็นลำดับต่อไป

3.3.1 แนวคิดระบบลูกขุนของญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเมื่อประมาณเดือนกรกฎาคม 2542 โดยมีแผนที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น สามารถเข้าใจได้โดยง่าย ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการสร้างความแข็งแกร่งขององค์กรวิชาชีพกฎหมาย ทั้งนี้ในการดำเนินการตามแผนดังกล่าวมีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม (The Justice System Reform Council) ขึ้น คณะกรรมการดังกล่าวได้เสนอแนวในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมใน 3 แนวทางหลัก แนวทางแรก คือ การทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปตามความคาดหวังของประชาชน ประชาชนสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้โดยง่าย รวมถึงมีความน่าเชื่อถือ แนวทางที่สองคือ การสร้างความแข็งแกร่งขององค์กรวิชาชีพกฎหมายทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ และแนวทางสุดท้าย คือ การสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนโดยเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำระบบคล้ายกับลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์เข้ามาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาโดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการพิจารณาคดี อันเป็นการสนับสนุนแนวทางการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมตามแนวทางที่กล่าวข้างต้น

การให้ประชาชนเข้าร่วมการพิจารณาคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่นเป็นหลักการที่มีมาตั้งแต่ปี 2466 แต่ถูกระงับไปในปี 2486 ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง จนกระทั่งมีการออกกฎหมายว่าด้วยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการพิจารณาคดีอาญาหรือระบบ Saiban-in ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีที่มาจากกรพบว่าอัตราการลงโทษจำเลยในคดีอาญามีสูงมากอันเนื่องมาจากการสอบสวนของพนักงานสอบสวนซึ่งทำสำนวนมาโดยไม่อยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล การสังคดีของพนักงานอัยการและการพิจารณาของศาลที่ไม่ได้ให้ความใส่ใจกับข้อต่อสู้ของจำเลยแต่จะให้น้ำหนักกับพยานหลักฐานของ โจทก์เป็นสำคัญและผู้พิพากษาส่วนใหญ่มักจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง มีผลการเรียกคดีทำให้ขาดการมองโลกและความเข้าใจในความเป็นจริงของสังคมและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ แนวคิดของกฎหมายดังกล่าวต้องการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญา อันเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามาใช้ความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันในการพิจารณาคดีทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นที่น่าเชื่อถือ มีความรวดเร็วและเกิดสัมพันธภาพอันดี กฎหมายฉบับนี้มี

แง่มุมให้พิจารณาหลายประการ ประกอบกับระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายไทย

3.3.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาโดยระบบลูกขุน

ก่อนเริ่มพิจารณาคดีอาญา กฎหมายญี่ปุ่นกำหนดให้มีขั้นตอนที่เรียกว่า Pre-trial arrangement ในขั้นตอนนี้เองทำให้ศาลเข้ามาบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจะมีการตรวจสอบประเด็นแห่งคดี การตรวจพยานหลักฐานและการกำหนดระยะเวลาสืบพยาน คู่ความทั้งสองฝ่ายจะยื่นคำร้องเพื่อขอเข้าสืบในประเด็นใดบ้างและระยะเวลาที่ใช้สืบพยาน หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าวันนัดสืบพยานของคู่ความมีความเหมาะสมแล้วศาลจะกำหนดวันนัดสืบพยาน โดยการพิจารณาคดีต่อเนื่องต่อไป และก่อนที่จะถึงวันนัดพิจารณานี้เองจะมีการแต่งตั้ง Saiban-in ขึ้น

เมื่อถึงกำหนดนัดพิจารณานัดแรก ผู้พิพากษาและ Saiban-in จะออกนั่งพิจารณาซึ่งแผนผังการนั่งพิจารณาออกแสดงได้ดังนี้

1. ผู้พิพากษา
2. Saiban-in
3. เสมียนศาล (Court Clerk)
4. เลขานุการศาล (Court Secretary)
5. พนักงานอัยการ
6. ทนายความหรือที่ปรึกษาจำเลย
7. จำเลย

ขั้นตอนการเริ่มพิจารณา (Opening proceeding) ในเบื้องต้นผู้พิพากษาจะสอบถามจำเลยเกี่ยวกับชื่อ ที่อยู่ ภูมิลำเนา อาชีพและวันเกิด จากนั้นจะให้พนักงานอัยการอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง ทั้งข้อเท็จจริงที่กล่าวหาและบทกฎหมายที่ลงโทษจำเลยแล้วผู้พิพากษาแจ้งการเริ่มการพิจารณาให้จำเลยทราบรวมถึงแจ้งสิทธิตามกฎหมาย อันได้แก่ สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใดๆ สิทธิที่จะไม่ตอบคำถามในบางคำถามหรือไม่ให้การใดๆ รวมถึงแจ้งด้วยว่าถ้อยคำใดๆ ที่ให้ไว้ในศาลอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะสอบถามข้อเท็จจริงจากจำเลยและความเห็นของทนายจำเลยเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามที่พนักงานอัยการฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่และข้อเท็จจริงในส่วนของจำเลยเป็นอย่างไร

ต่อมาจะเข้าสู่กระบวนการสืบพยาน (Examination of Evidence) โดยก่อนสืบพยานจะให้โอกาสพนักงานอัยการและจำเลยแถลงการณ์เปิดคดีโดยพนักงานอัยการจะแสดงข้อเท็จจริงที่จะใช้ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยอันประกอบไปด้วยพยานหลักฐานของจำเลยที่นำไปสู่การกระทำ

ความผิดรายละเอียดในการกระทำความผิดและพฤติการณ์แวดล้อม ส่วนจำนวนจะแสดงข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงการณ์ปิดคดีแล้ว จะนำไปสู่ขั้นตอนการสืบพยาน โดยการถามพยานนั้น ผู้พิพากษาอาจถามก่อนแล้วให้คู่ความทั้งสองฝ่ายถามหรือผู้พิพากษาอาจให้คู่ความทั้งสองฝ่ายถามก่อนแล้วผู้พิพากษาหรือ Saiban-in ถามปิดท้าย เมื่อทั้งสองฝ่ายนำพยานเข้าสืบแล้ว ก่อนคดีเสร็จการพิจารณา พนักงานอัยการจะรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติ นิสัยและความประพฤติของจำเลยเพื่อให้เห็นถึงภูมิหลังของจำเลยอันนำไปใช้ในการกำหนดความหนักเบาของโทษ

หลังจากคู่ความทั้งสองฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้าสืบเสร็จแล้ว จะเข้าสู่กระบวนการแถลงการณ์ปิดคดี (Closing Arguments) ซึ่งพนักงานอัยการจะแสดงให้เห็นถึงการกระทำของจำเลยว่าเป็นความผิดอย่างไร และความเห็นเกี่ยวกับโทษที่จะลง จากนั้นจำเลยก็แสดงให้เห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา และเมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงการณ์ปิดคดีแล้ว ผู้พิพากษาจะนัดฟังคำพิพากษาต่อไป

ในการทำคำพิพากษานั้นหากเป็นคดีที่มีการร่วมพิจารณาระหว่างผู้พิพากษาและ Saiban-in จะต้องมีการร่วมประชุมปรึกษาคดีและลงความเห็นจำเลยกระทำผิดจริงหรือไม่ หากมีความเห็นว่าจำเลยกระทำผิดจริงก็พิจารณาโทษที่จะลงแก่จำเลย โดยนำประวัติของจำเลยมาพิจารณาประกอบในการกำหนดความหนักเบาของโทษรวมถึงการเปรียบเทียบความหนักเบาของโทษกับคดีที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน แล้วจึงทำคำพิพากษาต่อไป

3.3.2.1 กฎหมายญี่ปุ่นว่าด้วยการพิจารณาคดีอาญาในระบบ Saiban-in

ประเทศญี่ปุ่นประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับการให้ประชาชนเข้าร่วมการพิจารณาคดีอาญาในศาล (Saiban-in System) เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2547 ซึ่งมีผลใช้บังคับในวันที่ 21 พฤษภาคม 2552 เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวเนื่องจากการให้ประชาชนที่ถูกคัดเลือกมาเข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญากับผู้พิพากษาจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและเพิ่มความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรม กฎหมายฉบับดังกล่าวมีทั้งสิ้น 84 มาตรา โดยมีหลักเกณฑ์ที่เป็นสาระสำคัญในการเข้าทำหน้าที่ลูกขุนของญี่ปุ่น

3.3.2.2 จำนวนองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

การพิจารณาพิพากษาคดีจะประกอบไปด้วยผู้พิพากษา 3 คน และ Saiban-in 6 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แต่หากเป็นคดีที่ไม่มีการโต้แย้งข้อเท็จจริงอันจะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบและได้มีการตรวจสอบประเด็นแห่งคดีในชั้น Pre-trial arrangement มาแล้ว การพิจารณาพิพากษาคดีจะประกอบไปด้วยผู้พิพากษา 1 คน และ Saiban-in 4 คน

3.3.3 ประเภทคดีที่นำระบบลูกขุนมาใช้

กฎหมายกำหนดประเภทของคดีอาญาที่จะต้องมี Saiban-in เข้าร่วมในการพิจารณาไว้หลายประเภทคดี เช่น คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต คดีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายจากการกระทำความผิด โดยเจตนา คดีฆาตกรรม คดีลักทรัพย์เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือถึงแก่ความตาย คดีทำร้ายร่างกาย แต่ทำให้นुकคลถึงแก่ความตาย คดีที่เกี่ยวกับการจับขังโดยไม่ปลดปล่อยอันเกิดจากการตีมสุรา และทำให้นुकคลอื่นถึงแก่ความตาย คดีวางเพลิงเผาโรงเรือน คดีเกี่ยวกับการลักพาตัวเพื่อเรียกค่าไถ่ คดีเกี่ยวกับการที่ผู้ดูแลละทิ้งทำให้นुकคลอยู่ในความดูแลเช่น เด็กถึงแก่ความตาย

กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นการพิจารณาคดีโดยไม่ต้องใช้ Saiban-in หากปรากฏว่าเป็นการยากที่จะหาผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาทำหน้าที่ Saiban-in หรือเป็นการยากที่จะแต่งตั้ง Saiban-in ใหม่มาปฏิบัติหน้าที่แทน Saiban-in คงเดิม เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของ Saiban-in กระทบกระเทือนกับการใช้ชีวิตประจำวัน หรือเหตุการณ์ในการทำให้เกิดอันตรายแก่ Saiban-in

3.3.4 คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นลูกขุน

กฎหมายกำหนดให้นुकคลที่จะได้รับการคัดเลือกเป็น Saiban-in จะต้องมีอายุตั้งแต่ยี่สิบปีขึ้นไป และเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม นुकคลบางประเภทไม่อาจทำหน้าที่ Saiban-in ได้โดยแบ่งได้ดังนี้

(1) ข้อจำกัดด้านคุณสมบัติ เช่น นुकคลที่ขาดคุณสมบัติการเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ นुकคลที่ไม่ผ่านการศึกษาระดับมัธยมศึกษา นुकคลที่เคยถูกจำคุก นुकคลที่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ Saiban-in ได้อันเนื่องมาจากทุพพลภาพทางกายหรือเป็นคนไร้ความสามารถ

(2) ข้อจำกัดด้านอาชีพ เช่น นुकคลที่เป็นสมาชิกสภา รัฐมนตรีหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร นुकคลที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมอันได้แก่นुकคลที่เป็นหรือเคยเป็นผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าหน้าที่ศาล โนตารีพับลิก ตำรวจ ศาสตราจารย์หรือผู้ช่วยศาสตราจารย์ด้านกฎหมายที่สอนในมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ รวมถึงนุกคลผู้ถูกจับหรือถูกคุมขัง นุกคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย และมีอัตราโทษจำคุก

(3) ข้อจำกัดเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องในคดี เช่น เป็นจำเลยหรือผู้เสียหายหรือมีความสัมพันธ์กับจำเลยหรือผู้เสียหาย ผู้แทน โดยชอบธรรม ตัวแทน ผู้อนุบาล ผู้พิทักษ์ของจำเลยหรือผู้เสียหาย ลูกจ้างหรือนุกคลที่พักอาศัยอยู่กับจำเลยหรือผู้เสียหาย นุกคลที่ยื่นคำร้องหรือคำขอเข้ามาในคดี นุกคลที่เป็นพยานหรือพยานผู้เชี่ยวชาญในคดี นุกคลที่เป็นตัวแทนหรือที่ปรึกษาจำเลยในคดี พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานตำรวจในคดี

(4) ข้อจำกัดในประการอื่นๆ ทั้งนี้ ศาลจะเป็นผู้พิจารณาหากมีความเป็นไปได้ว่าบุคคลดังกล่าวจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่เป็นธรรม

3.3.4.1 การปฏิเสธการทำหน้าที่ Saiban-in

บุคคลต่อไปนี้อาจปฏิเสธไม่ทำหน้าที่เป็น Saiban-in ได้ เช่น บุคคลที่อายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป สมาชิกสภาท้องถิ่นซึ่งอยู่ระหว่างสมัยประชุม นักเรียนซึ่งอยู่ระหว่างภาคการศึกษา บุคคลที่เคยเป็น Saiban-in หรือเป็น Saiban-in สำรองภายในระยะเวลา 5 ปี บุคคลที่ถูกเรียกให้มารับการคัดเลือกเป็น Saiban-in ในปีที่ผ่านมา และหากการปฏิบัติหน้าที่ Saiban-in ของบุคคลใดจะเป็นไปด้วยความยากลำบากหรือไม่อาจมาปฏิบัติหน้าที่ที่ศาลได้ ด้วยเหตุการณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่น บุคคลที่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บจนมาศาลได้ด้วยความยากลำบาก บุคคลที่ต้องดูแลบุตรหรือสมาชิกในครอบครัว บุคคลที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้แก่องค์กรซึ่งบุคคลอื่นไม่อาจปฏิบัติหน้าที่แทนได้ มิฉะนั้นจะเกิดความเสียหาย หรือจะต้องเข้าร่วมงานศพของบิดามารดาหรือเป็นหน้าที่ทางสังคมอันมีความสำคัญและไม่สามารถเลื่อนไปเป็นวันอื่นได้ บุคคลดังกล่าวนี้อาจปฏิเสธไม่ทำหน้าที่ Saiban-in ได้เช่นกัน

3.3.4.2 การคัดเลือก Saiban-in

Saiban-in จะถูกคัดเลือกจากบัญชีซึ่งศาลจะมีการจัดทำขึ้นทุกปีโดยรวบรวมจากบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งแต่ละศาลจะจัดทำบัญชีข้อมูลของผู้มีคุณสมบัติเป็น Saiban-in ไว้ และจะมีการแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ที่ได้รับการขึ้นบัญชีทราบ บัญชีดังกล่าวจะนำไปใช้เมื่อมีการพิจารณาคดี โดยในแต่ละคดีศาลจะพิจารณาว่าจะมี Saiban-in สำรองหรือไม่ และจะตั้งมีหมายเรียกไปยังบุคคลตามบัญชีที่คนเพื่อมาเข้ารับการคัดเลือก (โดยปกติจะมีหมายเรียกประมาณ 50-100 คน) หมายเรียกดังกล่าวจะระบุวัน เวลา และสถานที่รวมถึงโทษหากไม่มาตามหมายเรียกดังกล่าว ซึ่งผู้ที่มาเข้ารับการคัดเลือกมีสิทธิได้รับค่าเดินทาง ค่าพาหนะและค่าใช้จ่าย

ก่อนการคัดเลือก Saiban-in จะมีการแจกแบบสอบถามผู้ที่มาเข้ารับการคัดเลือกว่าสามารถมาปฏิบัติหน้าที่เป็น Saiban-in ได้หรือไม่ หรือมีเหตุที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นธรรมอย่างไร ทั้งนี้ บัญชีรายชื่อผู้เข้ารับการคัดเลือกจะส่งให้พนักงานอัยการและที่ปรึกษาจำเลยก่อนวันคัดเลือกอย่างน้อย 2 วัน รวมถึงอนุญาตให้พนักงานอัยการและที่ปรึกษาจำเลยตรวจสอบสำเนาแบบสอบถามของผู้เข้ารับการคัดเลือก ก่อนวันคัดเลือกได้

การคัดเลือก Saiban-in นั้นจะพิจารณาเป็นการลับโดยผู้ที่เข้าร่วมการพิจารณาได้มีเฉพาะผู้พิพากษา เสมียนศาล พนักงานอัยการและที่ปรึกษาจำเลย ส่วนจำเลยจะเข้าร่วมได้เฉพาะกรณีที่มีเหตุจำเป็น ผู้พิพากษาอาจถามคำถามที่จำเป็นกับผู้ที่มาเข้ารับการคัดเลือกเกี่ยวกับการมาปฏิบัติหน้าที่ ส่วนพนักงานอัยการ จำเลยและที่ปรึกษาจำเลยอาจร้องขอต่อผู้พิพากษาเพื่อขอลา

คำถามได้เช่นกัน ซึ่งผู้ที่มาเข้ารับการคัดเลือกต้องตอบคำถามตามความเป็นจริงและไม่มีสิทธิปฏิเสธ ไม่ตอบคำถามเว้นแต่มีเหตุผลอันสมควร และในกรณีที่ศาลเห็นเองหรือพนักงานอัยการ จำเลยหรือที่ปรึกษาจำเลยยื่นคำร้องว่า Saiban-in คนใดไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนด ศาลอาจพิจารณาไม่แต่งตั้งผู้นั้นได้ แต่หากศาลไม่เห็นด้วยกับคำร้องของพนักงานอัยการ จำเลยหรือที่ปรึกษาจำเลยและมีคำสั่งยกคำร้อง คำสั่งดังกล่าวจะต้องให้เหตุผล ทั้งนี้ พนักงานอัยการและจำเลยอาจยื่นคำร้องคัดค้านการแต่งตั้ง Saiban-in ได้ฝ่ายละไม่เกิน 4 คน

หลังจากกระบวนการคัดเลือกดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว Saiban-in ที่ผ่านการคัดเลือกจะได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ Saiban-in ในคดีต่อไป อย่างไรก็ตาม หากปรากฏว่าต่อมาพนักงานอัยการ จำเลยหรือที่ปรึกษาจำเลยยื่นคำร้องขอให้ถอน Saiban-in อันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือมีเหตุอื่นที่กฎหมายกำหนด หรือ Saiban-in ขอลอนตนจากการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้ Saiban-in ที่มีอยู่ไม่เพียงพอเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาให้ศาลแต่งตั้ง Saiban-in สำรองขึ้นทำหน้าที่แทน และหากแต่งตั้ง Saiban-in สำรองจนครบถ้วนแล้วยังไม่เพียงพอ ให้ศาลดำเนินการคัดเลือก Saiban-in เพิ่มเติม โดยนำกระบวนการคัดเลือกที่ได้กล่าวข้างต้นมาใช้บังคับ

3.3.4.3 หน้าที่ของ Saiban-in

Saiban-in จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นอิสระ มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นธรรมและเป็นไปตามกฎหมาย จะต้องไม่เปิดเผยความลับในการวินิจฉัยคดีหรือความลับจากการปฏิบัติหน้าที่ จะต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบต่อความเชื่อถือของสังคมในการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมถึงความศักดิ์สิทธิ์ของการพิจารณาคดีโดยก่อนปฏิบัติหน้าที่ Saiban-in จะต้องปฏิญาณตนว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมตามกฎหมาย

นอกจากนี้ Saiban-in ยังมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญา โดย Saiban-in ที่ได้รับการแต่งตั้งแต่ละคดีจะต้องเข้าร่วมการพิจารณาคดีซึ่งในการสืบพยานนั้น Saiban-in สามารถถามพยานบุคคล ผู้เสียหาย รวมถึงจำเลยได้ด้วย และหลังจากการพิจารณาคดีแล้ว Saiban-in จะต้องร่วมกับผู้พิพากษาวินิจฉัยพยานหลักฐานต่างๆ โดยเน้นที่การรับฟังพยานบุคคล และพยานแวดล้อมที่เกี่ยวข้องมากกว่าสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนได้สอบปากคำไว้ และมีคำวินิจฉัยในประเด็นที่ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ และจะกำหนดโทษเท่าใด

ผู้พิพากษาและ Saiban-in มีอิสระในการวินิจฉัยโดยอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐาน โดยในการทำคำวินิจฉัยผู้พิพากษาจะต้องแจ้งข้อกฎหมายแก่ Saiban-in คำวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่นั้นให้เสียงข้างมากโดยอย่างน้อยต้องมีผู้พิพากษาและ Saiban-in เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยนั้น แต่หากผู้พิพากษาและ Saiban-in มีความเห็นแตกต่างกันจนหาเสียงข้างมากที่ประกอบไปด้วยผู้พิพากษาและ Saiban-in ไม่ได้ กฎหมายกำหนดให้นำเสียงที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยรวมเข้ากับ

เสียงที่เป็นผลดีแก่จำเลยในลำดับถัดมาจนได้เสียงข้างมาก เช่น เสียงข้างมากขององค์คณะ 9 คน คือ 6 เสียง หากมี 4 เสียง เห็นควรลงโทษจำคุกจำเลย 8 ปี มี 2 เสียง เห็นควรลงโทษจำคุก 7 ปี และมี 3 เสียง เห็นควรลงโทษจำคุก 6 ปี โทษจำคุกที่จะลงแก่จำเลยที่เป็นเสียงข้างมาก 6 เสียง คือจำคุกจำเลย 7 ปี การทำคำวินิจฉัยและการลงความเห็นในการทำคำวินิจฉัยว่าผู้พิพากษาหรือ Saiban-in คนใดมีความเห็นว่าลงโทษจำเลยเท่าใด ไม่อาจเปิดเผยได้ และเมื่อผู้พิพากษาอ่านคำพิพากษาแล้วเป็นอันหมดหน้าที่ของ Saiban-in

3.3.4.4 ค่าเดินทาง ค่าป่วยการและค่าที่พัก

Saiban-in จะได้รับค่าเดินทาง ค่าป่วยการและค่าที่พักในการมาปฏิบัติหน้าที่

3.3.4.5 การคุ้มครอง Saiban-in

เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของ Saiban-in ย่อมกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันและการทำงาน กำหนดจึงกำหนดคุ้มครอง Saiban-in ไว้ โดยแบ่งออกได้ดังนี้

(1) การคุ้มครอง Saiban-in จากการประกอบอาชีพ นายจ้างของบุคคลที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ Saiban-in หรือบุคคลที่จะมาเข้ารับการคัดเลือกเป็น Saiban-in จะต้องอนุญาตให้บุคคลดังกล่าวมาปฏิบัติหน้าที่หรือมาเข้ารับการคัดเลือก ทั้งนี้ นายจ้างจะต้องไม่ปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมกับบุคคลดังกล่าว

(2) การคุ้มครองข้อมูลส่วนตัวของ Saiban-in กฎหมายกำหนดคุ้มครองบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ Saiban-in ไว้ว่าข้อมูลส่วนตัวของ Saiban-in ไม่ว่าจะชื่อและที่อยู่ไม่อาจเปิดเผยต่อสาธารณะได้ รวมถึงข้อมูลใดๆ ที่ Saiban-in ได้ให้ไว้ระหว่างการกระทำคำวินิจฉัยก็ไม่อาจเปิดเผยได้เช่นกัน

(3) การคุ้มครอง Saiban-in จากการปฏิบัติหน้าที่ในคดี บุคคลภายนอกถูกห้ามมิให้ติดต่อกับ Saiban-in เพื่อสอบถามหรือขอทราบรายละเอียดหรือความลับในคดี

3.3.4.6 โทษทางอาญา

กฎหมายกำหนดโทษทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดอันเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของ Saiban-in ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองตัว Saiban-in เอง และคุ้มครองกระบวนการยุติธรรม โดยการกระทำดังต่อไปนี้ถือว่าเป็นความผิดและมีโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำและปรับ

(1) บุคคลใดขอข้อมูลจาก Saiban-in เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ เว้นแต่เป็นการกระทำในการพิจารณาคดี

(2) บุคคลใดให้ความเห็นหรือเสนอข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรืออัตราโทษที่จะลงแก่จำเลยโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจงใจการทำความเห็นของ Saiban-in เว้นแต่เป็นการกระทำโดยการพิจารณาคดี

- (3) บุคคลใดข่มขู่ Saiban-in หรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับ Saiban-in ไม่ว่าจะกระทำโดยวิธีการใดๆ
- (4) Saiban-in เปิดเผยข้อมูลความลับในการวินิจฉัยคดีหรือข้อมูลที่เป็นความลับจากการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อวัตถุประสงค์ในการได้รับประโยชน์อื่นใด
- (5) Saiban-in เปิดเผยความคิดเห็นเกี่ยวกับโทษที่จะลงแก่จำเลยหรือข้อเท็จจริงใดๆ จากการปฏิบัติหน้าที่กับบุคคลอื่นนอกจากผู้พิพากษาหรือ Saiban-in คนอื่น
- (6) Saiban-in เปิดเผยความคิดเห็นว่าด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโทษที่ลงแก่จำเลยกับบุคคลอื่นนอกจากผู้พิพากษาหรือ Saiban-in คนอื่น
- (7) พนักงานอัยการ ที่ปรึกษาจำเลย หรือจำเลยคนใดเปิดเผยชื่อผู้ที่มาเข้ารับการคัดเลือกในการทำหน้าที่เป็น Saiban-in หรือเปิดเผยคำตอบของ Saiban-in ที่ปรากฏในแบบสอบถาม หรือคำตอบใดในกระบวนการคัดเลือก Saiban-in โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร
- (8) Saiban-in ที่ให้ข้อมูลอันเป็นเท็จในแบบสอบถามหรือการตอบคำถามในกระบวนการคัดเลือก Saiban-in
- (9) ผู้ได้รับหมายเรียกให้มาเข้ารับการคัดเลือกเป็น Saiban-in แล้วไม่มาตามหมายเรียกโดยปราศจากเหตุอันสมควร หรือ Saiban-in คนใดไม่ยอมปฏิบัติตามตัวในการปฏิบัติหน้าที่ หรือไม่มาปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาคดีโดยไม่มีเหตุอันสมควร

บทที่ 4

การนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทย

ระบบกฎหมายของประเทศไทยเป็นระบบกฎหมาย civil law หรือระบบประมวลกฎหมาย ซึ่งกระบวนการพิจารณาของประเทศไทยนั้นได้มีแนวโน้มในการเปิดให้นำหลักการของประชาธิปไตยมาใช้ใช้การบริหารประเทศและกระบวนการยุติธรรม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น นับแต่เมื่อมีการประกาศใช้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบัน มาตรา 81 บัญญัติว่า รัฐต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลซึ่งการพิจารณาของศาลในประเทศไทยอำนาจการพิจารณาส่วนใหญ่อยู่ที่ศาลแต่ผู้เดียว ดังนั้น เราต้องคำนึงถึงการให้ความเป็นธรรมโปร่งใส และการตรวจสอบถ่วงดุล อันเป็นหลักการสำคัญที่แสดงให้เห็นความเป็นประชาธิปไตยมาใช้อำนาจตุลาการแม้กระทั่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของศาล โดยการใช้ระบบลูกขุน (Jury) ที่นิยมใช้กันในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลไม่ว่าประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย common law หรือ civil law ก็ตามอย่างเช่น กรณีของประเทศญี่ปุ่นซึ่งใช้ระบบกฎหมาย civil law เหมือนกับประเทศไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมการพิจารณาคดีในคดีอาญาร้ายแรง ลูกขุนญี่ปุ่นเรียกว่า “Saiban-in” ทั้งนี้ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์หลักเกณฑ์ระบบการพิจารณาของประเทศไทย และศึกษาการนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทย ความเหมาะสมและผลกระทบในการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยต่อไป

4.1 การพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย

ในส่วนนี้จะอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศไทย ตั้งแต่กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลไปจนถึงการตัดสินคดีของผู้พิพากษาศาลไทยเป็นลำดับดังต่อไปนี้

4.1.1 วิธีพิจารณาคดี

ในศาลไทยนั้น การดำเนินคดีโดยหลักแล้วเป็นระบบกล่าวหาเช่นเดียวกับอเมริกา เพียงแต่ไม่มีการใช้ระบบลูกขุน ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา สิ่งสำคัญอันเป็นหลักในคดีได้แก่

คำฟ้องของโจทก์และคำให้การของจำเลย ทำให้เกิดประเด็นในคดีที่ศาลจะต้องวินิจฉัย สิ่งต่างๆ ที่ทั้งโจทก์และจำเลยบรรยายมาในคำคู่ความบางเรื่องศาลอาจวินิจฉัยได้เลยโดยอาศัยความรู้ทางกฎหมายของศาล ไม่ต้องมีการพิสูจน์อะไรอีก ประเด็นประเภทนี้เรียกว่า “ปัญหาข้อกฎหมาย” ไม่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐาน แต่บางเรื่องศาลไม่อาจวินิจฉัยได้เพราะไม่ทราบว่าเชื่อคู่ความฝ่ายไหนดี ความรู้ทางกฎหมายของศาลไม่อาจช่วยวินิจฉัยได้ เว้นแต่คู่ความจะนำพยานหลักฐานเข้ามาสืบเพื่อพิสูจน์ให้ศาลเชื่อตามข้อกล่าวอ้างของตน ประเด็นแห่งคดีประเภทนี้เรียกว่า “ปัญหาข้อเท็จจริง”

การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง คือ การชี้แจงนำพยานหลักฐาน เป็นการที่ศาลนำพยานหลักฐานทุกประเภทที่คู่ความนำมาสืบไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ มาพิจารณาเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นคู่ความนำสืบเชื่อได้ตามข้ออ้างข้อเถียงในประเด็นข้อพิพาทหรือไม่ พยานหลักฐานที่ศาลจะนำมาชี้แจงเพื่อที่จะวินิจฉัยอย่างหนึ่งอย่างใดต้องเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ตามกฎหมาย หากพยานหลักฐานใดที่เข้ามาสู่สำนวนความ โดยในชั้นพิจารณาได้มีการนำสืบหรืออ้างส่งแล้วแต่กฎหมายห้ามรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้น ดังนั้น การชี้แจงนำพยานหลักฐานจึงหมายถึงการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในประเด็นที่พิพาท โดยอาศัยพยานหลักฐานโดยศาลเป็นผู้ทำหน้าที่วินิจฉัย

สำหรับในประเทศไทย หลักในเรื่องการชี้แจงนำพยานหลักฐานเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะคำพิพากษาของศาลไทยมุ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงปรัชญาในการวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานแต่ขึ้น

การวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีอาญา

การวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีอาญา มีกฎเกณฑ์กำหนดไว้แน่นอน และประเด็นในคดีอาญามีแต่เฉพาะที่ว่ามีการกระทำความผิดหรือไม่ และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งมีหลักอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ดังนั้นในคดีอาญา จึงมีข้อพิจารณาในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงว่า เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ซึ่งเป็นหลักสากล ในคดีอาญาโจทก์จึงมีภาระที่ต้องนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้แจ้งชัด จนศาลแน่ใจปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยทำผิดจริง ศาลจึงจะลงโทษจำเลยได้ สำหรับคำให้การชั้นสอบสวนของพยานหากโจทก์ไม่สามารถนำตัวพยานมาเบิกความในศาลได้ เพราะเหตุจำเป็นศาลฎีกาวางหลักตลอดมาว่า คำให้การดังกล่าวโดยลำพังไม่อาจรับฟังลงโทษจำเลยได้ เมื่อเรื่องการชี้แจงนำพยานหลักฐานเป็นเรื่องของการวินิจฉัยโดยสามัญสำนึก แต่เมื่อถ่ายถอดออกมาเป็นคำพิพากษาจึงต้องแสดงรายละเอียดและเหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง ศาลฎีกาจึงวางหลักกฎหมายเกี่ยวกับการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงหรือการชี้แจงนำพยาน

พยานหลักฐานในคดีอาญาขึ้นมาประการหนึ่งเรียกว่า พยานประกอบ คือ หมายถึงพยานที่นำมาประกอบพยานที่มีน้ำหนักน้อย ถ้าฟังแต่พยานประเภทนั้นประเภทเดียวไม่มีน้ำหนักให้พอรับฟังลงโทษจำเลยได้ แต่ถ้ามีพยานหลักฐานอื่นมาประกอบ ก็รับฟังลงโทษได้ เช่น พยานบอกเล่า เป็นต้น

ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐาน กฎหมายลักษณะพยานของไทย จึงเป็นเรื่องของการวางกฎเกณฑ์ว่าด้วย การนำเสนอ การรับฟังพยานหลักฐาน ข้อที่ฟังระลึกคือ พยานหลักฐานในการใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งคดี ต้องเป็นพยานหลักฐานที่ได้มีการนำเสนอไว้ในการพิจารณาคดี กล่าวคือ ศาลไม่รับฟังข้อเท็จจริงนอกสำนวน การนำเสนอพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายวางไว้ กล่าวโดยสรุปคือ ศาลไทยรับฟังพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ศาลจะรับฟังนั้นต้องมีการนำเสนอโดยชอบด้วยกฎหมาย

4.1.2 รูปแบบการดำเนินคดีอาญา

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาและการฟ้องร้องคดีอาญาของแต่ละประเทศมีการดำเนินคดีที่แตกต่างกันไปตามนิติปรัชญา วัฒนธรรมและความเหมาะสมของแต่ละสังคมซึ่งมีหลักด้วยกัน ดังนี้

1) การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private prosecution) การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจากการกระทำความผิดเป็นรูปแบบการดำเนินคดีดั้งเดิมที่เกิดขึ้นก่อนรูปแบบใดๆ ซึ่งถือกันว่าการควบคุมอาชญากรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเอกชนผู้เสียหาย ด้วยเหตุที่ว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษแต่เดิมเป็นลักษณะของการกระทำที่เป็นการแก้แค้นทดแทน จึงเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายเองที่จะดำเนินคดีโดยฟ้องร้องต่อศาลให้ลงโทษผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีอาญาในลักษณะดังกล่าวจึงมุ่งเน้นไปที่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลักและมักไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมซึ่งควรนำมาเป็นหลักในการพิจารณาในการดำเนินคดีแต่ละครั้ง การดำเนินคดีในระบบนี้จึงเป็นการดำเนินคดีอาญาปะปนกับการดำเนินคดีแพ่ง ในสิทธิเรียกร้องอันเนื่องมาจากการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง ทรัพย์สินหรือสิทธิของบุคคลนั้นๆ¹

2) การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution) การดำเนินคดีอาญาระบบนี้มีรากฐานแนวความคิดมาจากประเทศอังกฤษที่แต่เดิมประเทศอังกฤษไม่มีอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาโดยเฉพาะ แต่ให้สิทธิประชาชนฟ้องคดีอาญาได้เองตามแนวความคิดนิติปรัชญาทาง

¹ อารีย์ รุ่งพรทวีวัฒน์. (2527). การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย. หน้า 75.

กฎหมายแบบปัจเจกนิยม (Individualism) ซึ่งยึดมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐจะล่วงละเมิดมิได้ รัฐต้องบัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิให้แก่ประชาชนฟ้องคดีอาญาได้เอง โดยถือว่าประชาชนในรัฐต่างมีหน้าที่ร่วมกันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อมีความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ประชาชนทุกคนภายในรัฐต่างมีหน้าที่ต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง จึงสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดได้โดยไม่จำกัดว่าผู้ดำเนินคดีต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดนั้น²

3) การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public prosecution) จากสัญญาประชาคมที่ว่ารัฐมีหน้าที่ต้องดูแลความสงบเรียบร้อยของสังคมให้อยู่ในภาวะปกติ ปราศจากอาชญากรรม ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นซึ่งเป็นเหตุทำให้สังคมไม่สงบสุข รัฐจึงเป็นผู้เสียหายโดยตรง เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในกันป้องกันและปราบปรามมิให้มีการกระทำความผิดทางผู้เสียหายโดยตรง เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามมิให้มีการกระทำความผิดทางอาญาเพื่อความสงบสุขของสังคมแต่หากมีความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว รัฐเท่านั้นจึงเป็นผู้เสียหาย ส่วนเอกชนเป็นเพียงเหยื่อของการกระทำความผิดหาใช่ผู้เสียหายไม่ และรัฐต้องดำเนินการหาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งได้แก่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้อง โดยมีต้องคำนึงว่าผู้เสียหายประสงค์จะให้ผู้กระทำความผิดนั้นรับโทษหรือไม่ก็ตาม³ ประกอบกับที่รัฐให้ประชาชนทำหน้าที่ฟ้องร้องดำเนินคดีเองเช่นเดิมอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายเสียหายได้ จึงเกิดแนวความคิดที่ให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแทนประชาชน ซึ่งผลของแนวความคิดนี้ก่อให้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยถือความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมและรัฐ และรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจตลอดจนหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา

แต่อย่างไรก็ตามรัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงฝ่ายเดียวโดยเด็ดขาดแม้ประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาก็มีการผ่อนคลายให้เอกชนฟ้องคดีเองได้บ้าง การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐทุกรัฐทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงของเรื่อง โดยผ่านชั้นเจ้าพนักงาน ซึ่งมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด การดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานอาจเป็นไปได้ทั้งตามหลักการดำเนินคดีตามกฎหมาย หรือตามหลักดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาของไทยค่อนข้างผูกมัดกับเจ้าพนักงานเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่เริ่มจนจบคดีไม่ว่า จะเป็นชั้นพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล โดยเฉพาะ

² คณิต ฌ นคร. แหล่งเดิม. หน้า 33

³ อรรถพล ใหญ่สว่าง. (2524). ผู้เสียหายในคดีอาญา. หน้า 8.

กระบวนการในชั้นพิจารณาของศาลที่ต้องแสดงออกถึงความเป็นภาวะวิสัย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม จากหลักประกันดังกล่าวจึงต้องศึกษากระบวนการดำเนินคดีอาญาดังนี้

4.1.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญา

ในการพิจารณาคดีอาญาศาลมีหลักหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินคดีอาญาให้เป็นไปตามกฎหมายโดยยึดหลักการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบัน มาตรา 81 บัญญัติว่า รัฐต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม⁴ ก็เป็นวิธีการดำเนินคดีอย่างหนึ่งที่ให้การดำเนินคดีของรับบรรลุเป้าหมายดังกล่าว นั่นคือการศึกษาการดำเนินคดีอาญาทั้งระบบซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

- 1) ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี
- 2) ประเภทของความผิดอาญา
- 3) กระบวนการดำเนินคดีอาญา

1) ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี ศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาแบ่งออกเป็นสามชั้น คือ

1.1) ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด และศาลแขวง ศาลชั้นต้นอื่นนอกจากศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทุกประเภท ความผิดหากท้องที่นั้นไม่มีศาลแขวงตั้งอยู่และมีผู้พิพากษา 2 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเล็กน้อยที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวงซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่นั้น มีผู้พิพากษา 1 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

1.2) ศาลอุทธรณ์ ได้แก่ ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่อุทธรณ์มาจากศาลชั้นต้น มีผู้พิพากษา 3 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา

1.3) ศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งมาจากศาลอุทธรณ์ มีผู้พิพากษา 3 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา

2) ประเภทของความผิดอาญา หากพิจารณาจากการดำเนินคดีอาญาตามประเภทของศาลแล้วอาจแบ่งประเภทความผิดอาญาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1) ความผิดอาญาน้อย ได้แก่ ความผิดลหุโทษ และความผิดที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 72.

⁵ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543, มาตรา 19 วรรคสอง.

2.2) ความผิดอาญาทั่วไป หมายถึง ความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกเกินกว่าสามปีหรือปรับเกินกว่าหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

3) กระบวนการดำเนินคดีอาญา หมายถึง กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งผู้เขียนจะขอกล่าวถึงกระบวนการดำเนินการดำเนินคดีอาญาในศาลเท่าที่พอจะเห็น โครงสร้างโดยรวมของกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ดังนี้

กระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแต่ไม่รวมศาลแขวงแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนก่อนฟ้อง การดำเนินคดีอาญาเริ่มเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นเมื่อผู้เสียหายมาร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลใดมากล่าวโทษ ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจพบการกระทำความผิดด้วยตัวเอง เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะทำการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิด โดยพนักงานสอบสวนจะเริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้า โดยรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจรู้ตัวหรือจับผู้ต้องหาได้แล้วให้ทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องพร้อมสำนวนส่งไปให้พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการมีความเห็นว่าควรฟ้อง ก็ให้นำตัวผู้ต้องหาไปพร้อมกับยื่นคำฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล

ขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้อง หากฟ้องถูกต้องศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้องในวันไต่สวนมูลฟ้องให้นำตัวจำเลยมาศาล ศาลจะส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามจำเลยว่าได้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดไว้ในรายงาน หากศาลเห็นว่าคดีมีมูลให้ศาลสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา ในชั้นนี้จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบแต่มีสิทธิที่จะมีทนายความมาช่วยเหลือ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพหรือคดีมีมูลก็ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลมักจะไม่ได้สวนมูลฟ้องเพราะถือว่ามีการกลั่นกรองคดีมาในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการแล้ว

ขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล เมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องแล้วให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย ในวันพิจารณาคดีเมื่อโจทก์ทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่พร้อมกันต่อหน้าศาลแล้วและเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้ฟังให้จำเลยฟังและถามว่ากระทำผิดจริง

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 165 วรรคหนึ่งและวรรคสอง.

หรือไม่ จะให้การต่อสู้คดีอย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยต้องจดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การให้ศาล จดรายงานไว้

การพิจารณาคดีและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย แต่ถ้าศาล เห็นสมควรเพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาลับหลังจำเลย ได้⁷

เมื่อเริ่มการพิจารณา โจทก์จะแถลงเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบลักษณะของฟ้องของการ ฟ้องและพยานหลักฐานของโจทก์ ต่อจากนั้นก็สืบพยานโจทก์ เมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จแล้ว จำเลยก็จะแถลงเปิดคดีให้ศาลทราบลักษณะคดีและพยานหลักฐานของจำเลยต่อจากนั้นก็ สืบพยานจำเลย เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยจะแถลงปิดคดีด้วยปากหรือทำเป็น หนังสือ ในระหว่างสืบพยานถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานต่อไป ศาลจะตั้งคดีสืบพยานก็ได้ เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมา เพื่อประกอบการวินิจฉัยก็ได้

ถ้าจำเลยรับสารภาพตามฟ้องในการพิจารณาคดีของศาลในคดีที่มีอัตราโทษที่กฎหมาย กำหนดไว้อย่างต่ำให้จำคุกน้อยกว่าห้าปี ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้

ขั้นตอนการพิพากษาคดี เมื่อสืบพยานของโจทก์จำเลยเสร็จแล้วให้ศาลทำคำพิพากษา และอ่านคำพิพากษาและอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณาหรือภายในสามวันนับ แต่เสร็จคดี เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มาศาล จะอ่านโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ แต่ถ้าจำเลยไม่อยู่โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง คำพิพากษาก็ให้ศาลรอการอ่านไว้จนกว่าจำเลยจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือ จงใจไม่มาฟังคำพิพากษาของศาลให้ศาลออกหมายจับจำเลย เมื่อหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ออกหมายจับ ยังไม่ได้ตัวจำเลยมาศาล ก็ให้ศาลอ่านคำพิพากษาลับหลังและถือว่าโจทก์และจำเลยได้ฟังคำ พิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว⁸

ซึ่งจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นส่วนใหญ่เป็นการดำเนินคดีอาญาโดย รัฐ โดยประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญาของศาลแล้วประชาชนแทบจะไม่ได้มีส่วนร่วมหรือ ตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย การมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นพิจารณา ของศาลประเทศไทยมักจะเป็นได้เพียงการทำหน้าที่ของพยานหรือตกเป็นจำเลย ระบบการพิจารณา

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 171.

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 182.

ในชั้นศาลนั้นอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย จึงตกแก่ศาลแต่เพียงผู้เดียว

4.1.2.2 การพิจารณาคดีแบบเปิด

การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศและกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอร่างกฎหมายโดยตรง ร่วมการจัดการด้านศึกษา ตลอดจนการสาธารณสุข อีกทั้งรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 การที่กฎหมายได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งนโยบายทางกฎหมายเน้นความเป็นธรรม ความโปร่งใส และตรวจสอบถ่วงดุล อันเป็นหลักการสำคัญที่แสดงถึงความโปร่งใสไปโดยมาใช้ในการบริหารจัดการประเทศและบริหารงานกระบวนการยุติธรรม อันเป็นทำนองเดียวกับชาติที่เจริญแล้ว อย่างเช่น ชาติตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชนเป็นอย่างมาก และได้เกิดการสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักเกณฑ์ที่ยอมรับให้คนในสังคมเข้ามาร่วมในการดำเนินคดีอาญา โดยการเปิดให้ภาคสังคมหรือประชาชนเข้ามาร่วมในการพิจารณาคดีอาญานี้ เป็นการพิจารณาคดีแบบเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมการพิจารณาคดีของศาล ในการพิจารณาอาญาแบบเปิดนี้มีหลายรูปแบบ เช่น มีคณะลูกขุนร่วมในการพิจารณาคดี ในเอเชียของเราที่มีประเทศญี่ปุ่นได้นำระบบลูกขุนมาประยุกต์ใช้ หรือการเข้ามาในรูปแบบผู้พิพากษาสมทบ เป็นต้น

การพิจารณาคดีอาญาแบบเปิดนี้ในกระบวนการพิจารณาคดีตัดสินคดีจะเป็นการร่วมกันทำหน้าที่ของประชาชนที่เข้ามาร่วมในการพิจารณาคดีกับศาล คืออำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีตัดสินคดีจะไม่ตกอยู่กับศาลแต่เพียงผู้เดียวอย่างกรณี ระบบศาลอาญาของประเทศไทยที่กระบวนการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็ตาม กระบวนการพิจารณาคดีอาญาตกอยู่แก่ศาลแต่เพียงผู้เดียวไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาคดีในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย และการกำหนดโทษศาลเป็นผู้ทำหน้าที่เองทั้งหมด โดยไม่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมแต่อย่างใด ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการ “การพิจารณาคดีแบบปิด” จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ศาลชั้นต้นจนถึงศาลสูงกระบวนการพิจารณาคดีตัดสินคดีเป็นอำนาจของศาลแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งต่างไปจากระบบศาลของชาติตะวันตก และศาลในญี่ปุ่น ที่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการพิจารณาในศาล (trial court) เป็นการให้ประชาชนเข้ามาตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่ของศาล เป็นการเข้ามาถ่วงดุลอำนาจของศาลไม่ให้ใช้อำนาจมากเกินไป และเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมค้นหาความจริง ทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น

ในบริบทที่เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม อาจกล่าวได้ว่าหลักนิติธรรมจะสื่อสะท้อนถึงหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งเน้นว่าในการจัดการบ้านเมืองรวมถึงการบริหารงาน

ยุติธรรม จะต้องคำนึงถึงการถ่วงดุล ความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ไม่ว่าจะระดับสายงาน บังคับบัญชา หรือการตรวจสอบภายนอกของภาครัฐ ผู้เสียหายและประชาชน⁹

ประเทศในทางตะวันตกได้ยอมรับให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญา มาช้านานแล้ว เดิมทีการจัดการคดีอาญาเป็นเรื่องของประชาชน รัฐเพิ่งจะมีบทบาทเข้ามาจัดการใน สมัยพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 เมื่อประมาณพันปีที่แล้ว ต่อมาเมื่อพระเจ้าจอห์นได้คืนสิทธิให้ประชาชน ในปี ค.ศ. 1215 Magna Carta ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของโลก จึงได้ รับรองถึงสิทธิของประชาชน โดยเฉพาะในกรณีที่จะถูกรัฐลงโทษว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธินำคดี ขึ้นสู่ศาลเพื่อการพิจารณาพิพากษาดังกล่าวจะต้องเป็นไปโดยชอบ แนวความคิดนี้ได้ทำให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี อันเป็นจุดกำเนิดลูกขุนในสหราชอาณาจักร¹⁰ แม้ว่าลูกขุนเป็นเพียงบุคคลธรรมดา ไม่มีความรู้ และเป็นอุปสรรคในการพิจารณาคดีที่ซับซ้อนบาง ประเภท แต่สหราชอาณาจักรก็ยังให้ความสำคัญเชื่อถือในระบบลูกขุนมาจนถึงปัจจุบันนี้¹¹

ในสหรัฐอเมริกาก็ได้นำหลักเกณฑ์เรื่องการมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาของ ประชาชนในทำนองเดียวกับสหราชอาณาจักร คือมีลูกขุนใหญ่ซึ่งทำหน้าที่ถ่วงดุลคำสั่งฟ้อง คดีอาญาร้ายแรงของพนักงานอัยการ ทั้งรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาที่กำหนดให้การพิจารณา คดีอาญาจะต้องทำโดยมีคณะลูกขุนที่เรียกว่า Trial Jury เข้าร่วมวินิจฉัยข้อเท็จจริง ในคดี Duncan v Louisiana ท่านผู้พิพากษา White ได้กล่าวไว้ว่า จุดประสงค์ของการนำระบบลูกขุนมาใช้ ก็เพื่อเป็น การวางหลักประกันเรื่องความเที่ยงธรรมที่ประชาชนจะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดี และเพื่อให้ จำเลยได้รับการตัดสินว่า มีความผิด (guilty) หรือไม่มีความผิดโดยประชาชนด้วยกัน เพราะลูกขุน จะต่างกับผู้พิพากษาอาชีพตรงที่ที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการวิชาชีพ และเข้ามารับผิดชอบเป็นรายคดี

ในเอเชียประเทศญี่ปุ่นได้เคยนำระบบระบบลูกขุนมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1928 แต่ถูกยกเลิก ในปี ค.ศ. 1943 ด้วยเหตุผลทางการเมือง ต่อมาได้มีการหยิบยกเรื่องลูกขุนขึ้นมาศึกษาและได้ตรา The Act Concerning Participation of Lay Assessors in Criminal Trials เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2004 โดยกำหนดฉบับนี้มีผลบังคับในปี ค.ศ. 2009 กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาในลักษณะคล้ายผู้พิพากษาสมทบ ร่วมวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อ กฎหมาย เพื่อเสริมประสิทธิภาพในการพิจารณาคดี ส่วนสาเหตุที่นำระบบลูกขุนมาใช้เพียงลักษณะ

⁹ การรับรองบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ฉบับแก้ไขครั้งที่ 5 ได้มีขึ้นในปี ค.ศ. 1791.

¹⁰ ชานินทร์ กรัยวิเชียร “ระบบกฎหมายอังกฤษ” เอกสารประกอบการศึกษาสำหรับนิสิตสาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529 หน้า 33.

¹¹ รายงานการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมในคดีอาญาของประชาชน สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบัน กฎหมายอาญาสำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด, 2551 หน้า 2-49

ของการประยุกต์ใช้ที่เรียกว่า Quasi Jury ก็น่าจะมาจากปัจจัยความพร้อมทางสังคมค่านิยม ตลอดจนแนวความคิดเรื่องการปกครองตนเองตามแบบชาวตะวันตก

สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้เริ่มมีการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาเป็นครั้งแรกในคดีเยาวชนและครอบครัว¹² การกำหนดให้มีคณะบุคคลที่มีประสบการณ์และความเข้าใจในชีวิตมาร่วมพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาทำให้คู่กรณีและจำเลยซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนได้รับการคุ้มครองมากขึ้น ด้วยความเป็นผู้ใหญ่และเข้าใจชีวิตมนุษย์ของผู้พิพากษาสมทบทำให้กระบวนการพิจารณาโดยเฉพาะคดีอาญาในศาลเยาวชนเป็นไปในเชิงเอื้อเพื่อกลับตัว โดยเยาวชนที่เป็นจำเลยซึ่งผ่านกระบวนการสามารถฟื้นฟูจิตใจและกลับไปเป็นคนดีของสังคม ในขณะที่ผู้เสียหายก็ได้รับความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น ความสำเร็จในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาในรูปแบบผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนทำให้ศาลอื่นๆ ของประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นศาลแรงงานและศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ต่างจัดให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการพิจารณาที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาล หรือ เรียกว่าระบบการพิจารณาคดีแบบเปิด คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมพิจารณาพิพากษาในคดีอาญาของศาล โดยให้ประชาชนเข้าไปมีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งหรือร่วมพิจารณากับศาล แทนที่ศาลจะทำการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งการพิจารณาคดีแบบระบบเปิดนี้ จะเข้ามาในรูปแบบต่างกันไปแล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเข้ามาในรูปแบบ ลูกขุน, ลูกขุนญี่ปุ่น, ผู้พิพากษาสมทบ, เป็นต้น ระบบเปิดเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษา ตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่ของศาลเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โปร่งใสในคดี ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมและเป็น การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

4.1.3 ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจคดีที่มีผู้ใช้พิพากษาอาชีพของประเทศไทย

ปัจจุบันในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลไทยส่วนใหญ่อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีส่วนใหญ่เป็นอำนาจของศาลแต่เพียงผู้เดียว ประชาชนมีโอกาสน้อยมากที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลของไทยเชื่อว่าไม่เคยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพเลย และปัจจุบันก็

¹² สุพจน์ ภูมานะชัย. (2546). *คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว*. หน้า 100-107.

ยังมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี ในส่วนนี้จึงจะต้องอธิบายถึงผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินคดีที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาอาชีพของประเทศไทย ตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1.3.1 การสำรองผู้พิพากษา

ในอดีตประเทศไทยได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีอำนาจตุลาการในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี โดยให้ประชาชนเข้ามาทำหน้าที่ผู้พิพากษาในศาลในการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในรูปแบบ “การสำรองผู้พิพากษา” ซึ่งเห็นได้ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 เมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2475 แล้วในเวลาต่อมาก็มีแนวคิดในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนาจตุลาการซึ่งนับได้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนธรรมดาที่ไม่ได้เป็นผู้พิพากษาสามารถเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาได้ในกรณีที่ในศาลใดจำนวนผู้พิพากษาไม่เพียงพอต่อการพิจารณาพิพากษาคดีหรือผู้พิพากษาในศาลนั้นไม่สามารถที่จะนั่งพิจารณาให้ครบองค์คณะได้ ตามพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 มาตรา 23¹³ ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ไว้ คือ การกำหนดให้มีการสำรองผู้พิพากษา การสำรองผู้พิพากษาคือการที่ให้ประชาชนทั่วไปที่มีคุณสมบัติตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 มาตรา 23 กำหนดไว้มาทำหน้าที่ ในกรณีที่ผู้พิพากษาไม่เพียงพอต่อการพิจารณาพิพากษาคดีหรือผู้พิพากษาในศาลนั้นไม่สามารถที่จะนั่งพิจารณาให้ครบองค์คณะได้ และผู้ที่ทำหน้าที่ในการสำรองผู้พิพากษามีอำนาจได้อย่างเต็มที่เหมือนเป็นผู้พิพากษาจริงๆคนหนึ่ง การสำรองผู้พิพากษามีวาระในการดำรงตำแหน่งกำหนดไว้โดยชัดเจน การทำหน้าที่ในตำแหน่งนี้คงมีอยู่จนกว่าความจำเป็นในการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น

¹³ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 มาตรา 23 ศาลชั้นต้นนอกจากศาลแขวงต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองนายจึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง

เมื่อผู้พิพากษาไม่สามารถนั่งพิจารณาความให้ครบองค์คณะได้ ให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นมีอำนาจเชิญบุคคลที่มีลักษณะดังต่อไปนี้นั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเพื่อให้ครบองค์คณะ

(1) มีคุณสมบัติอนุโลมตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2476 แต่ต้องมีอายุตั้งแต่ 25 ปี

(2) เป็นข้าราชการประจำการ หรือนอกประจำการตั้งแต่ชั้นประจำแผนกขึ้นไป หรือผู้ที่เป็นนิติบัณฑิตสยาม หรือได้รับปริญญาตรี หรือปริญญาโทในทางกฎหมายในต่างประเทศ

เมื่อได้เชิญผู้ใดมาเป็นสำรองผู้พิพากษาให้ช่วยพิจารณาคดีดังกล่าวมาข้างบนนั้นแล้ว ให้รายงานต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทันที

ถ้าได้มีการร้องคัดค้านผู้ที่เชิญมาเป็นสำรองผู้พิพากษา ให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเชิญบุคคลอื่นมาเป็นสำรองผู้พิพากษาแทนต่อไป การใดที่ศาลได้จัดทำไปก่อนมีการคัดค้านเป็นอันสมบูรณ์.

การสำรวจผู้พิพากษาถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ในปัจจุบันการสำรวจผู้พิพากษามีโอกาสเกิดขึ้นน้อย เนื่องจากปัจจุบันจำนวนของผู้พิพากษามีจำนวนเยอะขึ้นทำให้ความจำเป็นในการใช้การสำรวจผู้พิพากษาไม่ค่อยเกิดขึ้น และในปัจจุบันเรื่องการสำรวจผู้พิพากษานั้น ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทย ได้มีการให้สิทธิแก่ประชาชนได้เข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการในรูปแบบหนึ่งที่ได้มีการใช้มาแล้วคือ การสำรวจผู้พิพากษา อันเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้อำนาจตุลาการหรือการพิจารณาพิพากษาคดีมากที่สุด เพราะการสำรวจผู้พิพากษาเป็นกรณีในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีต่างๆ ไปด้วยกับผู้พิพากษาอาชีพ กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้ามาร่วมพิจารณาคดีกับศาล โดยทั้งนี้ไม่มีการจำกัดลักษณะคดีที่จะต้องเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาหรือใช้ได้เฉพาะคดีพิเศษเท่านั้น จึงทำให้รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการมากที่สุดและกว้างขวางที่สุด มากกว่ารูปแบบอื่นๆ ที่เคยปรากฏสำหรับประเทศไทย การสำรวจผู้พิพากษาเกิดขึ้นเพราะเหตุฉุกเฉินที่ไม่มีผู้พิพากษาอยู่ครบองค์คณะ หรือในกรณีที่สมัยก่อนผู้พิพากษามีน้อย ผู้พิพากษาไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ จึงเกิดความจำเป็นให้ประชาชนที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายเข้ามาร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาได้ โดยใช้วิธีสำรวจผู้พิพากษาขึ้นมาทำหน้าที่มีอำนาจเหมือนกับผู้พิพากษาอาชีพ อย่างไรก็ตามจากการศึกษานั้น พบว่าการสำรวจผู้พิพากษาไม่มีปรากฏอีกแล้วปัจจุบันเรื่องการสำรวจผู้พิพากษานั้น ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว การเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจตุลาการจึงมีเพียงการแต่งตั้งผู้พิพากษาสมทบในศาลพิเศษหรือศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษเท่านั้น

4.1.3.2 ผู้พิพากษาสมทบ

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะในการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ซึ่งในปัจจุบันในประเทศไทยมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีน้อยมาก

ปัจจุบันการเข้ามามีส่วนร่วมในอำนาจตุลาการหรือเข้ามาในกระบวนการพิจารณาชั้นศาลของประเทศไทยที่เห็นได้ชัดก็คือการที่ให้ประชาชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะด้านเข้ามาเป็น “ผู้พิพากษาสมทบ” ในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษต่างๆ สำหรับระบบผู้พิพากษาสมทบ ผู้พิพากษาสมทบคือประชาชนทั่วไปที่ศาลทำการคัดเลือกโดยผ่านกระบวนการในการคัดสรรบุคคลที่มีความเหมาะสมในการเป็นผู้พิพากษาสมทบเข้ามาทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ คือ ร่วมในการพิจารณาคดี สืบพยาน และซักถามพยานและร่วมวินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายว่าจำเลยนั้นกระทำผิดตามฟ้องหรือไม่ และตลอดจนไปถึงร่วมในการพิจารณาเพื่อกำหนดโทษที่จะ

ลงโทษผู้กระทำความผิด วิธีนี้ประชาชนจะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐชั่วคราว โดยทำหน้าที่เช่นเดียวกับผู้พิพากษาอาชีพ กล่าวคือ ประชาชนบุคคลผู้ได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาสมทบนั้น จะเข้ามาร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นด้วย ดังนั้นในกระบวนการหรือวิธีการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้พิพากษาสมทบ ต้องมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน ต้องมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้เพื่อความเชื่อมั่นของประชาชนอีกด้วย

ประเทศไทยนำระบบผู้พิพากษาสมทบมาใช้กับศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ ได้แก่ ศาลแรงงาน ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลเยาวชนและครอบครัว ผู้พิพากษาสมทบในศาลพิเศษหรือศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษนั้น ล้วนแล้วแต่มีคุณสมบัติที่มีความแตกต่างในเรื่องคุณสมบัติเฉพาะด้านกันออกไปจึงมีการกำหนดลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้พิพากษาสมทบไว้ในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษนั้นต่างกัน เพื่อให้มีความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นผู้พิพากษาของศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษนั้นๆ

สำหรับลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษในแต่ละศาลซึ่งกำหนดไว้ตามกฎหมายการจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีของศาลพิเศษหรือชั้นอุทธรณ์พิเศษเหล่านั้น โดยจะกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นผู้พิพากษาสมทบของศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของความแตกต่างในกระบวนการคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลนั้นๆ อันเป็นกระบวนการยุติธรรมที่ให้ผู้พิพากษาสมทบทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาของศาลมีลักษณะที่จะกล่าวต่อไปนี้

ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว

ผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว มาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้มีการบัญญัติถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบไว้ดังนี้ ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 30 ปี บริบูรณ์ มีหรือเคยมีบุตรมาแล้วหรือเคยทำงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์หรืออบรมเด็กมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปี ได้รับการอบรมในเรื่องความมุ่งหมายของศาลเยาวชนและครอบครัวและหน้าที่ตุลาการมาแล้วตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง มีคุณสมบัติที่จะเป็นข้าราชการตุลาการได้ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ เว้นแต่ในเรื่องความรู้พื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และต้องมีอัธยาศัยและความประพฤติเหมาะสมแก่การพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

ซึ่งโดยปกติผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นมิได้มาปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำอย่างเช่นเดียวกับผู้พิพากษาอาชีพ แต่จะมาปฏิบัติหน้าที่เป็นครั้งๆ โดยมีการแบ่งหน้าที่กัน (แบ่งเวร) ซึ่งในแต่ละศาลจะมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

ในส่วนของการนั่งพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาสมทบนั้น เมื่อนั่งพิจารณาคดีเรื่องใดแล้ว จะต้องนั่งพิจารณาคดีเรื่องนั้นไปจนเสร็จ เว้นแต่จะเจ็บหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ในกรณีเช่นนี้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือ ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว จะจัดให้ผู้พิพากษาสมทบคนอื่นปฏิบัติหน้าที่แทนก็ได้

ซึ่งเห็นได้ว่าบุคคลที่จะเข้ามาเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นจะต้องมีคุณสมบัติดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และในระบบผู้พิพากษาสมทบนี้ แม้จะเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาของศาลโดยเฉพาะ ในคดีอาญา ซึ่งเป็นกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด หรือ คดีที่มีการกระทำความผิดอาญาเฉพาะแก่คดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวไม่ได้นำไปใช้ในศาลอาญา และการเป็นผู้พิพากษาสมทบก็ยังคงจำกัดบุคคลเฉพาะกลุ่มที่มีความรู้ ความสามารถหรือคุณสมบัติเฉพาะซึ่ง ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอย่างแท้จริง

ผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการพิจารณาคดี เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปได้โดยรวดเร็ว สะดวกมีประสิทธิภาพ และเข้าใจในเนื้อหาของคดีได้ถูกต้องเพื่อลดข้อผิดพลาด ซึ่งจากหลักการนี้ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ จึงได้มีการนำบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาสมทบในการพิจารณาคดี โดยคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบไว้ดังต่อไปนี้

ตามมาตรา 15 ผู้พิพากษาสมทบจะได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิทางทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้าระหว่างประเทศซึ่งคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการคัดเลือกตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ ต้องมีสัญชาติไทย มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ ได้รับการอบรมในเรื่องความมุ่งหมายของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและหน้าที่ตุลาการมาแล้ว ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง มีความรู้ความชำนาญทางทรัพย์สินทางปัญญาหรือการค้าระหว่างประเทศ เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับ

ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบ หรือเป็นโรคที่ระบุนไว้ในกฎกระทรวง ไม่เป็นข้าราชการการเมือง กรรมการพรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง สมาชิกรัฐสภา ผู้บริหารหรือสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ผู้บริหารราชการส่วนท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการอัยการ ข้าราชการตำรวจ หรือ ทนายความ

ผู้พิพากษาสมทบให้ดำรงตำแหน่งคราวละห้าปี แต่อาจจะกลับมาดำรงตำแหน่งต่อไปอีกก็ได้ ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้พิพากษาสมทบต้องปฏิญาณตนต่อหน้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าจะปฏิบัติหน้าที่โดยเที่ยงธรรมและรักษาความลับในราชการ

4.1.3.3 คະໂຕ້ະຍຸຕິຮຮຸມ

กฎหมายอิสลามที่ใช้บังคับในสี่จังหวัดภาคใต้ของไทยในคดีครอบครัวมรดกของชาวมุสลิม ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างจากคดีครอบครัวมรดกในคดีแพ่งทั่วไป ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ว่าด้วยกฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในการตัดสินคดีซึ่งเรียกว่า “คະໂຕ້ະຍຸຕິຮຮຸມ” เป็นองค์คณะร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ

คำว่า “คະໂຕ້ະຍຸຕິຮຮຸມ” นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า “ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายอิสลาม”

พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 “คະໂຕ້ະຍຸຕິຮຮຸມ” คือ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวกับครอบครัวมรดก จะเห็นได้ว่าการพิจารณาพิพากษาของศาลในสี่จังหวัดชายแดนใต้ดังกล่าวนี้มีความสำคัญแตกต่างไปจากการพิจารณาพิพากษาของศาลจังหวัดอื่นๆ แต่แตกต่างเฉพาะคดีที่คู่ความเป็นชาวมุสลิมเท่านั้น คืออิสลามศาสนิกชนเป็นทั้งโจทก์และจำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีไม่มีข้อพิพาทต้องใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่บทบัญญัติเรื่องอายุความมรดก ในการพิจารณาคดีจะให้มิใช่คະໂຕ້ະຍຸຕິຮຮຸມหนึ่งนายนั่งพิจารณาพร้อมกับผู้พิพากษา คະໂຕ້ະຍຸຕິຮຮຸມมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามและลงลายมือชื่อในคำพิพากษา¹⁴ ส่วนคดีที่มีไซชนชาวมุสลิมก็มิได้แตกต่างแต่อย่างใด ระบบศาลของศาลสี่จังหวัดที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมพอแยกได้ ดังนี้

¹⁴ พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489

ในคดีอาญา การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของชนชาวมุสลิมในจังหวัดเหล่านี้ไม่มีข้อ ผิดแตกต่างจากการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของบุคคลที่นับถือศาสนาอื่นแต่อย่างใด เมื่อ กระทำการอันเป็นความผิดต่อกฎหมายแล้ว ก็ย่อมจะต้องถูกจับกุมสอบสวนและฟ้องร้องตามหลัก กฎหมายบัญญัติไว้และในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไม่ต้องมีคะ โຕะยุติธรรมนั่งพิจารณา ชน ชาวมุสลิมมีสิทธิเสมอภาคเช่นเดียวกับคนนับถือศาสนาอื่น

ในคดีแพ่ง ชนชาวมุสลิมในจังหวัดเหล่านี้ได้รับผลปฏิบัติทางคดีเป็นพิเศษแตกต่างกับ ผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ กล่าวคือ ในคดีเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดก ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้ง โจทก์และจำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีไม่มีข้อพิพาท ให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัว มรดกมาใช้แทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่บทบัญญัติว่าด้วยอายุ ความ โดยอยู่ในบังคับดังนี้

(1) การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นดังกล่าวต้องมีคะ โຕะยุติธรรมหนึ่งนายนั่งพิจารณา พร้อมด้วยผู้พิพากษาของศาลชั้นต้นนั้น

(2) คะ โຕะยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามและลง ลายมือชื่อในคำพิพากษาด้วย คำวินิจฉัยของคะ โຕะยุติธรรมในข้อกฎหมายอิสลามเป็นอันเด็ดขาด จะอุทธรณ์หรือฎีกาปัญหาดังกล่าวไม่ได้ ส่วนปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายเป็นอำนาจ ของผู้พิพากษา

(3) คะ โຕะยุติธรรมอาจถูกคัดค้านถูกคัดค้านมิให้นั่งพิจารณาได้ตามบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา

(4) เมื่อคะ โຕะยุติธรรมปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ ให้คู่ความตกลงกันเลือกอิสลามศาสนิกหนึ่ง นายปฏิบัติหน้าที่แทนเฉพาะคดี ถ้าตกลงไม่ได้ให้ต่างเสนอชื่ออิสลามศาสนิกที่สมควรต่อผู้ พิพากษาหัวหน้าศาลฝ่ายละเท่ากัน แต่ไม่ให้เกินฝ่ายละสามนาย เมื่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเลือก ผู้ใดจากที่คู่ความเสนอให้ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่เป็นคะ โຕะยุติธรรมเฉพาะคดีนั้นได้

ส่วนคดีแพ่งอื่นๆ ชนชาวมุสลิมก็อยู่ในบังคับแห่งกฎหมายแพ่งเช่นเดียวกับผู้นับถือ ศาสนาอื่นๆ ทุกประการ

แม้ว่าการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ตามพระราชบัญญัติว่าด้วย กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 จะใช้เฉพาะในเขตสี่ จังหวัดที่ต้องตั้งคะ โຕะยุติธรรมเข้ามาทำหน้าที่เท่านั้น แต่เนื่องจากการตั้งศาลเยาวชนและ ครอบครัวในจังหวัดดังกล่าวใน พ.ศ. 2549 ทั้งมีการแก้ไขกฎหมายศาลเยาวชนและครอบครัวให้ มีผลใช้บังคับ พ.ศ. 2554 ทำให้คดีครอบครัวมรดกบางประเภทนั้นอยู่ในเขตอำนาจ เห็นได้จาก

บทบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 10 กำหนดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณา หรือคำสั่งในคดี ดังต่อไปนี้

คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด

คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาที่โอนมา

คดีครอบครัว

คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

นอกจากนี้ ยังบัญญัติคำว่า “คดีครอบครัว” เพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวให้หมายความรวมถึง คดีแพ่งที่ฟ้องร้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใดๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัว ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยด้วยการจดทะเบียนครอบครัว หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับครอบครัว

จากบทบัญญัติจะเป็นคดีที่เกี่ยวข้องและอยู่ในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว โดยตรง คู่ความเป็นอิสลามศาสนิกในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ที่ต้องใช้สิทธิทางศาล หากไม่มีคะโต๊ะยุติธรรมในศาลเยาวชนและครอบครัวจะทำให้การใช้กฎหมายอิสลามไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ มิฉะนั้นแล้วจะทำให้อิสลามศาสนิกเสียสิทธิขาดโอกาสในการได้รับการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวโดยเสมอภาค เช่นเดียวกับผู้นับถือศาสนาอื่น และในขณะที่เดียวกันก็อาจไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์ ดังนั้นจึงมีการแต่งตั้งคะโต๊ะยุติธรรมเข้ามาทำหน้าที่ประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งที่สำคัญของการสร้างความเป็นธรรมในสังคม การเข้าถึงความยุติธรรม โดยสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมของศาลยุติธรรม ที่มีจุดมุ่งหมายในการอำนวยความสะดวกแก่อิสลามศาสนิกวิธีหนึ่ง จึงมีการใช้คะโต๊ะยุติธรรมในศาลเยาวชนและครอบครัวในสี่จังหวัดดังกล่าวด้วย¹⁵

การแต่งตั้งคะโต๊ะยุติธรรมในสมัยก่อนการแต่งตั้งคะโต๊ะยุติธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต เช่นเดียวกับมีการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งผู้พิพากษาทั่วไป แต่ปัจจุบันให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้แต่งตั้งโดยความเห็นชอบของ ก.ต. (คณะกรรมการตุลาการ)¹⁶ คะโต๊ะยุติธรรมเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการประจำเช่นเดียวกับผู้พิพากษา ซึ่งเห็นได้ว่า “คะโต๊ะยุติธรรม” ก็คือ ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ใน

¹⁵ รายงานการประชุมคณะกรรมการศาลยุติธรรม ครั้งที่ 20/2555

¹⁶ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 มาตรา 44

การวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลาม และลงลายมือชื่อในคำพิพากษาที่พิพากษาตามคำวินิจฉัยชี้ขาดนั้น โดยคณะตุลาการต้องนั่งพิจารณาคดีพร้อมด้วยผู้พิพากษา ในคดีแพ่งเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกสำหรับอิสลามศาสนิกของศาลชั้นต้นจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลามศาสนิกเป็นทั้งโจทก์ จำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอไม่มีขอในคดีที่ไม่ข้อพิพาท โดยให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น ยกเว้นแต่ในเรื่องของอายุความมรดก และอาจรวมไปถึงคดีครอบครัวมรดกบางประเภทที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว

4.2 ประวัติการเข้าร่วมพิจารณาคดีโดยลูกขุนของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น

ในส่วนนี้จะได้อธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ ลักษณะต่างๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในการที่ประชาชนเข้าร่วมพิจารณาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ตามลำดับดังนี้

4.2.1 ระบบลูกขุนในประเทศไทย

ในอดีตประเทศปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนั้นพระมหากษัตริย์จึงทรงมีพระราชอำนาจในการพิจารณาอรรถคดีและพิพากษาคดีทั้งปวงได้ อย่างไรก็ตามในอดีตพระมหากษัตริย์ก็จะมอบหมายราชกิจในส่วนนี้ให้แก่ตราการเป็นผู้พิจารณาและพิพากษาคดี นอกจากนั้นยังทรงให้มีประชาชนซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีตลอดจนการปรับบทลงโทษอีกชั้นหนึ่ง นั่นก็คือ ลูกขุน

ลูกขุนและตราการ เป็นคำที่ปรากฏในกฎหมายเก่าของไทย โดยลูกขุนและตราการจะทำหน้าที่ชำระความและตัดสินคดีของบ้านเมืองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนระยะเวลาที่พระองค์จะทรงสถาปนากระทรวงยุติธรรมขึ้นในพุทธศักราช 2434 และเลิกใช้วิธีพิจารณาความตามกฎหมายเก่า และจากนั้นมาก็ไม่ปรากฏคำว่า “ลูกขุนและตราการ” ในกฎหมายฉบับใดของประเทศไทยอีก จะได้ว่าความก็แต่เพียงว่าเมื่อกล่าวถึงวิธีพิจารณาความตามกฎหมายเดิมก็จะพบบ้าง เช่น กล่าวถึงวิธีพิจารณาความว่าเมื่อราษฎรนำคดีมาฟ้อง เจ้าหน้าที่นำเสนอลูกขุนตรวจฟ้องว่าเป็นฟ้องแล้ว ก็จ่ายฟ้องไปยังศาลที่มีอำนาจชำระซึ่งสังกัดอยู่ตามกรมต่างๆ แล้วเจ้ากรมจะแจกจ่ายให้ตราการเป็นผู้พิจารณา เมื่อตราการพิจารณาเสร็จสำนวนก็ส่งไปให้ลูกขุนชี้ขาดและให้เป็นผู้ปรับบทหรือวางบทลงโทษอีกชั้นหนึ่ง

คำว่า “ลูกขุน” มีความหมายได้ 2 นัย คือ ความหมายอย่างกว้างและความหมายอย่างแคบ ตามความหมายอย่างกว้าง หมายความว่า ข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในเรื่องลักษณะการปกครองประเทศสยามว่า “เราเรียกผู้ปกครองบ้านเรือนว่า “พ่อบ้าน” ผู้อยู่ในปกครอง เรียกว่า “ลูกบ้าน” หลายคนรวมกันเป็นเมือง ถ้าเป็นเมืองขึ้นอยู่ในความปกครองของ “พ่อเมือง” ถ้าเป็นประเทศราชเจ้าเมืองเป็น “ขุน” หลายเมืองรวมเป็นประเทศอยู่ในปกครองของ “พระเจ้าแผ่นดิน” แต่โบราณเรียกว่า “พ่อขุน” ข้าราชการตำแหน่งต่างๆ ก็ได้ชื่อว่า “ลูกขุน”¹⁷

ชนิดของลูกขุน เนื่องจากลูกขุนเป็นคำรวม ซึ่งนอกจากหมายถึงข้าราชการตำแหน่งต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังขยายคำนี้ออกไปอีกเป็น “ลูกขุน ณ ศาลา” อันเทียบได้กับตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายบริหาร กับ “ลูกขุน ณ ศาลหลวง” ซึ่งเป็นตำแหน่งฝ่ายตุลาการ และเมื่อเรากล่าวถึงลูกขุนในเรื่องที่เกี่ยวกับศาลและการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีแล้ว คำว่า “ลูกขุน” ย่อมหมายถึง “ลูกขุน ณ ศาลหลวง” ซึ่งอาจถือได้ว่า เป็นความหมายอย่างแคบ

ตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลานี้ ซึ่งถือว่าเป็นเสนาบดีจตุสดมภ์ คือ เจ้าพระยาจักรี ตำแหน่งสมุหนายก ถือตราพระราชสีห์ เจ้าพระยามหาเสนาบดีหรือเจ้าพระยากลาโหม ตำแหน่งสมุหกลาโหม ถือตราพระคชสีห์ เจ้าพระยาธรรมราชาธิบดี ตำแหน่งธรรมาธิกรณ์ถือตราเทพดาจีพระนนธิการ พระยายมราช ตำแหน่งนครบาล ถือตราพระยมราชขี้สิงห์ เจ้าพระยาศรีธรรมราชหรือเจ้าพระยาโกษาธิบดีถือตราบัวแก้ว พระยาพลเทพ ตำแหน่งเกษตรราชการ นอกจากตำแหน่งทั้งหมดซึ่งถือได้ว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่งแล้ว ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งถือได้ว่าเป็นตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลาก็ยังมีกำหนดไว้ในกฎหมายอื่นอีกอย่างมาก เช่น ในกฎหมาย “กฎสามสิบหกข้อ” ก็ได้ระบุถึงตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลาไว้ ได้แก่ เจ้าพระยาสรศรี เจ้าพระยาชำนาญ บริรักษ์ พระยากลาโหม พระยาธรรมมา พระยาพลเทพ พระยาราชภักดี พระยายมราช พระกำแพง จมื่นเสมอใจราช ส่วนลูกขุน ณ ศาลหลวง ได้แก่ เจ้าพระยาราชครู พระครูพิเชษฐ พระจักรปาณี พระธรรมศาสตร์ พรเกษม ขุนหลวงพระไกรสีห์ ขุนราชพินิจไวย และขุนศรีธรรมราช นอกจากนั้นบางแห่งได้ระบุตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลาไว้ ดังนี้ เจ้าพระยารัตนาพิพิธ เจ้าพระยามหาเสนา พระยายมราช พระยาธรรมมา พระยาสุธรรมมนตรี พระยาพิพัทโกษา พระยามหาอำมาตย์ พระยาพลเทพ พระยาเพชรพิไชย พระยาศรีธรรมราช พระยาพระคลัง พระยาธรรมไกรยโสภย พระยาสุเรน พระยาราชนิกุล ส่วนลูกขุน ณ ศาลาหลวงที่ระบุ

¹⁷ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ .(2498). *ประวัติศาสตร์สุโขทัย (ภาค 1)*.

ไว้ คือ พระมหाराชครูมหิธร พระราชครูพิเชษฐ์ พระครูพิภพ พระเทพราชาธาดา หลวงอภัย หลวงธรรมสาทร หลวงญาณปกาย¹⁸

ส่วนคำว่า “ลูกขุน ณ ศาลหลวง” ปรากฏครั้งแรกในกฎหมายอาญาหลวงซึ่งตราขึ้นใน สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ราว พ.ศ. 1991

โดยลูกขุน ณ ศาลหลวงนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 สำหรับ ชุดแรกมีพระมหाराชครูพระครูมหิธร เป็นหัวหน้า ชุดที่สองมีพระมหाराชครูพระครูประโรหิตาจารย์เป็นหัวหน้า ตำแหน่งทั้งสองนี้นับ ได้ว่าเป็นตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เพราะมีศักดิ์นา 10000 เท่ากับ สมุหนายก สมุหพระกลาโหม และเสนาบดีจตุสดมภ์ ส่วนตำแหน่งรองลงมาคือพระครูพิเชตและพระครูพิราษ ซึ่งมีศักดิ์นา 5000 เท่ากัน ทั้งสี่ท่านนี้ถือเป็นตำแหน่งลูกขุนอาวุโส

ชื่อหรือราชทินนามของลูกขุนตามทำเนียบที่ยกมานั้นคงใช้ตลอดมาและมักจะเรียกกัน โดยย่อว่า พระมหाराชครู พระครูมหิธร หรือพระมหाराชครูมหิธร พระราชครูพิเชต หรือพระครูพิเชต พระครูพิราษ พระธรรมสาทร หรือพระธรรมศาสตร์ พระอัญญา พระญาณประกาย พระจักร ปราณิ พระเกษม พระไกรสี จะแตกต่างกันไปก็แต่บรรดาศักดิ์ หรือเขียนตามความนิยมในบางยุค บางสมัย เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระสะสางกฎหมาย ในปี พ.ศ. 2347 โดยทรงแต่งตั้งกรรมการชำระ 11 คน เป็นอาลักษณ์ 4 ลูกขุน 3 และราชบัณฑิตย์ 4 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อเหล่านี้ไปบ้างและลูกขุน 3 คนที่ได้รับแต่งตั้งนี้มีขุนหลวงพระไกรสีพระราชพิณิจ ไวยราชปลัดและหลวงอภัย

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับลูกขุนนี้ มีพระบรมราชธิบายในหนังสือพระราชดำรัสใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดินว่า เมื่อกฎหมายพระธรรมศาสตร์ได้เข้ามาถึงประเทศไทย คงจะมีพราหมณ์ปุโรหิตที่ชำนาญการ ปกครองบ้านเมืองเข้ามาอยู่ในประเทศสยาม

“ พระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดให้ปุโรหิตผู้นั้นจัดวางแบบอย่างการที่จะปกครองรักษาพระ นครใหม่ให้เรียบร้อย สมควรที่จะเป็นพระนครใหญ่สืบไป ปุโรหิตผู้นั้นจึงได้ยกมณูสารสาครนี้มา ตั้งเป็นหลัก ที่จะได้บัญญัติพระราชกำหนดกฎหมายสืบไป และจัดธรรมเนียมอื่นๆ ตามแบบอย่าง ข้างพระนครฝ่ายอินเดียแต่โบราณนั้นทั่วไป ปุโรหิตผู้นั้นคงจะเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญ ใน มณูสารสาครของเดิมและพระราชกำหนดกฎหมายซึ่งได้บัญญัติขึ้นใหม่ เพราะเป็นผู้ต้นตำราและผู้ ได้เรียบเรียงตั้งแต่งขึ้น ทั้งที่เป็นพราหมณ์ประพุดิตั้งอยู่ในความสุจริต จึงเป็นที่ไว้วางพระราช หฤทัยของพระเจ้าแผ่นดินและเป็นที่นับถือเชื่อฟังของข้าราชการและราษฎรทั้งปวง พระเจ้าแผ่นดิน

¹⁸ เสถียร ลายลักษณ์. (2478). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 2*. หน้า 65-66.

จึงมอบการบังคับบัญชาการสิทธิขาดนี้ให้แก่ปุโรหิตผู้นั้น เป็นผู้ตัดสินด้วยความเด็ดขาดทั่วไปทั้งพระนคร และปุโรหิตเช่นนี้จะมีผู้เดียว หรือหลายคนก็ดี ก็คงจะต้องมีผู้ช่วยเป็นที่ปรึกษาหรือหลายคน จึงจะพอที่จะดำเนินการในตำแหน่งของตัวตลอดไปได้ ซึ่งได้มีตำแหน่งพระมหาราชครูพระราชครูแลปลัด แต่ถึงดั่งนั้นก็คงยังไม่พอ จึงได้ตั้งขึ้นอีกสำหรับหนึ่ง เพราะฉะนั้นลูกขุนจึงได้เป็นอยู่สองสำหรับบัดนี้ ชื่อของลูกขุนยังปรากฏเป็นชื่อพราหมณ์อยู่โดยมาก และพราหมณ์ซึ่งยังมีตระกูลอยู่ในกรุงบัดนี้ก็ยังได้รับเป็นตำแหน่งพราหมณ์ แต่ไปเข้าที่ปรึกษาเป็นลูกขุน ฯลฯ ตัวลูกขุนทั้งปวงเป็นแต่ผู้พิพากษาความซื่อสัตย์ชอบอย่างเดียว หาได้เป็นผู้พิจารณาความอันใดไม่ ต้องมีตระกูลการที่จะพิจารณาความนั้นตลอดแล้วไปขอคำตัดสินอีกชั้นหนึ่ง แต่ตระกูลการทั้งปวงเหล่านั้นแต่เดิมจะอยู่ในบังคับลูกขุนทั้งสิ้นหรือจะย้ายไปไว้ตามกรมต่างๆ ดังเช่นเป็นอยู่ในทุกวันนี้ ก็ไม่มีอันใดจะยืนยันเป็นแน่ได้ ถ้าจะคิดประมาณดูว่ากรมแพ่งกลาง กรมหมื่นแพ่ง เกษมกรมหมื่น สองกรมนี้ก็ยังคงอยู่ในกรมลูกขุน ถึงว่าในบัดนี้จะไม่ได้อยู่ในบังคับพระมหาราชครูผู้เป็นใหญ่ในกรมลูกขุนอย่างใดอย่างหนึ่ง สังกัดหมายหมู่ตัวเองอยู่ในกรมเหล่านั้นก็ยังคงขึ้นอยู่ในกรมลูกขุน เจ้ากรมและขุนศาลตระกูลการที่รับเบียดหัวอยู่ในกรมลูกขุน หน้าที่ของแพ่งกลางและแพ่งเกษมทั้งสองกรมนี้ ก็มีศาลที่จะพิจารณาความเป็นกระทรวงอันหนึ่งซึ่งเป็นตำแหน่งเดิมแต่ไปมีภาระอื่นอีกแผนกหนึ่ง ซึ่งต้องเป็นผู้วางบทในคำลูกขุนปรึกษาหน้าที่ทั้งสอง คือ เป็นผู้พิจารณาความอย่างหนึ่ง เป็นผู้วางบทอย่างหนึ่งนี้ ถ้าคิดตามความเห็นในเชิงกฎหมายอย่างไทยแล้ว ก็เป็นหน้าที่อันไม่ควรจะรวมกัน แต่การที่เจ้ากรมแพ่งกลาง แพ่งเกษม 2 คนนี้ไม่มีหน้าที่วางบทลงโทษขึ้นด้วยนั้น ควรจะเห็นได้ว่าแต่เดิมมาลูกขุนคงจะปรึกษาชี้ขาดและวางบทลงโทษตลอดไปในชั้นเดียว แต่ล่วงมาจะเป็นด้วยผู้ซึ่งปุโรหิตใหญ่ ซึ่งมีความรู้และสติปัญญาความทรงจำมากล้มตายไป ผู้ซึ่งรับแทนที่ใหม่ไม่แคล้วคล่องในกฎหมายซึ่งตั้งขึ้นไว้ หรือไม่มีสติปัญญาสามารถพอที่จะทำการให้ตลอดไปได้ แต่ในชั้นเดียนั้นอย่างหนึ่ง และเพราะเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชบัญญัติเพิ่มขึ้นตามกาลสมัยมากขึ้นเหลือที่จะทรงจดจำไว้ได้ ลูกขุนซึ่งพิพากษานั้นวางโทษผิดๆ ถูกๆ หรือไม่ทันเวลาพระเจ้าแผ่นดินจึงได้โปรดให้เจ้ากรมแพ่งกลาง แพ่งเกษม 2 คนนี้ เป็นพนักงานที่จะพลิกกฎหมาย เพราะฉะนั้นลูกขุนจึงเป็นแค่ผู้พิพากษาซื่อสัตย์ชอบ แต่การที่จะตัดสินลงโทษอย่างนั้น ตกเป็นพนักงานเจ้ากรมศาลแพ่งทั้ง 2 ซึ่งได้ปรากฏชื่อว่าเป็นผู้ปรับ เพราะเป็นผู้พลิกผู้เปิดสมุดกฎหมายดั่งนี้ ถ้าจะต้องเอาศาลแพ่งกลางและแพ่งเกษมทั้ง 2 ศาลนี้เป็นตัวอย่างว่า หรือแต่ในชั้นแรกตั้งพระนครที่กล่าวมานั้น

ตระกูลการซึ่งมีอยู่ในศาลอื่นๆ ทุกวันนี้ จะรวมอยู่ในลูกขุนกรมลูกขุนเป็นกรมยุติธรรมสำหรับในพระนครก็เหมือนจะพอว่าได้ แต่ภายหลังมาอำนาจลูกขุนไม่พอที่จะบังคับรักษาให้ศาลทั้งปวงอันอยู่ในใต้บังคับพิจารณาความให้ตลอดทั่วไปถึงได้ด้วยเหตุขัดข้องต่างๆ ครั้งเมื่อจัดการในตำแหน่งขุนนางเอาฝ่ายพลเรือนเป็นสมุหนายกฝ่ายทหาร เป็นสมุหพระกลาโหม และตั้งตำแหน่ง

จตุสดมภ์ แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงได้แยกศาลจากกรมลูกขุนออกไปจากในกรมต่างๆ คงไว้แต่ศาลแพ่งกลางและศาลแพ่งเกษมให้อยู่ในกรมลูกขุน 2 ศาล เพราะ 2 ศาลนี้เป็นแต่ว่าความแพ่งซึ่งเป็นความอ่อนๆ และลูกขุนพอจะมีอำนาจบังคับบัญชาตลอดได้ ความอื่นๆ ก็เป็นความสำคัญ แข็งแรง และเป็นความที่ประสงค์จะอุดหนุนราษฎรให้ความแล้วโดยเร็วขึ้นกว่าความสามัญ จึงได้ยกไปแจกไว้ในกรมต่างๆ เพื่อจะให้เสนาบดีแลอธิบดีกระทรวงนั้นๆ ช่วยบังคับบัญชาว่ากล่าวเร่งรัดโดยอำนาจไม่ให้มีที่ติดขัดข้อง และไม่ให้ขุนศาลตระลาการทอดทิ้งความไว้ไม่ให้เนิ่นช้า แต่ความทั้งปวงนั้น ตั้งตั้งแต่ฟ้องไปก็ยังคงให้ลูกขุนเป็นผู้ตั้งฟ้อง ถ้าขัดข้องด้วยคู่ความจะมีถ้อยคำประการใดก็ยังคงมาหาหรือลูกขุน ที่สุดจนศาลพิพากษาชี้ขาดคดีก็ยังคงให้ลูกขุนเป็นผู้พิพากษาชี้ขาดท่านเสนาบดีและอธิบดีที่ได้เป็นเจ้าของศาลนั้นๆ ไม่มีอำนาจที่จะตัดสินความในศาลได้บังคับของตัวการเด็ดขาดอันใดได้ เป็นแต่ผู้ที่ช่วยให้ความนั้นได้ว่ากล่าวแก่กันอย่าให้มีที่ขัดข้องที่จะเกิดขึ้นด้วยคู่ความและตระลาการจะไม่ทำการให้เดินไปเสมอๆ นั้นอย่างเดียวกันถ้าหากว่าความคิดที่เห็นว่าศาลทั้งปวงแต่เดิมจะรวมอยู่ในกรมลูกขุนนั้นจะเป็นการผิดไปก็แต่เพียงได้แยกศาลต่างๆ ไว้ในกรมทั้งปวง เหมือนเช่นว่าในชั้นหลังนี้แต่เดิมมาเท่านั้นตัวเสนาบดีและอธิบดีกับลูกขุนก็ยังมีอำนาจเป็นคนละแผนกกันดังเช่นว่ามาแล้วนี้ ถ้าจะคิดเทียบดูกับอย่างเสนาบดีว่าการยุติธรรมในประเทศอื่นๆ ก็เป็นการกลับกับตรงมาแต่เดิม ลูกขุนซึ่งดูเหมือนจะเป็นเสนาบดีกรมยุติธรรมนั้นกลับเป็นหน้าที่ผู้พิพากษาส่วนกรมต่างๆ ที่รับศาลบังคับบัญชาความไปไว้ในกรมนั้น กลับเป็นตัวเสนาบดีกรมยุติธรรมนั้นกลับเป็นหน้าที่ผู้พิพากษา ส่วนกรมต่างๆ ที่รับศาลบังคับบัญชาความไปไว้ในกรมนั้น กลับเป็นตัวเสนาบดีกรมยุติธรรม อย่าให้ขาดได้ การที่วามานี้เป็นพิจารณาแบบแผนเก่า ซึ่งจะให้เห็นว่าที่ท่านจัดลงเป็นแบบแผนแต่เดิมนั้นประสงค์จะจัดการอย่างไร แต่การภายหลังมานี้เปลี่ยนแปลงต่อไปอีกเป็นอันมาก”¹⁹

จากพระบรมราชาธิบายนี้ ทำให้ทราบความเป็นมาของลูกขุนโดยละเอียด และพอจะทราบได้ว่าเหตุใดลูกขุนจึงมีสองสำหรับหรือสองชุดและข้อสงสัยที่ว่าในชั้นพิพากษาคดี เมื่อลูกขุนชี้ขาดแล้ว เหตุใดจึงต้องส่งไปให้ผู้ปรับบทเป็นผู้วางบทลงโทษอีกชั้นสำหรับตำแหน่งผู้ปรับบทก็คือพระเกษมราชสุภาวดี เจ้ากรมแพ่งเกษม และขุนหลวงพระไกรสี เจ้ากรมแพ่งกลางซึ่งเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ตรวจสอบกฎหมายเพื่อนำมาปรับแก้คดีซึ่งมีหน้าที่เก็บรักษากฎหมายด้วย คือกฎหมายที่เก็บรักษาไว้ ณ ที่ศาลหลวง

¹⁹ พระมนูเวทิมลนาท. (ม.ป.ป.). คำสอนภาค 1 ชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ธรรมนุญศาลยุติธรรม. หน้า 10-13.

ความที่ว่า พระเกษมราชสุภาวดีและขุนหลวงพระไกรสีทำหน้าที่ผู้ปรับบทมาตั้งแต่เมื่อใดนั้นมีหลักฐานพอให้เห็นได้ว่าได้ทำหน้าที่นี้มานานแล้ว กล่าวคือ ในกฎหมาย

“กฎสามสิบหกข้อ” บทที่ 15 ซึ่งตราขึ้นเมื่อจุลศักราช 1071 หรือประมาณ พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติว่า “อนึ่ง กฎให้ไว้ว่า ให้พระเกษมขุนหลวงพระไกรสี เอาพระอัยการใส่ทับล้นกัญแจมอบไว้ ณ ศาลหลวง อย่าให้เอาไปบ้าน ถ้าจะปรับเนื้อความให้ปรับต่อหน้าลูกขุน ถ้าผิดและชอบประการใด ให้ลูกขุนช่วยต่อถ้อยให้ต้องด้วยข้อระวาง อนึ่ง อย่าให้ปรับเนื้อความค้างช้าได้ ให้ปรับให้แล้วแต่ในสามวัน... ฯลฯ”²⁰

เมื่อได้พิจารณาคำว่า “ลูกขุน ณ ศาลหลวง” แล้วเห็นได้ว่า อำนาจและหน้าที่ของลูกขุน ณ ศาลหลวงนี้มีเพียงชี้ผิดชี้ชอบ ไม่ได้เป็นผู้พิจารณาความและต้องมีระลาการที่จะพิจารณาความไปขอคำตัดสินอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นลูกขุนของประเทศไทยจึงไม่มีอำนาจอะไรมากนักซึ่งจะต่างจากหน้าที่ของลูกขุนตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นอย่างสิ้นเชิง และคำว่าลูกขุนนั้นก็ไม่มีปรากฏในประเทศไทยหลังจากสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

4.2.2 ระบบลูกขุนในประเทศญี่ปุ่น

ระบบลูกขุน (Lay Judge System) หรือ “saibanin” ที่ญี่ปุ่นนำมาใช้นั้น เป็นระบบที่ให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาคดี จะประกอบไปด้วยลูกขุน 6 คน และมีผู้พิพากษาอาชีพ 3 คน รวม 9 คน โดยลูกขุนจะนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี โดยมีส่วนร่วมทั้งซักพยานทั้งซักพยานทั้งสองฝ่าย และร่วมพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ ผู้พิพากษาอาชีพจะคอยให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาในข้อกฎหมาย ทั้งนี้ในการกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะโทษปรับ จำคุก หรือประหารชีวิตในแต่ละครั้งจะยึดหลักการเสี่ยงข้างมากที่ต้องมีเสียงผู้พิพากษาอาชีพอย่างน้อย 1 เสียง ประกอบอยู่ด้วย กล่าวได้ว่าคณะลูกขุนไม่ใช่มีเพียงหน้าที่ชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริง (guilty or not guilty) ว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดหรือไม่เท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการกำหนดบทลงโทษทางกฎหมายอีกด้วย ซึ่งจะแตกต่างจากลูกขุนในอเมริกา ที่ลูกขุนมีอำนาจหน้าที่ชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น

หลังจากคัดเลือกคนเข้ามาทำหน้าที่ลูกขุนแล้วคณะลูกขุนรวมทั้งผู้พิพากษาอาชีพจะพิจารณาคดี เช่น ปล้นทรัพย์และทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บ ฆ่าคนตาย วางเพลิง ข่มขืน เมมาแล้วจับแล้วชนผู้อื่นเสียชีวิต ลักพาตัว บิดามารดาทิ้งบุตรเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ในกรณีอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับอาวุธ และความผิดเกี่ยวกับวัตถุระเบิด กล่าวคือระบบลูกขุนของญี่ปุ่นใหม่นี้จะใช้พิจารณาตัดสินคดีอาญาที่ร้ายแรงเท่านั้น

²⁰ เสถียร ลายลักษณ์. หน้าเดิม.

ประเทศญี่ปุ่นเคยใช้ระบบลูกขุนมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบลูกขุน (Jury System) ภายใต้รัฐบาลของ Kato Tomosaburu เมื่อปี ค.ศ. 1923 จนถึง ค.ศ. 1943 ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยนำประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการในครั้งนี้ มีแบบจำลองมาจากระบบลูกขุนของสหรัฐอเมริกา ที่ประกอบด้วยคณะลูกขุน 12 คน โดยรัฐบาลในช่วงนั้นคาดหวังว่าการที่ประชาชนมีส่วนในการตัดสินจะเป็นการเพิ่มเสียงสนับสนุนของสาธารณะในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลได้ แต่ก็มีเสียงจากนักวิชาการหลายคนเห็นแย้งว่ามันเป็นเพียงโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลในยุคโทโฮถึงยุคโทวะมากกว่า ลูกขุนในช่วงนั้นจะมีคุณสมบัติ คือ เป็นชายอายุ 30 ปีขึ้นไป ที่รู้หนังสือ และมีความสามารถเสียภาษีให้รัฐอย่างไรก็ตาม คณะลูกขุนในช่วงนี้ในช่วงนี้ก็ไม่ได้มีสิทธิทำคำตัดสินแต่อย่างใด แต่มีบทบาทเพียงเสนอคำตอบต่อคำถามในเชิงข้อเท็จจริงให้แก่ผู้พิพากษาเท่านั้น ซึ่งการเสนอความจริงของของคณะลูกขุนในช่วงนั้นไม่มีน้ำหนักหรืออำนาจมากนัก เนื่องจากการแพร่กระจายของลัทธิฟาสซิสต์และบทบาทของรัฐบาลภายใต้ภาวะสงคราม ดังที่กล่าวระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นในช่วงนั้นบ้านเมืองอยู่ในช่วงสงครามบ้านเมืองของประเทศญี่ปุ่นอยู่ในภาวะบอบช้ำจึงมีความไม่พร้อมหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ความเข้าใจของประชาชนในบทบาทหน้าที่ของลูกขุน การที่ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการพิจารณาแบบลูกขุนสหรัฐอเมริกาเข้ามาประกอบกับการที่ประเทศญี่ปุ่นไม่เคยใช้ระบบลูกขุนมาก่อนและด้วยวิถีชีวิตและสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่มีบทบาทมากกว่าผู้หญิงด้วยปทัสถานทางวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นเอง สิ่งเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ความคิดเห็นของประชาชนธรรมดาไม่ได้รับความเชื่อถือหรือยอมรับในสังคมช่วงนั้นทำให้ระบบลูกขุนในช่วงนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ²¹ และเป็นอันต้องระงับใช้ไปหลังจากลัทธิทหารเริ่มเข้ามาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ต่อมาในปี 2552 สภาไดเอทก็ได้ผลักดันเอาระบบลูกขุน (Lay Juddge System) เห็นได้เป็นการผลักดันโดยภาครัฐนำเสนอต่อสภาของประเทศญี่ปุ่นจนไดมติเห็นชอบในสภาให้นำระบบลูกขุนมาใช้ใหม่ซึ่งระบบลูกขุนนี้จะแตกต่างจากระบบลูกขุนที่ใช้ช่วงปี ค.ศ. 1923 จนถึง ค.ศ. 1943 คือเป็นการนำระบบลูกขุนมาดัดแปลงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับประเทศตัวเองซึ่งมีลักษณะคล้ายผู้พิพากษาสมทบ แต่ลูกขุนของญี่ปุ่น“saibanin” นี้จะเข้าไปทำหน้าที่ร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในการตัดสินคดีและกำหนดโทษร่วมกันซึ่งต่างไปจากลูกขุนเดิมของญี่ปุ่น ซึ่งการนำระบบลูกขุนมาใช้อีกครั้งนี้ ซึ่งก็มีทั้งฝ่ายที่ชื่นชมและวิจารณ์ เหตุผลของฝ่ายแรก เช่น ระบบนี้จะเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนมากในการพิจารณาคดีอาญาเพื่อให้เกิดความโปร่งใสมากขึ้น

²¹ Juries in Japan, http://en.wikipedia.org/wiki/Juries_in_Japan.

เป็นไปตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย, เป็นการเคารพเสียงประชาชนและลดความมีอคติต่อผู้พิพากษา, โดยคาดหมายว่าประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่ชนกฏหมายจะมีส่วนร่วมแสดงความรู้สึกและความเห็น ซึ่งเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลคำตัดสินของศาล โดยเฉพาะคดีอาญาที่มีบทลงโทษอันกระทบสิทธิและเสรีภาพอย่างมาก และยังทำให้หลัก “ฟังความทุกฝ่าย” ในชั้นศาลเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นหลักประกันที่ว่าเสียงของเขาจะถูกฟังจากตัวแทนของประชาชน²² และในขณะที่เดียวกันจะเปิดโอกาสให้สังคมได้เข้าใจและเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมอีกด้วย มีความเห็นของทนายความที่กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของการปฏิรูประบบตุลาการก็คือ เพื่อให้สังคมญี่ปุ่นมีความเป็นเสรี ยุติธรรมและรับผิดชอบมากขึ้นเขาสันนิษฐานและผลักดันในการนำระบบลูกขุนของญี่ปุ่น “saibanin” ญี่ปุ่นเลิกระบบลูกขุนระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และผู้พิพากษาอาชีพก็ทำหน้าที่ตัดสินคดี ซึ่งระบบการตัดสินคดีแบบเดิมให้อำนาจอัยการมากเกินไป เช่น อัยการมีอำนาจควบคุมและซักถามผู้ต้องสงสัยได้นานถึง 23 วัน แทนที่ในการดำเนินคดีจะเป็นเรื่องของการต่อสู้กันหักล้างในทางพยานหลักฐานของอัยการกับทนายความจำเลย แต่กลับกลายเป็นเพียงการส่งเอกสารให้ผู้พิพากษาเท่านั้น และได้เกิดเสียงวิพากษ์ตำหนิในระบบที่ใช้อยู่นี้มากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ชายวัย 62 ปีคนหนึ่งผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษแบบผิดพลาดได้รับการปล่อยตัวออกจากคุกไปหลังจากติดอยู่ 17 ปีในข้อหาฆ่าเด็กสาวรายหนึ่ง เขาเล่าว่าอัยการควบคุมตัวแล้วบังคับให้รับสารภาพทุกอย่างที่เขาไม่ได้ประกอบอาชญากรรมดังกล่าว เขาได้รับอิสรภาพภายหลังการตรวจดีเอ็นเอของเขาไม่ตรงกับศพเด็กนั้น ซึ่งถ้าหากนำระบบลูกขุน “saibanin” มาใช้อย่างน้อยที่สุดพวกเขาจะต้องฟังข้อโต้เถียงอย่างจริงจังและระมัดระวังระหว่างลูกขุนและผู้พิพากษาอาชีพ และเป็นการลดอำนาจอัยการอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ก็มีความเห็นอีกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยต่อการนำระบบลูกขุน “saibanin” มาใช้ เช่น ระบบลูกขุนที่ญี่ปุ่นนำมาใช้นั้นเหมือนเป็นการยึดเยื้อให้ประชาชนในลักษณะบนลงล่าง จากชนชั้นนำในโตเกียวโดยผ่านหน่วยงานราชการทางศาล ไม่เหมือนกับในตะวันตกที่ระบบลูกขุนเกิดจากการต่อรองกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง, การที่ระบบนี้มีหลักการห้ามให้ลูกขุนเผยแพร่ความลับเกี่ยวกับคดีถ้าฝ่าฝืนมีทั้งโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 5 แสนเยน ก็มีคนวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและมีการลงโทษที่รุนแรงเกินไปส่งผลให้หลายคนไม่ยอมเป็นลูกขุนและเป็นการกีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชนไปในตัว, รัฐบาลให้เงินชดเชยไม่เพียงพอในกรณีคนที่จะไปทำหน้าที่ลูกขุนและต้องหยุดกิจการในช่วงปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวเห็นได้ว่าการที่ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 และภายใต้ถูกยึดครองชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง ญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าสู่ในการเปลี่ยนแปลงประวัติชนบธรรมเนียมประเพณี

²² นุดประวีณ สมดี. (2554). การกลับมาของระบบลูกขุนในคดีอาญา. หน้า 43-45

การเมืองเศรษฐกิจ และสังคมอย่างเต็มที่ ได้สร้างญี่ปุ่นให้เป็นประเทศประชาธิปไตยที่แท้จริง การสร้างชีวิตทางสังคมในญี่ปุ่นให้เป็นประชาธิปไตยนั้น ได้บรรลุผลสำเร็จด้วยกระบวนการทางกฎหมาย ญี่ปุ่นได้พยายามปฏิรูประบบกฎหมายภายในของประเทศที่พัฒนาแล้วหลายๆ ประเทศ เช่น เยอรมนี สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ที่ได้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาคดี และประกอบกับไม่ว่าการเจริญทางบ้านเมือง เศรษฐกิจ และประชาชนมีความรู้มากขึ้นพอที่จะให้เหตุผลแยกแยะผิดถูกได้ ทางภาครัฐจึงผลักดันจนออกกฎหมายให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพที่เรียกว่า ระบบลูกขุนญี่ปุ่น “saibanin” เป็นระบบลูกขุนแบบผสมคล้ายๆ ผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งแตกต่างจากระบบลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งแน่นอนระบบลูกขุนญี่ปุ่นนี้จะมีคนเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยโดยนำเสนอมุมมองแตกต่างกันก็ตาม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่านี่คือจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาและกำหนดบทลงโทษและตรวจสอบถ่วงดุลคำตัดสินของศาล โดยเฉพาะคดีอาญาที่มีบทลงโทษอันกระทบสิทธิและเสรีภาพอย่างมาก และยังทำให้หลัก “ฟังความทุกฝ่าย” ในชั้นศาลเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นหลักประกันว่าเสียงของเขาจะถูกฟังจากตัวแทนของประชาชน นั่นคือลูกขุน ซึ่งใกล้ชิดกับเรื่องราวและมีประสบการณ์ต่างๆ ย่อมจะเข้าถึงและเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าผู้พิพากษาเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง

4.2.3 ลูกขุนตามความเข้าใจ

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญามีหลายรูปแบบ แต่การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่นิยมกันทั้งในระบบกฎหมาย Common law และ Civil law คือการดำเนินคดีโดยระบบลูกขุน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนธรรมดาเข้าทำหน้าที่เสมือนผู้พิพากษา ในการร่วมกันพิจารณาพิพากษาให้เกิดความรอบรอบ ทั้งยังเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา อีกทั้งเป็นการสร้างความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นเมื่อการพิจารณาโดยระบบลูกขุนเป็นการพัฒนาไปอีกขั้นทางด้านกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมพิจารณากับผู้พิพากษาอาชีพ จึงต้องศึกษาลูกขุน คืออะไร

ลูกขุน สหรัฐอเมริกา คือ พลเมืองสหรัฐอเมริกาที่มีสิทธิเลือกตั้งของแต่ละรัฐที่ได้รับคัดเลือกมาทำหน้าที่พิจารณาพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงในคดี (guilty or not guilty) ว่าผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดหรือไม่เท่านั้น ส่วนปัญหาว่าควรลงโทษจำเลยอย่างไรนั้นเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาอาชีพ อาจกล่าวได้ว่า ลูกขุนของสหรัฐอเมริกาพิจารณาแต่ปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนผู้พิพากษาพิจารณาปัญหาข้อกฎหมาย และกำหนดโทษ การตัดสินข้อเท็จจริงของลูกขุน สหรัฐอเมริกาใช้มติเอกฉันท์ การวินิจฉัยข้อเท็จจริงใครจะก้าวล่วงมิได้ คำตัดสินของลูกขุนของสหรัฐอเมริกาถือเป็นที่สุดจะอุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้

ลูกขุน ฝรั่งเศส คือ ประชาชนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนที่ได้ขึ้นบัญชีลูกขุนไว้แล้วได้รับเชิญให้เข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพเพื่อตัดสินคดีในคดีความผิด “อุกฉุกฎ์โทษ” และ “มัจฉิมโทษ” คดีที่มีอัตราโทษร้ายแรง ความผิดโทษฉกรรจ์ หรือความผิดมหันตโทษ คือความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำ 10 ปีจนถึงจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งการทำหน้าที่ของลูกขุนฝรั่งเศสนี้ไม่ได้มีหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น เมื่อลูกขุนเห็นว่าการกระทำของจำเลยได้กระทำความผิดได้มติดของลูกขุนเป็นความผิดแล้ว คณะลูกขุนยังมีหน้าที่กำหนดโทษแก่จำเลยด้วย คำวินิจฉัยของลูกขุนถือเป็นที่สุด ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นอันยุติ กล่าวได้ว่าลูกขุน คือบุคคลที่เข้ามาพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงของคดี และร่วมกำหนดโทษกับผู้พิพากษาอาชีพ

ลูกขุน ญี่ปุ่น หรือ “saibanin” คือ ประชาชนหรือชาวบ้านธรรมดาที่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้รู้กฎหมาย แต่เป็นวิญญูชนที่มีความคิดเป็นปกติแบบคนทั่วไปธรรมดาที่ได้รับคัดเลือกมานั่งร่วมกับผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี โดยมีส่วนร่วมทั้งซักพยานทั้งซักพยานทั้งสองฝ่าย และร่วมพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ ผู้พิพากษาอาชีพจะคอยให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาในข้อกฎหมาย ทั้งนี้ในการกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะโทษปรับ จำคุก หรือประหารชีวิตในแต่ละครั้งจะยึดหลักการเสียงข้างมากกล่าวได้ว่าคณะลูกขุนไม่ใช่มีเพียงหน้าที่ชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริง (guilty or not guilty) ว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดหรือไม่เท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการกำหนดบทลงโทษทางกฎหมายอีกด้วย ซึ่งจะแตกต่างจากลูกขุนในอเมริกา ที่ลูกขุนมีอำนาจหน้าที่ชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น เป็นลักษณะระบบลูกขุนที่นำมาประยุกต์ให้เหมาะสมแก่ประเทศตัวเอง

ลูกขุน ไทย หรือลูกขุนในระบบศาลไทยเดิม คือ ผู้พิพากษาอาชีพประเภทหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ตรวจรับฟ้องและเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงอยู่แล้ว ลูกขุนก็คือผู้ชี้ขาดอีกครั้งหนึ่งว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ลักษณะการพิจารณาได้ปรากฏตลอดของการพิจารณาพิพากษารรคคดี ไม่ว่าจะศาลในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลยุติธรรม หลังจากการปฏิรูปการศาลยุติธรรมแล้ว คำว่า “ลูกขุน” จึงไม่ปรากฏในการพิจารณาพิพากษาคดีในประเทศไทยอีก ซึ่งเห็นวาระบบลูกขุนของไทยนี้ ไม่ใช่ประชาชนธรรมดาทั่วไปแต่เป็นข้าราชการที่แต่งตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ตรวจรับฟ้องและเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงอยู่แล้ว ลูกขุนก็คือผู้ชี้ขาดอีกครั้งหนึ่งว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ลูกขุนของไทยไม่ได้มีอำนาจตัดสินคดีเหมือนลูกขุนของสหรัฐอเมริกาที่ชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริง (guilty or not guilty) ดังนั้นลูกขุนของประเทศไทยจึงไม่มีอำนาจอะไรมากนักซึ่งจะต่างจากหน้าที่ของลูกขุนตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นอย่างสิ้นเชิง และคำว่าลูกขุนนั้นก็ไม่มีปรากฏในประเทศไทยหลังจากสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปใช้อำนาจตุลาการ หรือให้ประชาชนเข้าไปร่วมพิจารณาของศาล เป็นการทำให้การพิจารณาพิพากษาให้เกิดความรอบรอบ ทั้งยังเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา อีกทั้งเป็นการสร้างความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม แต่การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่นิยมกันทั้งในระบบกฎหมาย Common law และ Civil law ก็คือการดำเนินคดีโดยระบบลูกขุน คำว่า “ลูกขุน” เราอาจเข้าใจว่าเป็น การให้คนธรรมดาทั่วไปเข้าไปพิจารณาวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง (guilty or not guilty) แบบสหรัฐอเมริกา แต่ปัจจุบันระบบลูกขุนนี้เป็นที่นิยม หรือเป็นการพัฒนาไปอีกขั้นของกฎหมายที่ให้ประชาชนเข้ามาตัดสินคดีไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมาย Common law และ Civil law ก็ตาม ระบบลูกขุนแต่เดิมในมีการมาประยุกต์และพัฒนาไปจากเดิมบ้าง เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพเกิดประโยชน์และเกิดความเหมาะสมกับประเทศของตัวเอง จากหลักที่ว่ากฎหมายที่ดีไม่ใช่ลอกของเขาแล้วมาใช้กับประเทศตัวเอง แต่ควรนำมาศึกษานำข้อที่ดีและเหมาะสมกับประเทศนั้นๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับประเทศนั้นๆ ดังนั้นคำว่า “ลูกขุน” ตามความเข้าใจของผู้เขียน คือ ประชาชนหรือบุคคลธรรมดาทั่วไปไม่ว่าจะมีความรู้ทางด้านกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ที่ผ่านการคัดเลือกเข้ามาร่วมพิจารณาคดีตัดสินคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพไม่ว่าจะตัดสินคดีเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริง (guilty or not guilty) หรือ เข้ามาร่วมพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพโดยมีส่วนร่วมทั้งซักพยานทั้งซักพยานทั้งสองฝ่าย และร่วมพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ พิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพอีกทั้งในการกำหนดบทลงโทษ ผู้กระทำความผิดร่วมกัน อาจจะเป็นระบบผสมคล้ายกับผู้พิพากษาสมทบของไทยเรา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลูกขุนคือการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาคดีอาญาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบกลไกระบบลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ของอเมริกา กับระบบลูกขุนในระบบชิวิลลอว์ของญี่ปุ่น

เห็นได้ว่ามีทั้งข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่างจำแนกได้ 7 ประเด็น กล่าวคือ

ประเด็นที่ 1 เรื่องที่มาและกระบวนการคัดเลือก คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่น กับ คณะลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกา สำหรับประเด็นนี้มีลักษณะทำนองเดียวกัน คือ คัดเลือกจากประชาชนธรรมดาในท้องถิ่น โดยการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาทำการคัดเลือก และไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีความรู้เชี่ยวชาญพิเศษ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนธรรมดาเข้ามาทำหน้าที่

ประเด็นที่ 2 เรื่องบทบาทหน้าที่ คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นทำหน้าที่คล้ายคลึงกันกับผู้พิพากษาสมทบ โดยทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษา

อาชีพในองค์คณะคดีนั้น และร่วมวินิจฉัยทั้งในประเด็นว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ และในคดีที่ไม่ได้ความว่ากระทำความผิดจำเลยควรได้รับโทษสถานใด อีกทั้งในการพิจารณาคดีก็มีสิทธิซักถามพยานได้โดยความเห็นชอบของผู้พิพากษาอาชีพในคดีนั้น อาจกล่าวได้ว่าระบบลูกขุนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นนี้เป็นระบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างการทำงานของผู้พิพากษาสมทบและลูกขุน ซึ่งแตกต่างจากคณะลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกา ซึ่งมีบทบาทเพียงการพิจารณาในปัญหาข้อเท็จจริงฟังการสืบพยานจนเสร็จแล้วปรึกษาหารือกันระหว่างคณะลูกขุนเพื่อแจ้งมติแก่ผู้พิพากษาอาชีพในคดีนั้นว่าคณะลูกขุนเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่โดยไม่ต้องแสดงเหตุผลใดๆถึงที่ลูกขุนหารือกันนั้นถือเป็นเอกสิทธิ์ และผู้พิพากษาอาชีพในคดีนั้นก็ทำหน้าที่พิพากษากำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยในกรณีที่คณะลูกขุนแจ้งมติว่าเห็นว่าจำเลยกระทำผิดจึงเห็นได้ว่าคณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นจะมีบทบาทหน้าที่ที่กว้างขวางกว่าคณะลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกาที่มีหน้าที่พิจารณาเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น

ประเด็นที่ 3 เรื่องระยะเวลาของการปฏิบัติหน้าที่ คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นจะเป็นทำนองเดียวกันกับคณะลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกา ตรงที่มีการคัดเลือกมาทำหน้าที่เป็นรายคดี เมื่อเสร็จคดีนั้นแล้วก็พ้นหน้าที่ไป หากมีคดีใหม่ที่ต้องใช้คณะลูกขุนก็จะต้องมีการคัดเลือกคณะลูกขุนชุดใหม่เข้ามาสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ กลับเข้าไปสู่การคัดเลือกลูกขุนเข้ามาทำหน้าที่เป็นรายคดีไป

ประเด็นที่ 4 เรื่องการเปิดเผยข้อมูลของบุคคล คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นจะเป็นทำนองเดียวกันกับคณะลูกขุนในระบบ Common Law ตามที่กฎหมายจะกำหนดห้ามมิให้มีการเปิดเผยชื่อและที่อยู่ตลอดจนความเห็นของบุคคลผู้เป็นลูกขุนที่มีในคดีนั้นต่อสาธารณชนโดยข้อห้ามดังกล่าวมีเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของบุคคลผู้เป็นลูกขุนนั่นเอง แต่อย่างไรก็ดี ในกระบวนการคัดเลือกคณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่น ได้เปิดโอกาสให้คู่ความสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือความเชี่ยวชาญของผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกเพื่อจะหาผู้ที่เหมาะสมแท้จริงในการเข้ามาเป็นคณะลูกขุนทำหน้าที่ร่วมพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการคัดเลือกคณะลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกา ซึ่งไม่อนุญาตให้คู่ความถามข้อมูลดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัดให้แก่ผู้จะเป็นลูกขุนนั้น

ประเด็นที่ 5 เรื่องการถามพยาน คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นสามารถสอบถามพยาน ผู้เสียหาย รวมถึงจำเลยได้โดยตรงเมื่อเกิดข้อสงสัยในสืบพยาน ซึ่งคณะลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกา ในกรณีที่ลูกขุนเกิดมีข้อสงสัย และต้องการสอบถามพยานในประเด็นใด ก็ต้องส่งคำถามดังกล่าวให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ซักถาม ลูกขุนของอเมริกาจะถามเองโดยตรงไม่ได้ต้องถามโดยผ่านทางผู้พิพากษาเท่านั้น

ประเด็นที่ 6 เรื่องการวินิจฉัยคดี คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นเมื่อทำการสืบพยานเสร็จแล้วหลังการพิจารณาคดีลูกขุนประเทศญี่ปุ่นจะต้องร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพวินิจฉัยพยานหลักฐานต่างๆ โดยการปรึกษาหารือร่วมกันอย่างรอบครอบ และมีคำวินิจฉัยในประเด็นที่ว่า จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ และจะกำหนดโทษเท่าใด ผู้พิพากษาอาชีพและลูกขุนประเทศญี่ปุ่น Saiban-in มีอิสระในการวินิจฉัยโดยอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐาน โดยในการทำคำวินิจฉัยผู้พิพากษาอาชีพจะต้องแจ้งข้อกฎหมายแก่ลูกขุนประเทศญี่ปุ่น Saiban-in คำวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ส่วนลูกขุนในระบบ Common Law ของอเมริกาเมื่อสืบพยานเสร็จแล้ว ลูกขุนจะทำการพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ซึ่งการพิจารณาของลูกขุนนั้นเป็นการพิจารณาโดยการประชุมลับในห้องที่กำหนดไว้ โดยเริ่มต้นจะทำการเลือกประธานลูกขุน แล้วหลังจากนั้นก็ทำการอภิปรายกันในระหว่างในคณะลูกขุนโดยไม่มีผู้อื่นเข้ามายุ่งเกี่ยวแม้กระทั่งผู้พิพากษาในคดีนั้นก็ไม่สามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวได้ สิ่งที่คณะลูกขุนอภิปรายกันนั้นเป็นเอกสิทธิ์ จะไปบังคับให้เปิดเผยสิ่งที่อภิปรายกันไม่ได้ เมื่อลูกขุนพิจารณาข้อเท็จจริงเสร็จแล้วได้มติหรือได้ความอย่างไรก็จะแจ้งให้ผู้พิพากษาทราบ จะเห็นว่าลูกขุนของอเมริกาไม่ได้พิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ

ประเด็นที่ 7 เรื่ององค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี องค์คณะลูกขุนประเทศญี่ปุ่นในการพิจารณาพิพากษาคดีจะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 3 คน และลูกขุน Saiban-in 6 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แต่หากเป็นคดีที่ไม่มีการโต้แย้งข้อเท็จจริงอันจะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบและได้มีการตรวจสอบประเด็นแห่งคดีในชั้น Pre-trial arrangement มาแล้ว การพิจารณาพิพากษาคดีจะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 1 คน และลูกขุน Saiban-in 4 คน การจะวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่นั้นให้ใช้เสียงข้างมากโดยอย่างน้อยต้องมีผู้พิพากษาอาชีพและลูกขุน Saiban-in เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยนั้น แต่หากผู้พิพากษาอาชีพและลูกขุน Saiban-in มีความเห็นแตกต่างกันจนหาเสียงข้างมากที่ประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอาชีพและลูกขุน Saiban-in ไม่ได้ กฎหมายกำหนดให้นำเสียงที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยรวมเข้ากับเสียงที่เป็นผลดีแก่จำเลยในลำดับถัดมาจนได้เสียงข้างมาก การทำคำวินิจฉัยและการลงความเห็นในการทำคำวินิจฉัยว่าผู้พิพากษาอาชีพหรือลูกขุน Saiban-in คนใดมีความเห็นว่าลงโทษจำเลยเท่าใด ไม่อาจเปิดเผยได้ ส่วนในระบบ Common Law ของอเมริกาในการพิจารณาคดีอาญาใช้คณะลูกขุน 12 คน ลูกขุนของอเมริกานั้นพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ในการวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่นั้นคำตัดสินของลูกขุน (Juror's Decision) จะต้องลงคะแนนเป็นเอกฉันท์ทั้ง 12 คน ถ้ามีคนใดคนหนึ่งไม่เห็นด้วย ก็จะชี้ขาดไม่ได้ ซึ่งถ้ามีเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้พิพากษาที่เป็นประธานในการไต่สวน (Chairman of the Trial) ก็จะสั่งให้คณะลูกขุนกลับไปทบทวนใหม่จนกว่าจะได้ข้อยุติเป็นเอกฉันท์

จึงจะมีการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่ เพื่อให้ได้ข้อยุติอย่างแท้จริง เห็นได้ว่าลูกขุนอเมริกาใช้มติเสียงเอกฉันท์แต่ลูกขุนประเทศญี่ปุ่นใช้มติเสียงข้างมาก

อีกทั้งลูกขุนญี่ปุ่น Saiban-in แตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบ Lay judge เนื่องจาก Saiban-in จะได้รับการคัดเลือกเป็นครั้งๆ ไปในการทำหน้าที่เฉพาะคดีใดคดีหนึ่งเท่านั้นเช่นเดียวกับลูกขุน แต่ผู้พิพากษาสมทบถูกคัดเลือกโดยผู้พิพากษาเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งโดยจะทำหน้าที่ได้หลายคดีจนกว่าจะครบวาระในการดำรงตำแหน่ง เช่น ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวของประเทศไทยมีการดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี เป็นต้น แต่ความหมายลูกขุนกับผู้พิพากษาสมทบมีประวัติความเป็นมาแตกต่างกัน การกำหนดคุณสมบัติและการคัดเลือกก็ไม่เหมือนกัน รูปแบบและกรอบระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ก็แตกต่างกัน ดังนั้น การเรียก “Saiban-in” ว่าเป็นผู้พิพากษาสมทบ อาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในทางวิชาการได้ การพิจารณาคดีโดยใช้ลูกขุนไม่ได้มีแต่ประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เท่านั้น ประเทศในระบบซีวิลลอว์หลายประเทศได้นำแนวคิดลูกขุนคอมมอนลอร์ดมาใช้สำหรับความผิดร้ายแรง เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้นสำหรับประเทศญี่ปุ่นได้กล่าวถึงที่มาของระบบลูกขุนซึ่งนำมาใช้ในประเทศญี่ปุ่นว่าเป็นการผสมผสานระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นระบบลูกขุนผสมระหว่างระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ และได้มีการเปรียบเทียบ Saiban-in กับ Lay judges ในระบบกฎหมายเยอรมัน ซึ่งเห็นว่า Lay judges ที่ประกอบเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ไม่ร้ายแรง (Schöffengerichte) และความผิดร้ายแรง (Landgericht) ในประเทศเยอรมันมีเพียงสองคนในขณะที่จำนวนลูกขุนญี่ปุ่น Saiban-in ในการพิจารณามีถึงหกคน และ Lay judges ของประเทศเยอรมันมิได้มาจากการคัดเลือกประชาชนธรรมดาทั่วไป แต่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น นายกเทศมนตรี อาจารย์ในมหาวิทยาลัย เป็นต้น จึงเห็นว่าระบบศาล Saiban-in ของญี่ปุ่นนั้นน่าจะคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับระบบลูกขุนฝรั่งเศสมากกว่า²³

จะเห็นได้ว่าระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นและลูกขุนของอเมริกา ลูกขุนทั้งสองประเทศมีทั้งข้อที่เหมือนกันและแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศไม่ว่าจะกระบวนความคิดของประชาชน วัฒนธรรม การศึกษาของประชาชนในประเทศก็ตาม แต่ที่สำคัญในการนำระบบลูกขุนมาใช้ของทั้งสองประเทศเป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาของศาล เป็นการเข้าไปถ่วงดุลอำนาจของผู้พิพากษาทำให้ศาลได้รับความเชื่อถือ

²³ อุทัย อาทิวราห์ ระบบลูกขุนผสม : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ระบบศาล Saiban-in ของญี่ปุ่นกับศาลลูกขุนฝรั่งเศส หน้า 218-251

4.4 วิเคราะห์การนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรง

ปัจจุบันการนำระบบลูกขุนมาใช้ในทั้งประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายที่เป็นทั้งระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายที่เป็นคอมมอนลอว์ ทั้งนี้ระบบลูกขุนเป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลอย่างแท้จริง เพราะเป็นการให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพเข้ามาเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดี โดยเฉพาะในคดีอาญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพิจารณานั้นเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยและจากการศึกษาจะพบว่าในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นประเทศในกลุ่มยุโรป เช่นประเทศฝรั่งเศส หรือแม้แต่ในภาคพื้นทวีปเอเชีย เช่น ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประเทศดังกล่าวเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เช่นเดียวกับประเทศไทยซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วประเทศไทยนั้นอาจสามารถนำระบบลูกขุนมาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาร้ายแรงเพราะหากลงโทษผู้ซึ่งมีโชคร้ายทำผิดอย่างแท้จริงแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่กระบวนการยุติธรรมอันจะทำให้ประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้ ดังนั้นจึงต้องมาวิเคราะห์การนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาร้ายแรงประเทศไทยในกรณีดังต่อไปนี้

4.4.1 หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการนำระบบลูกขุนมาใช้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเรื่องสำคัญถึงระดับกฎหมายรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ส่วนที่ 5 มาตรา 81 ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้

มาตรา 81 รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) ดูแลให้มีการปฏิบัติและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องรวดเร็วเป็นธรรมและทั่วถึง ส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

การจัดระบบงานราชการและงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพโดยให้ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมนั้น สามารถทำได้หลายทาง ไม่ว่าจะเป็นการมาเบิกความเป็นพยานในศาล หรือการแต่งตั้งให้ประชาชนเป็นผู้พิพากษาสมทบเพื่อช่วยผู้พิพากษาอาชีพในการดำเนินคดีบางประเทศ หรือแม้ในปัจจุบันซึ่งมีการนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ยุติปัญหาข้อพิพาททางอาญาในฐานะที่เป็นมาตรการทางเลือกแทนการฟ้องคดีนั้น อย่างไรก็ตามยังมีรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกประเภทที่เรากำลังศึกษา ซึ่งประเทศไทยยังไม่ได้มีการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นั่นคือ การใช้ระบบลูกขุนในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญานั้น ถือเป็นสิ่งที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมประเภทหนึ่งซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะลูกขุนเหล่านี้คือประชาชนทั่วไป (Layman) ที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาในชั้นพิจารณาคดีของศาลเพื่อพิจารณาว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่ นอกจากนี้ในบางประเทศ ลูกขุนยังมีอำนาจในการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดด้วย สำหรับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนในการดำเนินคดีนั้น ส่วนใหญ่ก็คือประเทศที่อยู่ในกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่อย่างไรก็ดีประเทศญี่ปุ่นที่ใช้ระบบกฎหมายซิวิลลอว์เหมือนกับประเทศไทยได้มีการนำระบบลูกขุนมาประยุกต์ใช้มีลักษณะคล้ายกับผู้พิพากษาสมทบนับว่าเป็นการพัฒนาทางด้านกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นที่นำประชาชนธรรมดามาร่วมพิจารณาพิพากษากับผู้พิพากษาอาชีพ ซึ่งประเทศในทวีปเอเชียส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและไว้วางใจในระบบตัดสินคดีโดยผู้พิพากษาอาชีพ รวมทั้งประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นกัน อำนาจในการพิจารณาพิพากษาจึงตกอยู่แก่ศาลแต่เพียงผู้เดียว โดยปราศจากการเข้าร่วมของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเขียนรับรองสิทธิและหน้าที่ของประชาชนไว้ อันอยู่บนพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย

จากการศึกษาระบบลูกขุนของประเทศอเมริกา ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ระบบลูกขุนมีการนำมาใช้ทั้งประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายที่เป็นทั้งระบบกฎหมายซิวิลลอว์และระบบกฎหมายที่เป็นคอมมอนลอว์ ทั้งนี้ระบบลูกขุนเป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลอย่างแท้จริง เพราะเป็นการให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพเข้ามาเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพิจารณานั้นเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย และสมกับการที่เรียกตนว่าเป็นประเทศที่เป็นนิติรัฐ การจะนำระบบลูกขุนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยนั้น ควรจะเป็นระบบลูกขุนแบบที่ใช้ในประเทศญี่ปุ่น ก็เนื่องมาจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย ประกอบกับการเป็นคนเอเชียเหมือนกันทำให้มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ก่อนข้างจะคล้ายกับประเทศไทย และหากจะวิเคราะห์ระบบผู้พิพากษาสมทบที่ประเทศไทยใช้อยู่ซึ่งนับว่าระบบดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับระบบลูกขุนการมีคณะลูกขุนร่วมเป็นองค์คณะกับผู้พิพากษาอาชีพในการพิจารณาพิพากษาคดีคืออย่างไรก็ดีประเทศไทย เป็นการส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมใช้อำนาจหน้าที่และตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมโดยตรง และมีการหมุนเวียนบุคคลผู้เข้าไปทำหน้าที่นั้นเพื่อกระจายการมีส่วนร่วมไปในวงกว้าง โดยไม่จำกัดวงแคบอย่างในกรณีของระบบที่ใช้ผู้พิพากษาสมทบ อีกทั้งการที่คัดเลือกเป็นรายคดีและให้คณะลูกขุนทำหน้าที่ทั้งพิจารณาและพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ โดยที่จำนวนคณะลูกขุนมีมากกว่าจำนวนผู้พิพากษาอาชีพในองค์คณะนั้น ก็อาจเป็นมาตรการให้คณะลูกขุนมีอิสระในการใช้ดุลพินิจตามสมควร โดยไม่ต้องถูกครอบงำจากผู้

พิพากษาอาชีพ นอกจากนี้การวางระบบให้ประชาชนได้หมุนเวียนกันไปทำหน้าที่ด้านการตัดสินข้อพิพาททางอาญา ก็อาจเป็นปัจจัยเกื้อหนุนพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับระบบลูกขุนแบบญี่ปุ่นนั้น เรียกว่า ระบบไซบัน-อิน (Saiban in) หรือที่เรียกว่า ผู้พิพากษาประชาชน “ไซบัน-อิน” ซึ่งก็คือประชาชนทั่วไปที่ไม่มีความรู้กฎหมาย ไม่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน โดยเข้ามาทำหน้าที่พิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย คือเป็นองค์คณะร่วมพิจารณากับผู้พิพากษาเหมือนกับผู้พิพากษาสมทบของไทย แต่ลูกขุนนั้นมีอำนาจพิจารณาข้อเท็จจริงและกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยด้วย ส่วนวิธีการคัดเลือกไซบัน-อินจะแตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบ คือ ไซบัน-อินของญี่ปุ่นจะคัดเลือกจากประชาชนทั่วประเทศที่มีสิทธิเลือกตั้ง เหมือนอย่างลูกขุน มิใช่ศาลใดศาลหนึ่งทำหน้าที่คัดเลือกเอง ไซบัน-อิน จึงมีความผสมผสานระหว่างระบบลูกขุนกับผู้พิพากษาสมทบ หรือ เราอาจจะเรียกระบบลูกขุนแบบญี่ปุ่นว่า “ระบบกึ่งลูกขุน” จากการศึกษาพบว่า การนำระบบลูกขุนมาร่วมพิจารณาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพเป็นการทำให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่โปร่งใสปราศจากข้อกังขาใดๆ นอกจากนั้นระบบลูกขุนนั้นยังมีกระบวนการที่เป็นกิจจะลักษณะกล่าวคือ เป็นกระบวนการเกิดขึ้นจากกำหนดกฎหมายธรรมนูญการปฏิบัติจากศาลที่นำกระบวนการยุติธรรมนั้นมาให้ประชาชนโดยทั่วไปได้ตรวจสอบความถูกต้องในการพิจารณาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาอันเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพต่อประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะหากลงโทษผู้ซึ่งมิใช่ผู้กระทำผิดอย่างแท้จริงแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่กระบวนการยุติธรรมอันจะทำให้ประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้ ด้วยเหตุดังกล่าวการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบลูกขุนด้วยแล้วย่อมทำให้เกิดความไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้นระบบนี้จึงเป็นที่นิยมในหลายๆ ประเทศ การนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยนั้นต้องนำระบบลูกขุนของญี่ปุ่นตามที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้เพราะประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นมีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้าย ๆ กัน แม้ว่ากระบวนการพิจารณาโดยระบบลูกขุนจะทำให้กระบวนการพิจารณาเกิดความล่าช้า แต่การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาพิจารณาในคดีอาญาโดยให้บุคคลหลายคนเข้ามาร่วมใช้ดุลพินิจและประสบการณ์นั้น จะทำให้การพิจารณาพิเคราะห์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้ผลดีกว่าการพิจารณาโดยผู้พิพากษาเพียงคนเดียวหรือสองคน

การจะนำการพิจารณาในระบบลูกขุนแบบประเทศญี่ปุ่นมาใช้ประเทศไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เพราะประเทศไทยใช้ระบบการพิจารณาโดยผู้พิพากษามายาวนาน ในการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยต้องเตรียมการอย่างมาก ทั้งในส่วนของความพร้อมของประชาชน ความตระหนักในหน้าที่ของประชาชนในทางสังคมหรือความเข้าใจและการศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และในส่วนของศาลยุติธรรมเองก็ต้องมีการจัดเตรียมระบบงานของ

ศาลในหลายส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดเตรียมบัญชีผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ร่วมพิจารณากับผู้พิพากษา แม้แต่ห้องพิจารณาคดีจะต้องออกแบบเพื่อรองรับบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่ร่วมนั่งพิจารณาผู้พิพากษา เพราะองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีจะประกอบไปด้วย ผู้พิพากษาที่มากขึ้น และประชาชนที่มานั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษา ซึ่งบุคคลที่เข้ามาเป็นบุคคลที่เข้ามาเป็นลูกขุนในการร่วมตัดสินคดีนั้นๆ ควรจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือและเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียกับคดีนั้นอย่างแท้จริง ประกอบกับมีความประพฤติเหมาะสม ซึ่งย่อมดีกว่าการพิจารณาโดยผู้พิพากษาเพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้ในการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละประเทศ โดยต้องคำนึงถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแต่ละชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม หรือที่เราเรียกกันว่า จิตวิญญาณประชาชาติของชนชาตินั้นเอง โดยการนำระบบลูกขุนมาใช้อยู่บนสมมุติฐานการทำหน้าที่ร่วมกันเป็นองค์คณะในศาลเพื่อการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา จะทำให้การพิจารณาพิพากษาของศาลมีความรอบคอบและตรวจสอบได้มากขึ้น เพราะการพิจารณาซึ่งนำนักกฎหมายหลักฐานและกำหนดโทษจะมาจากกรรมาธิการอย่างรอบด้านร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพกับคณะลูกขุน ซึ่งจะเป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนที่ไม่ใช่เนกกฎหมาย และจะเป็นการพัฒนากฎหมายของเราไปอีกระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการนำระบบลูกขุนมาใช้ไม่ควรใช้แก่คดีอาญาทุกประเภท เพราะเราปฏิเสธไม่ได้การใช้ระบบลูกขุนมีความยุ่งยากล่าช้าต่อการพิจารณาหนึ่งคดี จึงควรนำมาใช้เฉพาะคดีอาญาร้ายแรง ดังที่จะพิจารณาต่อไป

4.4.2 คดีอาญาร้ายแรงที่ควรพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในประเทศไทยระบบการพิจารณาคดีในชั้นศาลประชาชนจะไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณาเลย ต่างกับในต่างประเทศ และจากที่ได้ทำการศึกษาและค้นคว้าในเรื่องของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญาโดยได้ทำการศึกษาเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของศาล จะพบว่า การพิจารณาโดยระบบลูกขุนนี้ถือว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีประเภทหนึ่งที่เป็นการให้ประชาชนสามารถเข้าไปร่วมในการพิจารณาได้อย่างใกล้ชิดและเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีหรือการเข้าไปร่วมใช้อำนาจตุลาการอย่างแท้จริง แต่การนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณานั้นมีข้อเสียตรงที่ ทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปได้โดยล่าช้าก่อให้เกิดความเสียหายตามมา ไม่ว่าจะด้านตัวผู้เสียหาย งบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แม้กระทั่งตัวจำเลย เพราะคดีอาญาเป็นคดีที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้นในการเอาระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาไม่ควรนำระบบลูกขุนมาใช้พิจารณาทุกคดี ควรนำมาบังคับกับคดีอาญาที่มีโทษรุนแรง หรือเป็นคดีอาญาที่มีลักษณะเป็นที่น่าหวาดกลัวและมีผลกระทบต่อจิตใจ

ของประชาชนโดยทั่วไป เนื่องจากเมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นและเป็นคดีที่น่าหวาดกลัวและได้รับความสนใจของประชาชนแล้ว ประชาชนก็จะมีความรู้สึกร่วมในการพิจารณาคดีของศาลตลอดจนการคิดตามผลแห่งคดีนั้นๆ เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นที่มีการจำกัดประเภทคดีอาญาที่ต้องมีลูกขุนร่วมพิจารณาคดีอาญา ต้องเป็นคดีที่มีความผิดร้ายแรงซึ่งมีอัตราโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือเป็นคดีที่ระบุไว้ใน The Courts Act, section 26(2)(2)²⁴ และผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายจากการกระทำความผิดนั้น เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ปล้นทรัพย์จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บ ทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย วางเพลิงเผาเคหสถาน ลักพาตัวบุคคลเพื่อเรียกค่าไถ่ ละทิ้งเด็กที่อยู่ในปกครองจนเป็นเหตุให้เด็กนั้นถึงแก่ความตาย เป็นต้น เพื่อเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจตุลาการอีกทางหนึ่งอันจะได้มาซึ่งความจริงแท้ในเนื้อหาแห่งคดี ตลอดจนความเชื่อมั่นในคำตัดสินของศาลที่ให้ประชาชนร่วมเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นคดีที่มีโทษอันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งจะเกิดความผิดพลาดไม่ได้

การนำระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาร้ายแรงจึงเป็นปัญหาที่ต้องตีความว่าอย่างไรถึงว่าร้ายแรง ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลสถิติคดีอาญาที่น่าสนใจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2553 แบ่งคดีที่น่าสนใจออกดังนี้

1. คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ
 - 1.1 ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา
 - 1.2 ปล้นทรัพย์
 - 1.3 ชิงทรัพย์
 - 1.4 เรียกฆ่าไถ่
 - 1.5 วางเพลิง
2. ชีวิต ร่างกาย เพศ
 - 2.1 ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา
 - 2.2 ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา
 - 2.3 ทำให้ตายโดยประมาท
 - 2.4 พยายามฆ่า
 - 2.5 ทำร้ายร่างกาย

²⁴ ชาตี ชัยเดชสุริยะ. (2550, ตุลาคม). ระบบคณะลูกขุนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น. วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 26, 2. หน้า 204.

- 2.6 ข่มขืนกระทำชำเรา
3. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์
 - 3.1 ลักทรัพย์
 - 3.2 วิ่งราวทรัพย์
 - 3.3 ริดเอาทรัพย์
 - 3.4 กรรโชกทรัพย์
 - 3.5 ชิงทรัพย์
 - 3.6 ปล้นทรัพย์
 - 3.7 รับของโจร
 - 3.8 ทำให้เสียทรัพย์
4. คดีที่น่าสนใจ
 - 4.1 โจรกรรม
 - 4.2 ปล้น-ชิง
 - 4.3 ข่มขืน
 - 4.4 เรียกค่าไถ่
 - 4.5 น้อโกง
 - 4.6 ยักยอก
5. คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย
 - 5.1 อาวุธปืน
 - 5.2 การพนัน
 - 5.3 ยาเสพติด
 - 5.4 การค้าประเวณี
 - 5.5 มีและเผยแพร่วัตถุลามก²⁵

จากข้อมูลดังกล่าวการแบ่งประเภทคดีอาญานั้นแบ่งประเภทโดยใช้ลักษณะการกระทำ ความผิดมาเป็นตัวแบ่งประเภทคดี ตามความร้ายแรงที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการพิจารณาทั้ง ลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิดหรือความเป็นอันตรายของความผิด ซึ่งเห็นได้ว่า สำนักงานตำรวจแห่งชาติให้ความสำคัญต่อลักษณะที่กระทำความผิดที่เป็นการกระทำที่สร้างความหวาดกลัว สะเทือนขวัญแก่ประชาชนส่วนใหญ่ และที่เป็นภัยคุกคามการกระทำความผิด และ

²⁵ รายงานสถิติคดีอาญา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปี 2553.

ความผิดที่กระทำต่อชีวิต ร่างกาย เพศ หรือแบ่งตามสัดส่วนที่อาชญากรรมเหล่านั้นเป็นตัวทำลายความปลอดภัยและความสุขของสาธารณชน ซึ่งจากสถิติดังกล่าวไม่ได้นำอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตมาเป็นเกณฑ์การแบ่งประเภทความร้ายแรงของคดี

จากการศึกษานั้นพบว่า ตัวบทกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้กำหนดฐานความผิดและกำหนดโทษในความผิดฐานนั้นๆ ไว้ โดยไม่ได้กำหนดว่าคดีประเภทใดเป็นความผิดร้ายแรง จึงเป็นปัญหาที่ต้องตีความ หรือมาจำกัดคำว่าคดีอาญาร้ายแรง การที่จะนำเฉพาะอัตราโทษ ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตมาเป็นตัวกำหนดความผิดร้ายแรงมันก็จะไม่ครอบคลุมความหมายของความร้ายแรงความร้ายแรงทั้งหมด เช่นกรณีตามกฎหมายอาญา

มาตรา 277 วรรคแรก ผู้ใดกระทำชำเราเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปีไม่ว่าเด็กนั้นจะยอมหรือไม่ก็ตามต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่แปดพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

คุณธรรมทางกฎหมายมุ่งคุ้มครอง “ความบริสุทธิ์ในทางเพศของเด็ก”²⁶

การกระทำชำเราเด็กเป็นการกระทำที่เป็นภัยของสังคม ทำให้คนสังคมหวาดกลัว ทำให้ผู้ปกครองและตัวเด็กที่เสียหายไม่ได้รับความปลอดภัย การที่ผู้ใหญ่กระทำต่อเด็กซึ่งอ่อนแอ อ่อนวัย แม้ไม่เป็นภัยต่อชีวิตแต่เป็นเรื่องที่สังคมไทยรับไม่ได้ เกิดความตกใจหวาดกลัวในสังคม หากเราอัตราโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตมาเป็นตัวแบ่งความร้ายแรงแล้ว คดีตามความผิดดังกล่าวก็เป็นเพียงคดีอาญาธรรมดา ดังนั้นในการตีความแค่ไหนเป็นความผิดอาญาร้ายแรง หรือไม่ร้ายแรง นอกจากการเอาตัวอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต มาเป็นตัวแบ่งแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า เรามักจะมองความร้ายแรงของคดีที่ผลที่เกิดขึ้น ว่าเกิดความเสียหายมากหรือน้อยต่อการก่ออาชญากรรมที่กระทำ ว่ามีความเสียหายต่อส่วนรวมเพียงใด เสียหายมากก็กลายเป็นความผิดร้ายแรงเพราะส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นหากการกระทำนั้นผลสำเร็จมันร้ายแรง แต่ผลดันไม่เกิดตามความประสงค์ก็กลายเป็นความผิดอาญาธรรมดา จากการศึกษา การแบ่งประเภทคดีอาญาร้ายแรงต้องพิจารณาลักษณะการทำความผิดประกอบกันไปด้วย เช่น พิจารณาทั้งลักษณะความร้ายแรงของการทำความผิดหรือความเป็นอันตรายของความผิด การกระทำทารุณโหดร้าย การกระทำป่าเถื่อน การกระทำต่อความมั่นคงของชาติ หรือการกระทำในลักษณะที่กระทบต่อความรู้สึกหรือสร้างความหวาดกลัวของประชาชนส่วนมาก ในสังคม หรือพิจารณาถึงเจตนาอันชั่วร้าย หรือน่ากลัวจะไม่เกิดความสงบหรือดูร้ายอย่างอื่นขึ้น อย่างในกรณี กฎหมายอาญา

มาตรา 135/1 ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย เช่น การใช้กำลังประทุษร้าย หรือกระทำการใดอันก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต หรืออันตรายอย่างร้ายแรงต่อร่างกาย เมื่อผู้กระทำมีเจตนา

²⁶ คณิต ฌ นคร. (2551). *ประมวลกฎหมายอาญา*. หน้า 188.

กระทำความผิดแล้ว ผู้กระทำยังต้องมีเจตนาพิเศษ เช่น เป็นการก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อประเทศ หรือเพื่อสร้างความปั่นป่วนให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ชน เป็นต้น เมื่อผู้กระทำมีเจตนาพิเศษดังกล่าว ตามมาตรา 135/1 แล้ว ผู้กระทำมีความผิดฐานก่อการร้าย แต่ถ้าผู้กระทำไม่มีเจตนาพิเศษแล้วผู้กระทำก็มีความผิดอาญาตามความผิดที่เกิดขึ้น

เจตนาพิเศษนั้น ความผิดอาญาในบางเรื่องจะกำหนดไว้ ซึ่งหมายถึงมูลเหตุซึ่งใจพิเศษที่ผู้กระทำมีอยู่ในขณะกระทำความผิด²⁷ นอกจากผู้กระทำมีเจตนาธรรมดาในการกระทำแล้วยังต้องมีเหตุซึ่งใจพิเศษอีก

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การตีความคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทยที่จะนำระบบลูกขุนมาพิจารณาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพนั้น คำว่า “คดีอาญาร้ายแรง” คือ คดีที่มีลักษณะการกระทำความผิดที่ต้องพิจารณาเอาลักษณะการกระทำความผิด กับอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต มาพิจารณาผลที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อความรู้สึก หรือสร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนมากน้อยเพียงใด กระทำทารุณโหดร้าย การกระทำป่าเถื่อน การกระทำต่อความมั่นคงของชาติ หรือการกระทำในลักษณะที่กระทบต่อความรู้สึกหรือสร้างความหวาดกลัวของประชาชนส่วนมาก ในสังคม หรือพิจารณาถึงเจตนาอันชั่วร้าย หรือน่ากลัวจะไม่เกิดความสงบหรือดูร้ายอย่างอื่นขึ้น รวมถึงลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิดหรือความเป็นอันตรายของความผิด ตัวอย่างเช่น กระทำฆ่าเร่เด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี ข่มขืนกระทำชำเรา ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ปล้นทรัพย์จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บ ทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย วางเพลิงเผาเคหสถาน ลักพาตัวบุคคลเพื่อเรียกค่าไถ่ ละทิ้งเด็กที่อยู่ในปกครองจนเป็นเหตุให้เด็กนั้นถึงแก่ความตาย เป็นต้น คดีเหล่านี้กระทบต่อความสงบละสังคมนอกขอบเขตสิทธิต่อผู้เสียหายอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นชีวิต ร่างกาย ละความรู้สึกของคนในสังคมอย่างมากหากคดีอาญาที่เกิดขึ้นเป็นคดีอาญาร้ายแรงแล้วก็นำระบบลูกขุนมาร่วมพิจารณาคดีอาญาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพจะทำให้การพิจารณาพิพากษาของศาลมีความรอบคอบและตรวจสอบได้มากขึ้น เพราะการพิจารณาคดีอาญาดังกล่าวมีอัตราโทษที่รุนแรงและกระทบสิทธิและเสรีภาพอย่างมาก หากลงโทษผู้ซึ่งมิใช่ผู้กระทำผิดอย่างแท้จริงแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่กระบวนการยุติธรรมอันจะทำให้ประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้ และช่วยส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

²⁷ หยุด แสงอุทัย. (2547). *กฎหมายอาญา ภาค 1*. หน้า 66.

4.4.3 ความเหมาะสมของการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุนในประเทศไทย

การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบลูกขุนเป็นรูปแบบการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ส่วนใหญ่ใช้ในในกลุ่มประเทศระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แต่ก็มีประเทศในกลุ่มระบบกฎหมายซีวิลลอว์นำระบบลูกขุนมาใช้ โดยเฉพาะในทวีปเอเชียของเราประเทศญี่ปุ่นได้นำระบบลูกขุนมาพิจารณาคดี นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมอาญา ของทวีปเอเชีย รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวซึ่งประเทศไทยยังไม่ได้มีการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม การนำระบบลูกขุนมาใช้พิจารณาคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น ทำให้ต้องพิจารณาความเหมาะสมในการนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีในประเทศไทย เพราะประเทศญี่ปุ่นใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เหมือนกับประเทศไทยประกอบกับการเป็นคนเอเชียเหมือนกันทำให้มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ค่อนข้างจะคล้ายกับประเทศไทย การเสนอให้นำระบบลูกขุนมาใช้พิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่การนำประชาชนเข้าร่วมการพิจารณาคดีในระบบศาลไทยถือเป็นการเปลี่ยนแปลงรากฐานสำคัญในการพิจารณาคดี เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบการพิจารณาคดีอาญาโดยผู้พิพากษามายาวนาน และเหตุผลที่ถูกคัดค้านการนำระบบลูกขุนมาใช้มาจากความไม่พร้อมของประชาชนและเกรงว่าจะมีการแทรกแซงคณะลูกขุน เมื่อพูดถึงความเหมาะสมของการนำระบบลูกขุนมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย ก่อนอื่นต้องพิจารณาความเห็นของฝ่ายที่เห็นด้วยและคัดค้านการใช้ระบบลูกขุนในประเทศที่ใช้ระบบลูกขุนก่อนประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นต้นตำรับของการใช้ระบบลูกขุนในการพิจารณาคดีมานับหลายร้อยปีต่างก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับการวินิจฉัยคดีของลูกขุน และข้อวิพากษ์วิจารณ์การใช้ลูกขุนในการพิจารณาคดีตลอดมา แม้กระทั่งทุกวันนี้ก็ยังคงมีการวิพากษ์วิจารณ์การใช้ระบบลูกขุนอยู่ ในปี ค.ศ.1924 มีบทความซึ่งลงพิมพ์ในวารสารสมาคมนิติบัณฑิตยสภาอเมริกัน (The American Bar Association Journal) ได้วิจารณ์ระบบลูกขุนไว้อย่างรุนแรงว่าเป็นเวลานานเกินไปแล้วที่ระบบลูกขุนที่เก่าแก่ คร่าครีและไร้ประโยชน์ยังคงได้รับอนุญาตให้บ่อนทำลายระบบการอำนวยความยุติธรรมของชาติอยู่ บรรดาผู้คนที่ต้องตกอยู่ภายใต้การพิจารณาของระบบลูกขุนต้องสูญเสียความยุติธรรมไปให้กับบรรดาผู้คนที่ปราศจากเหตุผล มาร์ค ทเวน (Mark Twain, Florida : 1835-1910) นักประพันธ์กระตือรือร้นชาวอเมริกันผู้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง ทอม ซอว์เยอร์ ผจญภัย (The Adventures of Tom Sawyer) ก็เคยวิจารณ์ระบบลูกขุนไว้ว่า ระบบลูกขุนซึ่งเกิดในยุคสมัยของพระเจ้าอัลเฟรดมหาราชแห่งอังกฤษ (Alfred the Great : 871-899 A.D.) นั้น พระองค์ท่านไม่ทรงทราบการณ์ล่วงหน้าว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงในโลกอย่างรวดเร็วในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วยเหตุนี้บรรดาลูกขุนซึ่งสามารถคัดเลือกได้อย่างง่ายดายจากคน

มีปัญหาและข้อสงสัยสุจริตในยุคของพระองค์ท่านนั้น กลับหาได้อย่างยากเย็นในยุคปัจจุบัน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้ทำหน้าที่ลูกขุนในยุคนี้กลับกลายเป็นพวกคนโกง ทูจริต และโกงเอาเบาะปัญหา

ถ้าเราถามนักกฎหมายไทยว่า สมควรนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีความผิดร้ายแรงในบ้านเราหรือไม่ คำตอบส่วนใหญ่ที่ได้รับคงเหมือนกันว่ายังไม่เหมาะสมหรือยังไม่ถึงเวลาสำหรับสังคมไทย เนื่องจากการให้ประชาชนมาทำหน้าที่ลูกขุนนั่งร่วมพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพนั้นมีความเสี่ยงต่อการอำนวยความสะดวกในสังคมไทยเป็นอย่างมาก สิ่งที่กลัวและกังวลกันมากก็คือการแทรกแซงคณะลูกขุน โดยเฉพาะในคดีที่จำเลยเป็นผู้มีอิทธิพล ผู้มีบารมี นักการเมือง รวมทั้งความอ่อนไหวและความมีอคติของลูกขุนซึ่งเป็นหัวใจของการอำนวยความสะดวก ยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเริ่มมีผู้ศึกษาและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับระบบลูกขุนมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ บางคนเห็นว่าการยกเรื่องความพร้อมหรือไม่พร้อมของสังคมไทยมาปฏิเสธแนวคิดในการใช้ลูกขุนพิจารณาคดี ก็ไม่ต่างอะไรกับเหตุผลเดียวกับที่ถูกประชาชนว่าไม่สามารถเลือกตั้งรัฐบาลที่ดีได้ ข้อเปรียบเทียบดังกล่าวนับว่ารุนแรงเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคที่ประเทศไทยมีความขัดแย้งทางความคิดในสังคมดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน²⁸ และการให้เหตุผลดังกล่าวเป็นการดูถูกประชาชนในสังคมปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และการแทรกแซงระบบลูกขุนทำได้ยากขึ้นเพราะลูกขุนจะได้รับการดูแลในระหว่างพิจารณา อีกทั้งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 มาตรา 81 ยังบัญญัติให้อำนาจประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้วย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญและให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐซึ่งเป็นไปในทางที่สอดคล้องต่อรัฐธรรมนูญ แต่ในทางกลับกันการการนำระบบลูกขุนมาใช้เพื่อเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจศาลอีกทางหนึ่งซึ่งควรนำระบบนี้มาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาอันจะได้มาซึ่งความจริงแท้ในเนื้อหาแห่งคดี ตลอดจนความเชื่อมั่นในคำตัดสินของศาลที่ให้ประชาชนร่วมเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นคดีที่มีโทษอันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน แม้การพิจารณาในระบบลูกขุนจะก่อให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาคดีก็ตาม แต่ดีกว่าเกิดการผิดพลาดในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังสุภาษิตที่ว่า “ปล่อยคนชั่วสิบคนดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์หนึ่งคน” การมีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญายังเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ความอิสระในการทำหน้าที่ของลูกขุน (independence)

²⁸ อุทัย อาทิวา. (กรกฎาคม, 2554). ระบบลูกขุนผสม: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ระบบศาล Saiban-in ของญี่ปุ่นกับศาลลูกขุนของฝรั่งเศส “รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. หน้า 218-251

อีกอย่างในการทำหน้าที่ของลูกขุนที่มาจากประชาชนนี้ มักจะมีคนตั้งข้อสังเกตในการทำหน้าที่ของลูกขุนว่าจะมีอิสระ (independence) ในการตัดสินใจหรือไม่ เพราะการลูกขุนมาจากประชาชนที่มีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกันไปนั้น ในการนั่งพิจารณาความผิดของจำเลยแบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งการพิจารณาข้อกฎหมายของลูกขุนญี่ปุ่นนั้น ผู้พิพากษาจะต้องมีหน้าที่อธิบายข้อกฎหมายเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องให้ลูกขุนฟังแล้วลูกขุนมีหน้าที่ไปวินิจฉัยความผิดนั้น ทำให้มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการครอบงำลูกขุนทำให้ลูกขุนขาดความอิสระในการตัดสินใจ ผู้เขียนเห็นว่าสิ่งที่น่าลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยนี้ ลูกขุนแม้จะไม่มีความรู้ทางกฎหมาย หรืออาจจะรู้อะไรบ้าง แต่ข้อดีการพิจารณาแบบลูกขุนนี้เป็นการพิจารณาได้เต็มที่หลากหลายเพราะว่าลูกขุนแต่ละคนมีอิสระทางความคิดมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน จากเหตุผลที่ว่ามนุษย์รู้จักผิดชอบชั่วดีสามารถแยกแยะว่าอะไรผิดถูกได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นลูกขุน ว่ามีคุณสมบัติดังที่กล่าวไว้ และเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับและที่สำคัญลูกขุนต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่อคติ ความอิสระจึงเป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการพิจารณาคดี ลูกขุนเป็นประชาชนธรรมดาที่เข้าไปทำหน้าที่เช่นเดียวกับผู้พิพากษาลูกขุนต้องมีความเป็นอิสระในการใช้อำนาจหน้าที่ ความอิสระของลูกขุนไม่ได้มีอิสระอย่างผู้พิพากษา แต่ลูกขุนมีความอิสระ คือ อิสระในการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดี ลูกขุนต้องไม่ผูกมัดกับหน่วยงานอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายการเมือง หรือฝ่ายบริหาร ต้องมีความอิสระในเนื้อหา และมีความอิสระในทางส่วนตัว คือลูกขุนต้องกระทำโดยปราศจากความกลัวว่าจะได้รับผลร้ายภายหลัง แม้แต่ลูกขุนด้วยกันเองลูกขุนแต่ละคนก็มีอิสระในทางอรรถคดี

แนวทางการป้องกันการแทรกแซงและอิสระของลูกขุน แม้ว่าคนไทยจะมีบริบททางสังคมที่แตกต่างจากคนญี่ปุ่นที่มีความซื่อสัตย์ทางสายเลือด แต่การที่ประเทศไทยได้มีการพัฒนามากขึ้นทั้งทางด้านการศึกษา และจิตใจที่เป็นเมืองพุทธ การเข้ามาทำหน้าที่ลูกขุนของคนไทยก็จะมีจิตใจที่โอบอ้อมอารีไปในแบบของประเทศไทยและมีความเกรงกลัวต่อบาป การป้องกันการแทรกแซงจากภายนอกในการทำหน้าที่แม้ลูกขุนจะมีเยอะกว่าผู้พิพากษากระบวนการตัดสินแบบเสียงข้างมาก ที่ในคะแนนเสียงข้างมากนั้นอย่างน้อยต้องมีเสียงผู้พิพากษาในเสียงข้างมากหนึ่งเสียงถึงจะเป็นเสียงข้างมากในการลงโทษหรือไม่ลงโทษก็แล้วแต่กรณี ซึ่งก็เป็นหนทางหนึ่งในการป้องกันการแทรกแซงหรือการรู้หรืออื้ออวมกันของลูกขุน และหากเห็นว่ามี การแทรกแซงหรืออาจมีการแทรกแซง อัยการซึ่งมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมก็มีสิทธิที่จะคัดค้านหรืออุทธรณ์เรื่องนั้นต่อศาลสูงต่อไป และที่สำคัญการทำหน้าที่ของลูกขุนมักเป็นคดีที่น่าสนใจจะมีคนคอยติดตามข่าวสารตลอดเป็นการตรวจสอบจากบุคคลภายนอกอีกทางซึ่งจะอยากต่อการแทรกแซง นอกจากนั้นรัฐน่าจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่ของลูกขุนด้วยเพื่อความปลอดภัยและ

มั่นใจในการทำหน้าที่ของลูกขุนหรืออาจจะนำเอามาตรการคุ้มครองพยานมาอนุโลมใช้ในการคุ้มครองดูแลลูกขุนด้วยก็ได้ ถึงแม้บริบทของคนไทยจะต่างจากประเทศญี่ปุ่นหรือชาติตะวันตกที่ประชาชนมีคุณภาพสูงที่สามารถมาพิจารณาคดีร่วมกับศาลได้ การที่ประเทศไทยเริ่มเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม นับว่าการพิจารณาลูกขุนก็เป็นการเข้าร่วมทางหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมอาญาและน่าสนใจเป็นการพัฒนาไปอีกก้าวของกฎหมายไทย แม้จะมีคนไม่ค่อยเห็นด้วยกับการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยเยอะ ด้วยเหตุผลความไม่พร้อมของประชาชน แต่ระบบการดำเนินคดีโดยลูกขุนนี้เป็นระบบที่น่าสนใจในการมาศึกษาและนำมาทดลองใช้ในประเทศไทย เพราะในปัจจุบันความพร้อมด้านต่างๆเริ่มมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้หรือเทคโนโลยีต่างๆ

กล่าวได้ว่า การให้ประชาชนมาเข้าร่วมการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และให้เป็นที่ไปตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน ที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรม การนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยต้องใช้เวลาในการเตรียมการทั้งความพร้อมของประชาชน ความตระหนักในหน้าที่ของสังคม และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ในส่วนผู้ร่างกฎหมายก็ต้องมาพิจารณาถึงเหตุผลและความจำเป็นรูปแบบของกฎหมายหลักเกณฑ์ต่างๆ ศาลยุติธรรมซึ่งหากนำระบบลูกขุนมาใช้ต้องเตรียมระบบงานของศาลในหลายส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ผู้ศึกษาเห็นว่าสภาพสังคมในปัจจุบันของประเทศไทยมีความพร้อมหลาย ๆ ด้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาและด้านกฎหมาย และด้วยเหตุผลที่เชื่อว่าบุคคลสามารถให้เหตุผลในการตัดสินใจอะไรผิดอะไรถูกได้ ผู้เขียนเห็นว่าควรจะนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทย จากการพบว่าการนำระบบการพิจารณาแบบลูกขุนมาใช้สมควรจะใช้บังคับกับคดีอาญาที่มีโทษรุนแรง หรือเป็นคดีอาญาที่มีลักษณะเป็นที่น่าหวาดกลัวและมีผลกระทบต่อจิตใจของประชาชนโดยทั่วไป เพราะคดีดังกล่าวมีอัตราโทษที่รุนแรงและกระทบสิทธิและเสรีภาพอย่างมาก หากลงโทษผู้ซึ่งมิใช่ผู้กระทำผิดอย่างแท้จริงแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่กระบวนการยุติธรรมอันจะทำให้ประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้

4.4.4 วิเคราะห์เกี่ยวกับการนำระบบลูกขุนนี้มาใช้ในประเทศไทย

ในอดีตประเทศไทยเคยมีการใช้ลูกขุนในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่โดยรูปแบบของลูกขุนของประเทศไทยนั้นแตกต่างจากลูกขุนตามแบบของประเทศตะวันตก โดยลูกขุนของประเทศไทยนั้นมีการใช้มาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งหลังจากนั้นคำว่า “ลูกขุน” ก็ไม่ปรากฏอีกเลย ซึ่งผู้ศึกษานั้นได้กล่าวถึงความเป็นมาของการเกิดลูกขุนในประเทศไทย ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของ

ลูกขุนในสมัยอดีต ต่อไปในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าววิเคราะห์เกี่ยวกับการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทย โดยลูกขุนในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงระบบการพิจารณาที่ใช้กันอยู่ที่เรียกว่า ระบบลูกขุน (Jury System)

ในปัจจุบันการนำระบบลูกขุนมาใช้นั้น มีทั้งประเทศซึ่งใช้ระบบกฎหมายที่เป็นทั้งระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายที่เป็นคอมมอนลอว์ ทั้งนี้ระบบลูกขุนเป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลอย่างแท้จริง เพราะเป็นการให้ประชาชนในทุกสาขาอาชีพเข้ามาเพื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีโดยเฉพาะในคดีอาญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพิจารณานั้นเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย สำหรับประโยชน์ที่ได้รับนั้นก็คือทำให้ประชาชนเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่โปร่งใสปราศจากข้อกังขาใดๆ นอกจากนั้นระบบลูกขุนนั้นยังมีกระบวนการที่เป็นกิจจะลักษณะกล่าวคือ เป็นกระบวนการเกิดขึ้นจากกำหนดกฎเกณฑ์ธรรมเนียมการปฏิบัติจากศาลที่นำกระบวนการยุติธรรมนั้นมาให้ประชาชนโดยทั่วไปได้ตรวจสอบความถูกต้องในการพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาอันเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพต่อประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะหากลงโทษผู้ซึ่งมิใช่ผู้กระทำผิดอย่างแท้จริงแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียแก่กระบวนการยุติธรรมอันจะทำให้ประชาชนโดยทั่วไปนั้นไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมได้ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบลูกขุนด้วยแล้วย่อมทำให้เกิดความไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้นระบบนี้จึงเป็นที่นิยมในหลายๆ ประเทศ ดังที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษามา อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนั้นตามประวัติศาสตร์เคยมีการนำระบบลูกขุนมาใช้ในระยะแรก ทั้งนี้อาจเป็นอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์โดยเฉพาะอิทธิพลจากประเทศอังกฤษเป็นสำคัญ แต่ก็ได้ไม่ได้เป็นรูปแบบที่ชัดเจนมากนัก ต่อมาระบบลูกขุนนี้ก็ได้อพยพไปจากประเทศไทย และจากการศึกษาจะพบว่าในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นประเทศในกลุ่มยุโรป หรือแม้แต่ในภาคพื้นทวีปเอเชีย เช่น ในประเทศญี่ปุ่นซึ่งประเทศดังกล่าวเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์เช่นเดียวกันกับประเทศไทยซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วประเทศไทยนั้นอาจสามารถนำระบบลูกขุนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมได้ โดยผู้ศึกษาได้พบว่า ระบบลูกขุนที่ประเทศไทยจะนำมาเป็นแบบอย่างในการปรับใช้กับประเทศไทยนั้นควรจะเป็นระบบลูกขุนแบบที่ใช้ในประเทศญี่ปุ่นเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย ประกอบกับการเป็นคนเอเชียเหมือนกันทำให้มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ค่อนข้างจะคล้ายกับประเทศไทย และหากจะวิเคราะห์ระบบผู้พิพากษาสมทบที่ประเทศไทยใช้อยู่ซึ่งนับว่าระบบดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับระบบลูกขุน จึงควรที่จะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันเพื่อเห็นข้อดีของระบบทั้งสอง

โดยผู้ศึกษาเห็นว่าระบบผู้พิพากษาสมทบของไทย คณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ และคณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่น มีทั้งข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่าง จำแนกได้เป็น 4 ประเด็น กล่าวคือ

1) เรื่องที่มาและกระบวนการคัดเลือกคณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นกับคณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ สำหรับประเด็นนี้มีลักษณะทำนองเดียวกัน คือคัดเลือกจากประชาชนธรรมดาในท้องถิ่น และไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีความรู้เชี่ยวชาญพิเศษ แตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบซึ่งโดยหลักการแล้วควรจะต้องมีความรู้เป็นพิเศษในเรื่องซึ่งโดยลักษณะประเภทของศาลนั้น ต้องการคุณสมบัติเฉพาะเช่นนั้น

2) เรื่องบทบาทหน้าที่ คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นทำหน้าที่คล้ายคลึงกันกับผู้พิพากษาสมทบ โดยทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพในองค์คณะคดีนั้น และร่วมวินิจฉัยทั้งในประเด็นว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ และในกรณีที่ได้ความว่ากระทำความผิดจำเลยควรได้รับโทษสถานใด อีกทั้งในการพิจารณาคดีก็มีสิทธิซักถามพยานได้ด้วย โดยความเห็นชอบของผู้พิพากษาอาชีพในคดีนั้น ซึ่งจะแตกต่างจากคณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ซึ่งมีบทบาทเพียงการฟังการสืบพยานจนเสร็จสิ้นแล้วปรึกษาหารือกันระหว่างคณะลูกขุน เพื่อแจ้งมติแก่ผู้พิพากษาอาชีพในคดีนั้นก็จะทำหน้าที่พิพากษากำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลย ในกรณีที่คณะลูกขุนแจ้งมติว่าเห็นว่าจำเลยกระทำความผิด จึงเห็นได้ว่าคณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นจะมีบทบาทหน้าที่กว้างขวางกว่าคณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์

3) เรื่องระยะเวลาของการปฏิบัติหน้าที่คณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่นจะเป็นทำนองเดียวกันกับคณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ตรงที่มีการคัดเลือกมาทำหน้าที่เป็นรายคดีเมื่อเสร็จคดีนั้นแล้วก็พ้นหน้าที่ไป หากมีคดีใหม่ที่ต้องใช้คณะลูกขุนก็จะต้องมีการคัดเลือกคณะลูกขุนชุดใหม่ ซึ่งแตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบ โดยผู้พิพากษาสมทบจะมีวาระการดำรงตำแหน่งประจำศาลนั้นๆ จึงเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีต่างๆ ได้หลายๆ คดีไปจนกว่าจะพ้นวาระไป

4) เรื่องการเปิดเผยข้อมูลของบุคคล คณะลูกขุนระบบของประเทศญี่ปุ่นจะเป็นทำนองเดียวกันกับคณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ตรงที่กฎหมายจะกำหนดห้ามมิให้มีการเปิดเผยชื่อและที่อยู่ตลอดจนความเห็นของบุคคลผู้เป็นลูกขุนที่มีในคดีนั้นต่อสาธารณชนโดยข้อห้ามดังกล่าวมีเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของบุคคลผู้ที่เป็นลูกขุนนั่นเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบ โดยในระบบที่ใช้ผู้พิพากษาสมทบจะไม่มีข้อห้ามดังกล่าว เนื่องจากโดยหลักการแล้ว ผู้ที่เป็นผู้พิพากษาสมทบไม่ได้ถูกเกณฑ์ให้มาเป็น หากแต่สมัครเข้ามารับการคัดเลือกและแต่งตั้ง อีกทั้งมีสถานะเป็นผู้พิพากษาและต้องทำหน้าที่ต่อเนื่องประจำศาลนั้นๆ

ตามวาระของการดำรงตำแหน่งดังกล่าว แต่อย่างไรก็ดีในกระบวนการคัดเลือกคณะลูกขุนในระบบของประเทศญี่ปุ่น ได้เปิดโอกาสให้คู่ความสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับคุณวุฒิหรือความเชี่ยวชาญของผู้ที่จะได้รับการคัดเลือก เพื่อจะหาผู้ที่เหมาะสมแท้จริงในการเข้ามาเป็นคณะลูกขุนทำหน้าที่ร่วมพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการคัดเลือกคณะลูกขุนในระบบคอมมอนลอว์ซึ่งไม่อนุญาตให้คู่ความสอบถามข้อมูลดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัดให้แก่ผู้จะเป็นลูกขุนนั้น

นอกจากที่ได้กล่าวมาในประเด็นข้างต้นมาแล้ว ผู้ศึกษายังมีเหตุผลจากผลการศึกษาว่าในระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นมีความเหมาะสมที่ประเทศไทยควรจะนำมาเป็นแบบอย่างในกระบวนการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในคดีอาญาหรือการมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีของศาลอย่างแท้จริง จากเหตุผลดังกล่าวต่อไปนี้

1) การมีคณะลูกขุนร่วมเป็นองค์คณะกับผู้พิพากษาอาชีพในการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างในระบบที่ประเทศญี่ปุ่นคิดค้นขึ้นนี้ มีข้อดีตรงที่เป็นการส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมใช้อำนาจหน้าที่และตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมโดยตรง และมีการหมุนเวียนบุคคลผู้เข้าไปทำหน้าที่นั้นเพื่อกระจายการมีส่วนร่วมไปในวงกว้าง โดยไม่ก้ำกั้ววงแคบอย่างในกรณีของระบบที่ใช้ผู้พิพากษาสมทบ อีกทั้งการที่คัดเลือกเป็นรายคดีและให้คณะลูกขุนทำหน้าที่ทั้งพิจารณาและพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ โดยที่จำนวนคณะลูกขุนมีมากกว่าจำนวนผู้พิพากษาอาชีพในองค์คณะนั้น ก็อาจเป็นมาตรการให้คณะลูกขุนมีอิสระในการใช้ดุลพินิจตามสมควร โดยไม่ต้องถูกรอบงำจากผู้พิพากษาอาชีพ นอกจากนี้การวางระบบให้ประชาชนได้หมุนเวียนกันไปทำหน้าที่ด้านการตัดสินข้อพิพาททางอาญา ก็อาจเป็นปัจจัยเกื้อหนุนพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการสร้างเสริมความตระหนักของคนในชุมชนท้องถิ่นในการร่วมกันป้องกันอาชญากรรมในทางหนึ่งควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมช่วยให้บรรยากาศในการพิจารณาคดีอาญาในศาลมีความเป็นมิตรและใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น

2) ในส่วนที่ระบบของประเทศญี่ปุ่นอนุญาตให้คู่ความมีสิทธิสอบถามข้อมูลเรื่องคุณวุฒิหรือความเชี่ยวชาญของผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นลูกขุนนั้น ในแง่หนึ่งอาจมีส่วนทำให้ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นลูกขุนในคดีนั้นเกิดความรู้สึกว่าความปลอดภัยมีลดลง เพราะมีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลให้เป็นที่รับรู้ของคู่ความมากขึ้น แต่ก็อาจมีมุมมองอีกแง่หนึ่งว่า ในคดีที่เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอันสลับซับซ้อนมากๆ นั้น หากคณะลูกขุนที่ได้รับการคัดเลือกมาเป็นคนที่คู่ความได้ช่วยกันถ่วงถ่วงแล้วว่า เป็นผู้ที่มีคุณวุฒิหรือความเชี่ยวชาญที่จำเป็นสำหรับคดีนั้น ก็อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่คณะลูกขุนซึ่งจะต้อง

ร่วมในการชี้แจงให้นักพยานหลักฐานและวินิจฉัยความผิดในคดีนั้น ซึ่งย่อมจะเป็นผลดีต่อการอำนวยความสะดวกในคดีนั้น

3) เกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษา สำหรับระบบของประเทศญี่ปุ่นที่จะใช้คณะลูกขุนนี้ โดยหลักการทั่วไปยังคงใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการอุทธรณ์เช่นเดียวกับคดีที่ใช้แต่ผู้พิพากษาอาชีพ ซึ่งแตกต่างจากเมื่อครั้งที่ประเทศญี่ปุ่นนำระบบคณะลูกขุนมาใช้เมื่อระหว่างปี ค.ศ. 1923-1943 ซึ่งจำกัดสิทธิของกลุ่มความในการอุทธรณ์คำตัดสินของคณะลูกขุนอย่างมากในทำนองเดียวกับในระบบคอมมอนลอว์ ดังนั้นจึงนับว่าในระบบใหม่นี้ได้มีการคำนึงถึงการแก้ไขปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีตอยู่พอสมควร

4) ในระบบคอมมอนลอว์นั้น ผู้พิพากษาอาชีพที่นั่งพิจารณาในคดีนั้นจะต้องกล่าวสรุปประเด็นของพยานหลักฐานในคดีนั้น (ข้อกฎหมาย) ให้คณะลูกขุนฟังก่อนที่จะให้คณะลูกขุนได้แยกไปประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อวินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งหากคู่ความเห็นว่าผู้พิพากษาอาชีพที่นั่งพิจารณาในคดีนั้นกล่าวสรุปประเด็นโดยไม่ถูกต้องก็มีสิทธิคัดค้านและอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้ แต่ในระบบของประเทศญี่ปุ่นยังมีได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในส่วนนี้ ซึ่งอาจจะต้องมีการพัฒนาต่อไปในอนาคต รวมทั้งควรที่จะมีมาตรการในทางปฏิบัติให้ผู้พิพากษาอาชีพในองค์คณะคดีนั้นเปิดโอกาสให้คณะลูกขุนได้แสดงความคิดเห็นในการปรึกษาหารือกันนั้นได้อย่างเต็มที่โดยไม่ไปชี้นำ ทั้งนี้เพื่อให้คณะลูกขุนได้ทำหน้าที่ที่เต็มตามบทบาทหน้าที่ และสมดังวัตถุประสงค์ของการจัดวางระบบที่เป็นนวัตกรรมใหม่นี้

การที่ประเทศทางตะวันตกกำหนดให้มีการนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาชั้นศาล และการเปลี่ยนแปลงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นพิจารณาของญี่ปุ่น ทำให้เกิดปัญหาคิดว่า ระบบการพิจารณาคดีที่ประเทศไทยใช้อยู่มีความเหมาะสมและสมควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรหรือไม่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาคดีในรูปแบบของผู้พิพากษาสมทบไม่ว่าในศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน และศาลทรัพย์สินทางปัญญา ต่างส่งผลกระทบต่อเชิงบวก อันทำให้กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลมีความเป็นประชาธิปไตย ได้บุคคลที่มีความรู้เฉพาะทาง มีประสบการณ์ชีวิต และมีความเข้าใจคู่กรณี เข้ามาร่วมในการพิจารณาคดีอันทำให้เกิดความยอมรับและความเป็นธรรมกับเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นหากเปลี่ยนแปลงโดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีในชั้นศาล ก็อาจทำได้ในรูปแบบผู้พิพากษาสมทบที่ใช้กันอยู่มาใช้ในศาลอื่นหรือในคดีประเภทอื่นที่อาจจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้เฉพาะทางเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดี เช่นกรณีที่มีการกระทำความผิดของแพทย์ หรือหยิบยืมรูปแบบที่ญี่ปุ่นจะนำมาใช้ มาศึกษาสำรวจความคิดเห็นของหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง เรื่องความพร้อมหากจะมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะทำให้

กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลของไทย มีความเป็นประชาธิปไตย โปร่งใส และได้รับศรัทธาจากมหาชนตามแนวทางของสากลประเทศมากขึ้น

ผู้ศึกษาเห็นควรรนำระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นมาเป็นแบบอย่างในการศึกษาเปรียบเทียบและนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย

4.4.5 ผลกระทบการพิจารณาคดีโดยระบบลูกขุน

การนำระบบที่ให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาร่วมพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการ ดังจะเห็นได้จากต้องมีการเตรียมการในการใช้บังคับกฎหมายฉบับดังกล่าวซึ่งในระยะเวลาถึงประมาณ 5 ปี กฎหมายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อกระบวนคดีของประชาชนทั่วไปที่จะต้องทำหน้าที่ทางสังคมในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. ผลกระทบกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรม หลักเกณฑ์ต่างๆ ในกฎหมายฉบับนี้ ทำให้ศาลต้องปรับรูปแบบการพิจารณาคดีใหม่ให้เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งต้องเตรียมการต่างๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การจัดทำบัญชีบุคคลที่มีคุณสมบัติในการเป็น Saiban-in การตัดเตรียมห้องพิจารณาคดี งบประมาณและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในส่วนวิธีพิจารณาคดีนั้นก็เกิดกระบวนการที่เรียกว่า Pre-trial arrangement การตรวจพยานหลักฐานและการสืบพยานที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากเดิม ผู้พิพากษา พนักงานอัยการและทนายความ จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในวิธีพิจารณาความตามกฎหมายฉบับดังกล่าว เพื่อให้หลักเกณฑ์ต่างๆ ดำเนินไปโดยบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย นอกจากนี้ ผู้ที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกระทรวงยุติธรรมหรือศาลยุติธรรมก็ต้องเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ตามกฎหมายนี้โดยตรง

2. ผลกระทบกับบุคคลที่ทำหน้าที่ลูกขุน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ปัญหาที่เป็นผลกระทบที่เห็นได้ชัดในการที่ประชาชนทั่วไปจะต้องเข้าร่วมการพิจารณาคดี คือ การที่ประชาชนทั่วไปจะต้องเสียสละเวลานั่งพิจารณาคดีซึ่งกระทบต่อเวลาในการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ หากบุคคลดังกล่าวมีงานประจำ การมาทำหน้าที่ดังกล่าวย่อมกระทบต่อเวลาในการปฏิบัติงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้การปฏิบัติหน้าที่ลูกขุนย่อมกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันของ ลูกขุนและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับ ลูกขุนด้วย เนื่องจากในแต่ละคดีการตัดสินใจและความเห็นของ ลูกขุนย่อมมีส่วนสำคัญกับผลแห่งคดี ลูกขุนและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับ ลูกขุนจึงอาจถูกข่มขู่ชักจูงหรือละเมิดความเป็นส่วนตัวเพื่อให้วินิจฉัยคดีไปในแนวทางที่ต้องการได้ไม่ว่าจะลงโทษหรือยกฟ้องจำเลย นอกจากนี้ ในการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็น ลูกขุนคู่ความแต่ละฝ่ายย่อมต้องพิจารณาความเห็นและทัศนคติของผู้ที่ได้รับการคัดเลือกว่าจะมีแนวโน้มหรือความโน้มเอียงที่จะเห็นด้วยกับฝ่ายตน

หรือไม่ ตัวอย่างของปัญหาดังกล่าวจะพบในระบบลูกขุนในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ดังที่ปรากฏในนิยายเรื่อง Runaway Jury ของ John Grisham ว่า ในกระบวนการคัดเลือกลูกขุน โจทก์และจำเลยต่างมีการจ้างบริษัทหรือสำนักงานเพื่อเป็นที่ปรึกษาในการคัดเลือกลูกขุน (Jury Consultant) และหลังจากมีการแต่งตั้งลูกขุนแล้วอาจมีการแทรกแซงการทำหน้าที่ของลูกขุนด้วย โดยอาจมีการชักจูงความเห็นของลูกขุนผ่านบุคคลใกล้ชิด เช่น สามี ภริยา ดังนี้ แม้กฎหมายจะบัญญัติถึงโทษทางอาญากับบุคคลที่กระทำการเช่นว่านี้แต่ต้องมีกระบวนการป้องกันปราบปรามการกระทำต่างๆ ดังกล่าว และบังคับใช้อย่างเคร่งครัดรวมถึงมีระบบในการป้องกันความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของ ลูกขุนในการปฏิบัติหน้าที่ด้วย

3. ผลกระทบกับนายจ้างของบุคคลที่ทำหน้าที่ ลูกขุน เนื่องจากนายจ้างจะต้องอนุญาตให้ลูกจ้างมาปฏิบัติหน้าที่ ลูกขุนหรือมาเข้ารับการคัดเลือกเป็น ลูกขุนด้วยเหตุนี้ นายจ้างจึงไม่อาจปฏิเสธการลาของลูกจ้างได้ การที่ลูกจ้างของนายจ้างในบริษัท องค์กรหรือ โรงงานจะต้องมาปฏิบัติหน้าที่เป็น ลูกขุนทำให้นายจ้างต้องขาดแรงงานของลูกจ้างดังกล่าวไป ตลอดช่วงเวลาที่มีการพิจารณาพิพากษาคืออาญานั้น ซึ่งอาจใช้ระยะเวลาหลายวัน หากลักษณะการทำงานของลูกจ้างคนดังกล่าวมีชิ้นงานที่จะต้องทำเป็นการเฉพาะตัวและไม่มีลักษณะเร่งด่วนแล้วอาจไม่ส่งผลกระทบเสียหายต่อการประกอบธุรกิจมากนัก แต่หากปรากฏว่างานที่ลูกจ้างดังกล่าวปฏิบัติเป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะตัวหรือต้องอาศัยความรู้เฉพาะทางหรือเป็นงานที่มีลักษณะเร่งด่วน ไม่อาจให้บุคคลอื่นทำแทนได้ หากลูกจ้างดังกล่าวต้องมาปฏิบัติหน้าที่ ลูกขุนแล้วนายจ้างไม่สามารถหาลูกจ้างอื่นมาปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวแล้ว ย่อมกระทบต่อการดำเนินงานของบริษัท องค์กรหรือ โรงงานนั้นๆ ได้ และอาจเป็นช่องทางให้นายจ้างปฏิเสธลูกจ้างคนดังกล่าวไม่ให้ปฏิบัติหน้าที่อีกต่อไป ดังนี้ แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดหลักการที่ห้ามนายจ้างปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมกับลูกจ้างในการปฏิบัติหน้าที่ ลูกขุนก็ตาม รัฐควรต้องเข้ามาแทรกแซงโดยใช้กระบวนการตามกฎหมายแรงงานเพื่อไม่ให้เกิดการจ้างหรือการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมกับลูกจ้างที่มาปฏิบัติหน้าที่เป็นลูกขุนด้วย

ผลกระทบการใช้ระบบลูกขุน (การแทรกแซง) การที่ลูกขุนมีมากกว่าผู้พิพากษาอาชีพในการลงมติในการพิจารณาจึงมีคะแนนเสียงมาก ง่ายต่อการรอบบี้ เข้ามาแทรกแซงหรือฮั้วกันของลูกขุน ประกอบกับบริบทของสังคมง่ายต่อการแทรกแซงการทำหน้าที่ในความอิสระในการพิจารณาของลูกขุน เพราะบางคดีต้องพิจารณาคดีของผู้มีอิทธิพล นักการเมือง เป็นต้น บางครั้งการทำหน้าที่ของลูกขุนอาจถูกบุคคลดังกล่าวข่มขู่ หรืออาจมีการวิ่งเต้นในกระบวนการพิจารณา การแทรกแซงจึงเป็นปัญหาสำคัญในการนำระบบลูกขุนแบบประเทศญี่ปุ่นมาใช้ในประเทศไทย เพราะจากความเชื่อที่ว่าประชาชนของประเทศไทยนั้นยังมีคุณภาพและความซื่อสัตย์สุจริตน้อยกว่าชาติ

ตะวันตก แต่ปัญหาดังกล่าวก็มีแนวทางแก้ไข โดยกระบวนการสรรหาคัดเลือกบุคคลเข้ามาทำหน้าที่
ลูกขุนที่มีคุณภาพ ในระหว่างการทำหน้าที่ลูกขุนรัฐต้องเข้ามาดูแลการทำหน้าที่ของลูกขุนโดย
อาจจะเอาบทกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานมาอนุโลมใช้ในการดูแลลูกขุนในระหว่างปฏิบัติ
หน้าที่ และด้วยการที่ประชาชนในประเทศมีการพัฒนาด้านการศึกษามากขึ้นการทำหน้าที่ก็จะมี
ประสิทธิภาพตามไปด้วย การทำหน้าที่ของลูกขุนร่วมกับผู้พิพากษายังเป็นการตรวจสอบถ่วงดุล
กันเองอีกทั้งคดีที่พิจารณาโดยลูกขุนเป็นคดีที่น่าสนใจอยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วไปซึ่งเป็น
การตรวจสอบโดยประชาชนอีกทางหนึ่ง และในปัจจุบันมีการศึกษาและการนำเสนอเกี่ยวกับลูกขุน
มากขึ้นการที่มีคนคัดค้านในระบบนี้ที่อ้างว่าประชาชนไม่พร้อมนั้นเป็นการดูถูกประชาชนในชาติ
อีกทั้งต้องปลูกฝังเรื่องความยุติธรรม จริยธรรมแก่คนในชาติเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นกระบวนการ
ยุติธรรมของไทยจะเดินหน้าเมื่อทุกคนช่วยกัน ทุกหน่วยงาน และทุกองค์กร

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ปัจจุบันการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นที่นิยมในหลายๆ ประเทศทั่วโลกและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน หรือประชาชนเป็นใหญ่ ซึ่งหลักการปกครองในระบอบนี้รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจแทนประชาชน โดยรัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ในปัจจุบันประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน ประเทศไทยมีแนวโน้มให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้านต่างๆ นับตั้งแต่เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้มีการรับรองสิทธิการมีส่วนร่วมบริหารประเทศของประชาชนไว้อย่างชัดเจนประกอบกับประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ว่าสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส หรือ ญี่ปุ่น ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกับประชาธิปไตย ก็ได้มีการพัฒนากฎหมายเป็นอย่างมากเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสม หลักการมีส่วนร่วมดังกล่าวยังนำมาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ฉบับปัจจุบันอีกด้วย โดยเฉพาะในด้านกระบวนการยุติธรรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 81 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร จากการศึกษาพบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาในชั้นศาล หรือกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ใช้ในปัจจุบัน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงการเป็นพยานหรือตกเป็นจำเลยในคดี ซึ่งมีส่วนร่วมน้อยมาก ต่างไปจากคดีในศาลชั้นอุทธรณ์ เช่น คดีเยาวชนและครอบครัว คดีทรัพย์สินทางปัญญา และคดีแรงงาน ศาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาในรูปแบบของ “ผู้พิพากษาสมทบ” การเข้ามาในรูปแบบ “การสำรองผู้พิพากษา” ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 ที่ปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้ว และอีกทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบ “คณะตุลาการ” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ที่มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวกับครอบครัวมรดกที่ใช้เฉพาะ 4 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งผลในการพิจารณาในการเข้าร่วมของประชาชนมีผลไปในเชิงบวกทำให้กระบวนการพิจารณามีความเป็นประชาธิปไตย แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญายังไม่มีการนำมาใช้ อำนาจในการ

พิจารณาพิพากษาคดีอาญาส่วนใหญ่อยู่ที่ศาล เพราะการพิจารณาไม่ว่าจะเป็นในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายนั้นล้วนแล้วแต่เป็นบทบาทหน้าที่ของศาลที่จะทำการพิจารณาวินิจฉัยคดีนั้น แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปแล้วไม่มีส่วนเข้าร่วมของกระบวนการอันเป็นอำนาจตุลาการในส่วนนี้ ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษา การให้ประชาชนหรือบุคคลภายนอกเข้าไปมีส่วนร่วมในชั้นศาล หรือกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยการใช้ระบบลูกขุนมาร่วมพิจารณาพิพากษากับผู้พิพากษาอาชีพในคดีอาญา จากการศึกษาพบว่า ระบบลูกขุนมิใช่กันทั้งในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ และ ซิวิลลอว์ และยังได้ได้พบว่าประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศในทวีปเอเชียเหมือนกับประเทศไทย มีระบบกฎหมายในระบบ ซิวิลลอว์ เหมือนกับประเทศไทยได้นำระบบลูกขุนมาประยุกต์ใช้ในคดีอาญาร้ายแรงในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีลักษณะลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นแตกต่างจากลูกขุนในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์ ตรงที่คณะลูกขุนญี่ปุ่นมีหน้าที่เสมือนกับผู้พิพากษาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการชี้แนะพยานหลักฐานในข้อเท็จจริง และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำเลย ทำนองเดียวกับผู้พิพากษาสมทบ แต่ก็มี ความแตกต่างจากผู้พิพากษาสมทบตรงที่คัดเลือกมาทำหน้าที่เป็นรายคดีไป การที่ประเทศญี่ปุ่นนำระบบลูกขุนมาใช้ในการพิจารณาคดีจึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในศาลตามระบอบประชาธิปไตยอีกรูปแบบหนึ่ง

การที่จะนำระบบลูกขุนมาใช้บังคับในประเทศไทยนั้น หากดูจากการศึกษาจากระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบ Common Law และ ระบบลูกขุนในประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น ที่ใช้ระบบ Civil Law จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศก็ได้มีหลักเกณฑ์ในการใช้ระบบลูกขุนในการพิจารณาคดีที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ โดยต้องคำนึงถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแต่ละชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม หรือที่เราเรียกกันว่า จิตวิญญาณประชาชาติ

จากการศึกษานั้นพบว่า ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นศาลซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ในอดีตที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาพิจารณาคดีกับผู้พิพากษาไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาในรูปแบบ “การสำรองผู้พิพากษา” ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2477 ที่ปัจจุบันเลิกใช้ไปแล้ว หรือการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบ “ผู้พิพากษาสมทบ” แต่ไม่ได้นำมาใช้ในศาลอาญา แต่ใช้ในศาลชั้นอุทธรณ์ ต่างๆ เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น และอีกทั้งการเข้าร่วมในรูปแบบ “คณะตุลาการ” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ที่มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวกับครอบครัวมรดกที่ใช้เฉพาะ 4

จังหวัดภาคใต้ และไม่ใช่ตะโตะยุติธรรมในการพิจารณาคดีอาญาแต่ใช้เฉพาะคดีแพ่งที่ว่าด้วยเรื่องครอบครัวมรดกของผู้นับถืออิสลามเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีการนำระบบลูกขุนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแต่อย่างใด อำนาจในการพิจารณาพิพากษาอยู่ที่ศาลแต่เพียงผู้เดียว ในการพิจารณาคัดสินคดีบางกรณีทำให้เกิดความกังขา หรือสงสัยในบางเรื่อง ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมได้ และไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่บัญญัติรับรองสิทธิการเข้าร่วมของประชาชนไว้ทั้งใน อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ประเทศไทยยังไม่มีโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมการพิจารณาของศาลอย่างแท้จริง

การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีแบบระบบลูกขุนนี้เป็นการเข้ามาเป็นองค์คณะร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพกับประชาชนทั่วไปเพื่อการพิจารณาพิพากษาคดีเกิดความรอบคอบและตรวจสอบได้มากขึ้น เพราะการพิจารณาซึ่งนำนักพยานหลักฐานและกำหนดโทษมาจากการหารือร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพกับลูกขุน ซึ่งการทำหน้าที่ของลูกขุนเป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนธรรมดาทั่วไปโดยไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นเฉพาะผู้ที่รู้กฎหมาย และเป็นการเข้าไปตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจตุลาการอีกทางหนึ่ง ซึ่งควรนำระบบนี้มาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาอันจะได้มาซึ่งความจริงแท้ในเนื้อหาแห่งคดี ตลอดจนความเชื่อมั่นในคำตัดสินของศาลที่ให้ประชาชนร่วมเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งเป็นคดีที่มีโทษอันกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน สำหรับหลักเกณฑ์ในการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เพราะประเทศไทยใช้ระบบการพิจารณาโดยผู้พิพากษามายาวนาน ในการนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยต้องเตรียมการอย่างมาก ทั้งในส่วนของความพร้อมของประชาชนความตระหนักในหน้าที่ของประชาชนในทางสังคมหรือความเข้าใจและการศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และในส่วนของศาลยุติธรรมเองก็ต้องมีการจัดเตรียมระบบงานของศาลในหลายส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดเตรียมบัญชีผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ร่วมพิจารณากับผู้พิพากษา แม้แต่ห้องพิจารณาคดีจะต้องออกแบบเพื่อรองรับบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่ร่วมนั่งพิจารณาผู้พิพากษา เพราะองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีจะประกอบไปด้วย ผู้พิพากษาที่มากขึ้น และประชาชนที่มานั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษา ซึ่งบุคคลที่เข้ามาเป็นบุคคลที่เข้ามาเป็นลูกขุนในการร่วมตัดสินคดีนั้นๆควรจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือและเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสียกับคดีนั้นอย่างแท้จริงประกอบกับมีความประพฤติเหมาะสมมีคุณธรรมจริยธรรมรับผิดชอบต่อสังคม

จากการศึกษาพบว่า ระบบลูกขุนของประเทศญี่ปุ่นมีความเหมาะสมที่ประเทศไทยควร จะนำมาเป็นแบบอย่างในการประยุกต์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย โดยการให้ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในคดีอาญา แต่ควรนำการพิจารณาในระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญา รุนแรงเท่านั้น เพราะลักษณะที่กระทำความผิดที่เป็นการกระทำที่สร้างความหวาดกลัว สะเทือน ขวัญแก่ประชาชนส่วนใหญ่ และเป็นความผิดที่อยู่ในความสนใจของประชาชน และในความคิด ดังกล่าวนั้นมีอัตราโทษที่รุนแรง อันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพอย่างมาก จะเกิดการ ผิดพลาดในคดีไม่ได้หากผิดพลาดแล้วจะทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษทั้ง ๆ ที่เขาบริสุทธิ์ และจะทำ ให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม การนำระบบลูกขุนมาใช้ในประเทศไทยนั้น จึงไม่เหมาะแก่การนำมาใช้กับคดีอาญาทุกประเภท เพราะการใช้วิธีพิจารณาแบบลูกขุนจะเกิดความ ล่าช้าในคดี สิ้นเปลืองทั้งคน ทั้งเวลา และทั้งงบประมาณจำนวนมาก ระบบลูกขุนจึงเหมาะสมแก่ การนำมาใช้เฉพาะคดีอาญาร้ายแรง จากสุภาษิตที่ว่า “ปล่อยคนชั่วสิบคนดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์หนึ่ง คน” เป็นการลดการผิดพลาดในคดีอาญาเพื่อสร้างความเชื่อถือแก่ประชาชนเพราะประชาชนเข้าไป ร่วมตัดสินคดี และเป็นการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จากบทสรุปดังกล่าวเห็นได้ว่า หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้มีความสำคัญทั้งใน หลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นในอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยเฉพาะ หลักการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนั้นสำหรับในประเทศไทยระบบการ พิจารณาคดีในชั้นศาลประชาชนแทบไม่มีส่วนร่วมใด ๆ ต่างไปจากในต่างประเทศที่เปิดโอกาสให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยรูปแบบของลูกขุน ซึ่งเป็นการ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลได้อย่างแท้จริง เป็น การเข้ามาร่วมพิจารณาพิพากษาร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพไม่ว่าจะเป็นการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ในข้อเท็จจริง และการใช้ดุลพินิจในการลงโทษ เป็นการสะท้อนมุมมองของประชาชนที่ไม่ใช่นัก กฎหมาย อีกทั้งยังเป็นการเกื้อหนุนพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมและ การตรวจสอบได้จากประชาชน กระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นมิตรมากขึ้นและมีความ น่าเชื่อถือและมีความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแล้วพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจอธิปไตยใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือ อำนาจตุลาการนั้น ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ยุติธรรมไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของศาลยุติธรรมในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญา ของศาลประชาชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมหรือตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเลย

อำนาจในการพิจารณาพิพากษาจึงอยู่ที่ศาลแต่เพียงผู้เดียว ผู้ศึกษาเห็นควรนำระบบลูกขุนเข้ามาร่วมในการพิจารณาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพ โดยเฉพาะในคดีอาญาร้ายแรงดังที่กล่าว การจะนำระบบลูกขุนที่จะนำมาใช้ในประเทศไทยนั้นผู้เขียนขอกล่าวเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) การจะนำระบบลูกขุนมาใช้ในคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทยนั้นการเลือกรูปแบบของลูกขุนนั้นเห็นควรนำระบบลูกขุนที่มีความใกล้เคียงแก่วัฒนธรรม ประเพณี รากฐานของถิ่นฐาน เชื้อชาติ ศาสนา ความรู้สึกนึกคิด สภาพจิตใจ สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประชาชนหรือตลอดจนการดำเนินชีวิตของประชาชนซึ่งหากพิจารณาแล้วเห็นควรเลือกระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเช่นเดียวกัน และควรจะเป็นทวีปเอเชียเหมือนกันกับประเทศไทย ซึ่งเมื่อพิจารณาในส่วนนี้จะเห็นว่าควรนำระบบกฎหมายของกฎหมายญี่ปุ่นนั้นมาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมแก่ประเทศไทย

2) การนำระบบลูกขุนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล โดยเฉพาะในคดีอาญานั้นควรจะนำระบบลูกขุนมาใช้ในกรณีที่เป็นคดีอาญาร้ายแรง เป็นคดีที่มีกระทบสิทธิและเสรีภาพอย่างมากและสร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนจำนวนมาก เช่น คดีอาญาแผ่นดิน อันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย โดยต้องพิจารณาเอาลักษณะการกระทำความผิด กับอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต มาพิจารณาผลที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อความรู้สึก หรือสร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนมากน้อยเพียงใด หากคดีอาญาที่เกิดขึ้นเป็นคดีอาญาร้ายแรงแล้วก็ให้นำคณะลูกขุนมาร่วมในการพิจารณาในคดีอาญาประเภทนี้

3) เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบการพิจารณาโดยผู้พิพากษามานาน ในการนำระบบลูกขุนเข้ามาใช้ในการพิจารณาในประเทศไทย รัฐต้องจัดให้ความรู้แก่ประชาชนในการเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยปลูกฝังให้ประชาชนตระหนักในหน้าที่ในทางสังคม และสิทธิหน้าที่พลเมืองในสังคม อย่างไรก็ตามเนื่องจากประชาชนผู้เป็นลูกขุนอาจไม่ได้เป็นบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายหรือหลักการรับฟังพยานหลักฐาน การให้ความรู้และการทำความเข้าใจแก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ในการนำลูกขุนมาใช้

4) ในการทำหน้าที่ลูกขุนนั้น งานด้านบริหารกระบวนการยุติธรรมควรเข้ามาคุ้มครองความปลอดภัยทางชีวิต ร่างกาย คุ้มครองจากการประกอบอาชีพ คุ้มครองข้อมูลส่วนตัว คุ้มครองปฏิบัติหน้าที่ในคดีบุคคลภายนอกห้ามติดต่อกับลูกขุนเพื่อสอบถามเกี่ยวกับคดี รวมทั้งค่าป่วยการในระหว่างมาปฏิบัติหน้าที่และเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกสามารถตรวจสอบการทำหน้าที่ของลูกขุนได้ ซึ่งอาจจะตั้งเป็นสภาลูกขุนทำหน้าที่ในการตรวจสอบลักษณะการทำหน้าที่ของลูกขุน เช่นเดียวกับสภาวิชาชีพต่างๆ ควรกำหนดมรรยาทของผู้เป็นลูกขุน กำหนดความคิดและโทษไว้ด้วย

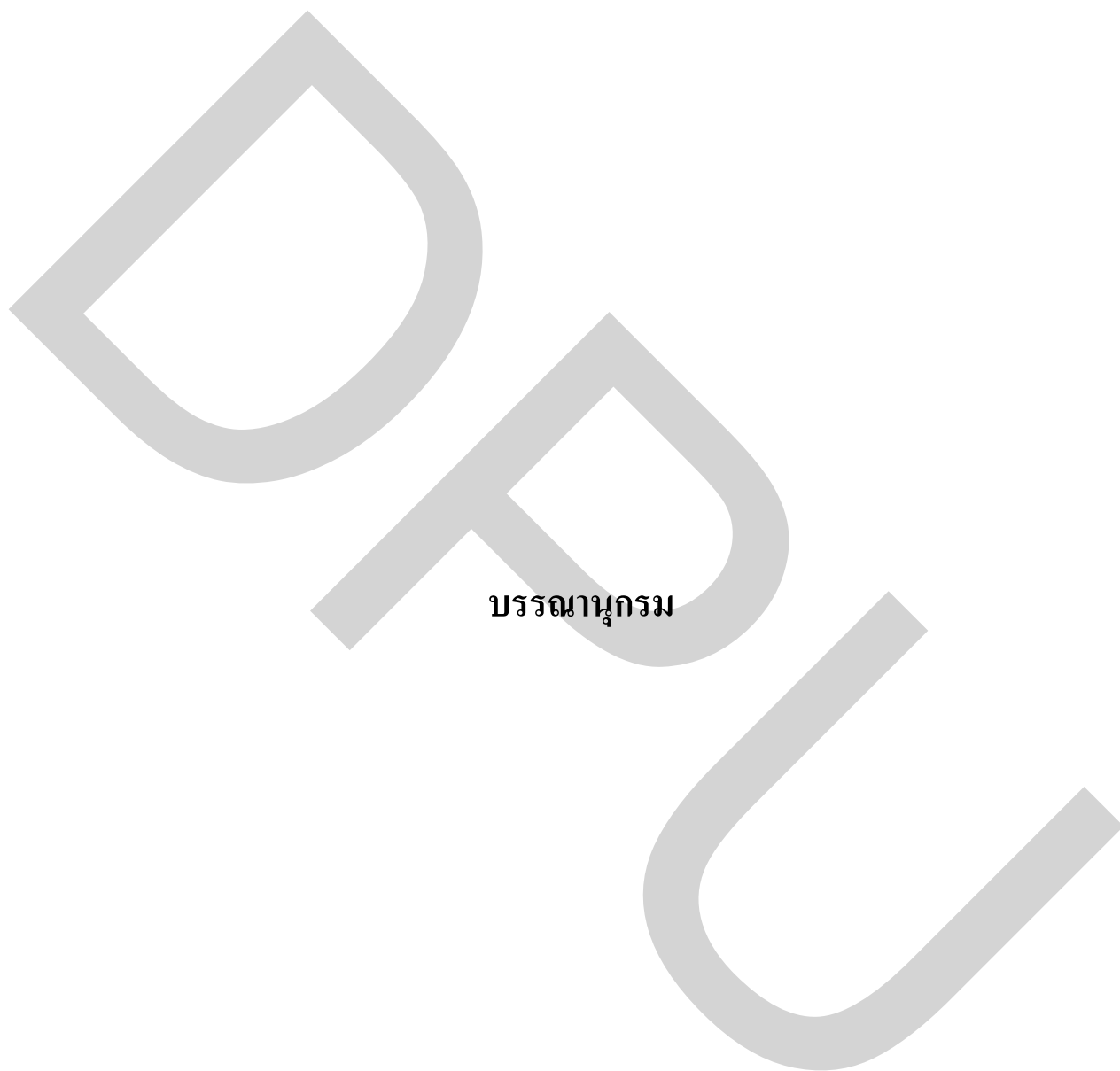
เพื่อให้ไม่มีการนำระบบลูกขุนไปใช้ในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ และเป็นการสร้างความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม

5) ศาลโดยประธานศาลฎีกา ควรจะต้องออกข้อปฏิบัติโดยผ่านความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเกี่ยวกับการพิจารณาโดยลูกขุนเพื่อให้ศาลยุติธรรมที่พิจารณาคดีอาญาซึ่งกำหนดให้มีการพิจารณาในระบบลูกขุนสามารถจะมีแนวทางในการปฏิบัติเป็นในแนวทางเดียวกัน อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพของระบบลูกขุน อันเป็นหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่ของลูกขุน

6) ควรมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีของศาลในระบบลูกขุนมาเพื่อจะกำหนดคุณสมบัติ การคัดเลือก อำนาจ บทบาทหน้าที่ ตลอดจนวิธีพิจารณาคดีโดยลูกขุน และบทลงโทษแก่ลูกขุนซึ่งทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีอาญาที่มีความประพฤติไม่เหมาะสมอันเข้าองค์ประกอบความผิดในลักษณะต่างๆ ของการเป็นลูกขุน ให้ชัดเจนแน่นอนตามหลักประกันกฎหมายอาญาควรบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งอาจกำหนดหมวดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาโดยใช้ลูกขุน ทั้งนี้ก็เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสายหลักของไทยมีการบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลนี้อย่างแท้จริงเช่นเดียวกับประเทศที่นำระบบลูกขุนมาใช้

7) รัฐจะต้องจัดเตรียมห้องพิจารณาคดีที่จะออกแบบมารองรับบุคคลที่จะเข้ามาร่วมการพิจารณากับผู้พิพากษา และต้องจัดงบประมาณที่จะใช้ในระบบลูกขุน และศาลเองก็ต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของศาล เช่นการพิจารณาคดี ตรวจพยานหลักฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางพิจารณาคดีร่วมกับลูกขุน

จากการศึกษา การนำระบบลูกขุนมาใช้มีข้อดีและข้อเสียด้วยเช่นกันดังที่ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของระบบลูกขุนไว้ การจะนำลูกขุนมาใช้พิจารณาคดีอาญาร้ายแรงในประเทศไทย หรือคดีที่มีอัตราโทษที่รุนแรง หรือเป็นคดีอาญาที่มีลักษณะเป็นที่น่ากลัวและมีผลกระทบต่อจิตใจของประชาชนโดยทั่วไป และเพื่อให้ไม่มีการนำระบบลูกขุนไปใช้ในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ หรือเพื่อไม่ให้เกิดการแทรกแซงในระบบลูกขุน หรือการกระทำที่ผิดกฎหมายใดๆ ในการทำให้กระบวนการยุติธรรมต้องเสื่อมเสีย ควรจะมีการนำระบบการพิจารณาแบบลูกขุนมาทดลองใช้ในประเทศไทย ในการพิจารณาคดีร้ายแรงร่วมกับผู้พิพากษาอาชีพ โดยก่อนที่จะทำการทดลองใช้นั้นควรมีการร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบลูกขุนออกมา เพื่อให้ นักกฎหมาย ประชาชนทั่วไป ได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเช่น ประชุมปรึกษา ซึ่งหากประเทศไทยทดลองนำระบบลูกขุนไปสักกระยะหนึ่งก็ควรมาร่วมกันวิเคราะห์และหาทางแก้จุดบกพร่อง เพื่อให้ได้ระบบลูกขุนที่เหมาะสมแก่ประเทศไทยที่สุด และถ้าหากมีการใช้บังคับได้จริงก็น่าจะเป็นผลดีต่อการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของประเทศไทยต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือนตุลา.
- _____. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณิต ฌ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2545). *รัฐธรรมนูญกับกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- _____. (2551). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ชุมพล จันทราทิพย์. (2540). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 13)*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2544). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณัฐสา นัทรไพฑูรย์. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด
- เด่น โต๊ะมีนา. (2530). *กฎหมายอิสลาม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ : มหาลัยรามคำแหง.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สักดิ์โสภารการพิมพ์.
- พิศิษฐ์ เทศะบำรุง. (ม.ป.ป.). *คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: แสงสุทธิการพิมพ์.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. (2548). *คำอธิบายระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

- สุพจน์ ภูมิานะชัย. (2546). *คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- หยุด แสงอุทัย. (2547). *กฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 19)*. กรุงเทพมหานคร: มหาลัทธิธรรมศาสตร์.
- อารีย์ รุ่งพรทิววัฒน์. (2527). *การบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์.
- อรรถพล ไทสุสว่าง. (2524). *ผู้เสียหายในคดีอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

บทความ

- กมลชัย รัตนสกววงศ์. (2539, มีนาคม). “รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือกันค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างไร.” *บทบัณฑิตย์*, 52(1).
- จิรนิติ ทewanนท์. (2534, พฤศจิกายน). “ตุลาการและสิทธิหน้าที่ของประชาชน.” *รัฐสภาสาร*, 39(11). หน้า 10-11.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2550, ตุลาคม). “ระบบลูกขุนในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น.” *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, (26)2. หน้า 201-213.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2546). “การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา-คุณภาพระหว่างสิทธิมนุษยชนกับการประกันสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม.” *วารสารนิติศาสตร์*, (33)1. หน้า 19.
- นุตประวีณ์ สมดี. (2554, มกราคม). “การกลับมาของระบบลูกขุนในคดีอาญา”. *วารสาร JWP*, (4)1. หน้า 43-45
- น้ำแท้ มีบุญสุล้าง. (2552, กันยายน-ตุลาคม). “การใช้อำนาจตุลาการโดยประชาชน.” *จุลนิติ*, (6)5. หน้า 50-68.
- ชนกร วรปรัชญากุล. (2547, มกราคม-เมษายน). “ระบบศาลยุติธรรมและการขอให้มีการทบทวนคำพิพากษาของศาลในฝรั่งเศส.” *ศาลพาห*, (3)1.
- ปกรณ ยี่วรรการ. (2553, กันยายน-ธันวาคม). “การให้ประชาชนร่วมการพิจารณาคดีอาญาในกฎหมายญี่ปุ่น.” *ศาลพาห*, (57)3. หน้า 126-140.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2538, เมษายน-มิถุนายน). “การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกัน.” *ศาลพาห*, (42)2. หน้า 89-111.

- พันธุชัย วัฒนชัย. (2539, กันยายน). “ระบบลูกขุนกับการอำนวยความสะดวก.” *วารสารอัยการ*, (19)223. หน้า 59-63.
- รุ่ง อรุณ. (2543, พฤศจิกายน). “ระบบผู้พิพากษาสมทบในศาลยุติธรรมกับประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ.” *รัฐสภาสาร*, (48)11. หน้า 67-74.
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2536, พฤศจิกายน-ธันวาคม). “ศาลยุติธรรมกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.” *คุลพาห*, (40)6. หน้า 120-124.
- วีรพล ปานะบุตร. (2554). “สำนักงานอัยการแห่งกรุงโตเกียว.” *วารสารสำนักงานอัยการ*.
- หลวงจํารัฐเนติศาสตร์. (2549, มกราคม-มิถุนายน). “แนวความคิดในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม.” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, (6)1. หน้า 3-9.
- อุทัย อาทิวะ. (2548, มีนาคม). “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส.” *บทบัณฑิต*, (61)1. หน้า 219-251
- อุทัย อาทิวะ. (2554, กรกฎาคม). ระบบลูกขุนผสม: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ระบบศาล Saiban-in ของญี่ปุ่นกับศาลลูกขุนของฝรั่งเศส. “รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส”, ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, พิมพ์ครั้งที่ 1 : , หน้า 218-251

วิทยานิพนธ์

- ธิดิพันธ์ ฉายบาง. (2546). *การรับคดีอาญาขึ้นสู่การพิจารณาศาลสูงสุด: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี และประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นักรบ จิตตเกษม. (2551). *บทบาทของผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะการตัดสินคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทีป ทองสีมา. (2523). *ระบบลูกขุนสำหรับประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผกากรอง ศรีทองสุข. (2545). *บทบาทหน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสันต์ เพิ่มทวี. (2534). *การตรวจสอบและการกำหนดข้อเท็จจริงในคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ภัทรารุช มกรเวส. (2553). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในอำนาจตุลาการ* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมทรัพย์ นำอำนวย. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาคับการค้นหาคความจริงในคดีอาญา*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาคิตติชัย จันทร์วิเศษ. (2547). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม*.
(สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกริก
- พระธวัช รัชตปัญญา. (2551). *การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชน:
กรณีศึกษาชุมชนวัดชัยมงคล เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกริก.
- พันตำรวจตรี กริชนันท์ อินชู. (2547). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการป้องกันและ
ปราบปรามอาชญากรรมในเขตความรับผิดชอบสถานีตำรวจภูธร อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พรภัทร ลีลาเกรียงศักดิ์. (2549). *ความผิดฐานก่อการร้ายศึกษาเปรียบเทียบกับอาชญากรรมต่อ
มนุษยชาติ: โคนเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

เอกสารอื่นๆ

ชานินทร์ กรีชัยเชิธร. (2529). *ระบบกฎหมายอังกฤษ*. เอกสารประกอบการศึกษาสำหรับนิติศาสานา
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรชัย รัศมีแพทย์. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม*. เอกสาร
ประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
รายงานการวิจัย. (2551). *การมีส่วนร่วมในคดีอาญาของประชาชน*. สำนักงานอัยการ
พิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญาสำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นายชัยนเรศ วงศ์สายัณห์

วุฒิการศึกษา

ปีการศึกษา 2552 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เนติบัณฑิตไทย สมักรที่ 63 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติ

บัณฑิตยสภา ปีการศึกษา 2553

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสหภาพนายความ รุ่นที่ 33